

ה'תרס"ה

[illegible]

פאקסימיליא מכותי"ק הגאון מזה"ר שמעון סופר זצ"ל אבד"ק קראקא.

3) נולד באמסטרעדאם לאביו מוה"ר יוסף לעהמאן (מוזכר בשו"ת ח"ס חאו"ח סי' י' ויו"ד סי' ק"ח). למד בפרעשבורג בשיבת החת"ס, ונתן בו עיניו לקחתו לחתן עבור בתו מרת שמחה ע"ה. בעת גמר השידוך הוסיפו לו השם טובי' שלא יהי' שמו כשם חותנו. בשו"ת כת"ס או"ח סי' קל"ג יש תשובה אליו. ובס' אנגרות סופרים ח"ד מכתב כ"ד נרפס מכתב מהגר"ש סופר אליו. — נפטר באמסטרעדארף ושם מנ"כ.

(5) ראה אודותיו בכר"ש שנה ב' קונטרס ו' עמוד נ"ו.

לשיטת הראב"ד י"ל דמ"מ עבר אבל יראה כיון דקבל אחריות הוה כדירי' ומה שאינו משלם גזילה בירו, אמנם לפ"ז קשיא לע"ד קושיא גדולה מאי מתמה הש"ס לר"ש דס"ל דבר הגורם לממון כממון דמי לא ימצא ל"ל דלמא צריך לכה"ג שהישראל תקיף ולא יצטרך לשלם, מ"מ חייב משקבל אחריות מקרי מצוי אצלו, לפי שחייב באחריות מעיקר הדין ומחשב החמץ כאלו יש לו בו מציאות קנין לכשיגנב או יאבד ממנו, אעפ"י שבאמת אינו גורם ממון דהישראל תקיף על הנכרי, ומדמקשה סתם גמרא ללישנא בתרא, לא ימצא ל"ל, ש"מ דפשיטא לי' להמקשן כסברת הרמב"ם דהעיקר תלוי בתשלומין שיצטרך לשלם לבסוף, לא בקבלת האחריות וההתחייבות שבתחילתו, אלא הכל הולך אחר החתום אם יצטרך לשלם יהי' מאיזה צד שיהי' הוה גורם לממון, ואם לא יצטרך ויוכל לפטור עצמו אפילו באלמות לא הוה גורם לממון, וגם מלא ימצא אין סברא דרבותו, וצ"ל דהראב"ד ס"ל להפך, דזה הי' פשוט להמקשן מצד הסברא כיון דקבל אחריות ונכנס לחיוב הגורם לממון כדירי' דמי לר"ש, [אעפ"י] שיפטור עצמו ע"י אלמות, ולא צריך קרא לזה, אלא דאכתי קשה אהתרצן [למה לי' לתרץ דסד"א הואיל וכי איתא הדר בעיני'] לאו ברשותי קאי, טפי הוה לי' [לממון דאיצטרך קרא משום] דסד"א אם הוא גבר אלם ולא ישלם לעולם להגוי לא הוה גורם לממון, קמ"ל קרא דלא ימצא כיון שחייב מצד הדין עובר אעפ"י שלא יבוא לידי תשלומין מצד האלמות של ישראל, אלא ש"מ כשיטת הרמב"ם ז"ל דאין זה סברא כלל, דהעיקר תלוי אם הוי גורם ממון לבסוף, וידעת ההפכים א', ומוכח שיטת הרמב"ם, ממה דפשיטא להמקשן ולהתרצן כן.

ונלע"ד הא דפשיטא להמקשן להקשות כן, הוא ממה שנדחקו אביו ורבא לתרץ הברייתא אין לי אלא בנכרי שלא כבשתו, והוצרך אביו לתרץ איפוך, ורבא קאמר ארישא קאי, ואלו כן הי' להם לפרש פירוש פשוט בלי דוחק, דאסיפא קאי, והיינו כמאי דסיים הברייתא יכול יקבל פקדונות ת"ל לא ימצא שאסור לקבל פקדונות באחריות, על זה מסיים אין לי אלא בנכרי שלא כבשתו דהיינו שאין יד ישראל תקיפה עליו א"כ יצטרך לשלם לבסוף ע"כ הוה גורם לממון ממש ואסור דזה מקרי מצוי והוה קצת לך מצד קבלת האחריות, וגם אין הנכרי שרוי עמך בחצר, ולא הוה בית נכרי אלא בית ישראל, נכרי שכבשתו דהיינו שיד ישראל תקיפה עליו ולא ישלם לו, או מגוי ושרוי עמך בחצר פירוש או אפילו לא כבשתו ויצטרך לשלם לבסוף מ"מ כיון שהגוי שרוי עמך בחצר הוה הרשות משותף להישראל והגוי והוה כקבל אחריות על חמצו של גוי בביתו של גוי או יחד לו קרן זוית בביתו כשיטת הר"ת לקמן, מנ"ל לאסור גם בכה"ג, ת"ל לא ימצא בבתיכם, ממה שנאמר לא ימצא ולא כתיב תמצא, כפירש"י, מרבה לאסור אפילו מציאות כ"ד אפילו לא ישלם לבסוף, וממה שנאמר בתיכם לשון רבים ולא נאמר בביתך כמש"נ בגבולך לשון יחיד, בא לרבות שאפילו אתה בבית א' בחצרך והשאור בבית ב' שבחצרך המיוחד לדירת איש נכרי, מ"מ (עתה) [אתה] עובר בלאו דלא

ימצא במציאת כ"ד דהיינו קבלת אחריות, ויהי' פשט ברור כפתור ופרח בלי דוחק כלל בלשון הברייתא, ומדלא תירצו אבוי ורבא הברייתא כך, ש"מ דפשיטא להו דאין סברה כלל לומר שיעבור אבל ימצא בכח"ג שהוא אלים ולא יצטרך לשלם לבסוף, ע"כ שפיר הקשה המקשן בכ"ח(?) , א"כ לר"ש לא ימצא ל"ל. ומיושב בזה סדור השקלא וטריא דהש"ס, שהוא מהופך לכאורה, דמתחילה הי' לפרש דין האחריות שהוא תחילת הברייתא, ולבסוף יפרש דין נכרי שכבשתו שהוא סוף הברייתא, כמו שדקדקו כל המפרשים, ולדברי נוחא בעזה"י שהי' צריך להקדים המאוחר, ודו"ק היטב כי חריף הוא ואפשר גם נכון בעזה"י⁶.

(6) עיין בספרו מכתב סופר חלק שני כחאו"ח סי' י"ג אות ז' בהגהות „באר מרים" שהביא העתק קטע א' מכת"י הגר"ש סופר שהסיום חסר בו, — והוא הפלפול הנרפס כאן בשלימות וביתר ביאור מגוף כתי"ק. ועיי"ש שציין לשו"ת בית אפרים חאו"ח רס"י ל"ז ושו"ת מהר"ם מינץ רס"י ז', שדנו באסתפקתא זו היכא דישראל קיבל אחריות וידו תקיפה על הנכרי ויוכל להשתמש שלא לשלם איך הדין בזה, יעויי"ש.

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערו של

הרב המפורסם וכו' מוה"ר שלמה זלמן האראוויץ שליט"א אבר"ק פאָטיק
בהלקח ממנו אחותו החשובה ע"ה

* * *

הרב אהרן ארליינסקי נ"י בהלקח ממנו אמו החשובה ע"ה

* * *

הנה"ח מו"ה אפרים מאטצנער נ"י מאנטווערפערן
בהלקח ממנו אביו הנה"ח מו"ה שלמה ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אצו"י ולא יוסיפו לדאבה עוד.

המערכת

מכתב מהגאון מוה"ר עקיבא איגר זצ"ל¹

אבר"ק פוזנא

ב"ה ה' בשבת ל"ה למב"י צ"ז פ"ק פוזנא.

ברכות נשגבות עד בלי די לכבוד ידידי התו' האלופים יקרים נכבדים
מנהיגים וגבאי דחברת ת"ת וגמ"ח ונקרא בשם מחנה יהודי' ולכל
אנשי החברה יהי כבוד ד' חופף עליכם כל הימים.

יקרת מכתביכם הניעני בשבוע העבר ואני בעו"ה הייתי מוטל על ערש דוי
זה איזה שבועות והגעתי לשערי _____, ובזכות תפלת רבים שעלה למרום הגדיל
ד' חסדו עלי ואני הולך ורפוא יום יום בעוזה"י, ועדן אני חלוש מאד,
ובהגיעי מכתביכם הנ"ל לבשתי שמחה וגיל וחיוזק כח בעוזה"י ונתתי תורה לר'
כי העיד רוחכם לטובה לכבד את התורה לקבוע ללמוד בחבורה יום יום גמרא
ולעשות יקר לרבכם הגאון הצדיק זצ"ל זכותו יגן עלינו, באין ספק לא ישאר א'
מתושבי קהלתכם אשר לא ילהיב לבבו להתחבר עמכם בזה, אשריכם, אשריכם,
כה תזכו להוסיף לעשות כוונים למלאכת שמים, הנני אומר לכם תשואת חן חן על
יסוד הענין הטוב והיקר למאד חן על שנתכברתי ממכם לספחיני להיות מהמגויין
בחברתכם ולחקוק שמי לזכרון בתוך פנקס החברה המיועד לזה, ואם אין לכם
לשורח תודיעו לי באיזה מסכת אתם עוסקים כעת ובאיזה דף ואת אשר הקצבתם
ללמוד יום יום אם עמוד א' או ב' ואדע כפי החשבון תמיד לעסוק ג"כ בענין ההוא
בל"ג, ועוד זאת שבעת הזכרת נשמות ברגלים וימים הקדושים אשר בלי ספק
יוכר שם רבכם הגאון זצ"ל, אם בבחכ"ג הגדולה או במקום קיבוץ החברה, יעשה
כן בשמי שאני מנדר עבורו א' ר"ט מירי שנה בשנה כפי הזמן שיחייני ד', ואשלח
בל"ג מירי שנה בשנה, אחשוב בחדש אלול²,

ידירכם דש"ת בלו"ג,

חק' עקיבא כמו"ה משה גינז

לאשר חברתינו חברת גמ"ח, מצאתי לנכון לכתוב ליד ידי הרב מו"ה מאיר . . . ,
רצוף מכתב לבנו הבח' המופלג נ"י, ואבטח שלא יהי' לכם לשורח למסור לו
הרצוף, שזה בכלל גמ"ח.

(1) מכתב זה הועתק מגוף כתי"ק. הפאקסימיליא בעמוד הבא. נכתב לתושבי ק"ק
קרעפעלד אשר יסרו בשנת תקצ"ז חברה „מחנה יהודה — חברת תלמוד תורה וגמילות
חסדים בקרעפעלד" לזכרון שם רבם הג"ר יהודה ליב קארלבורג זצ"ל (ראה אודותו לעיל
עמוד י"א).

(2) בחדש אלול אותו שנה, נחלה בעוה"ר, וניטל ממנו כח הריבוי, וביום י"ג תשרי
אח"ז, עלתה נשמתו לגנוי מרומים.

הנהגתו ופועליו
הוא הדין והצדק
הוא הדין והצדק

מכתב מהגה"ק בעל ישמח משה זצ"ל

שיל"ת, אור ליום ד' כ"ב אדר שנת תצד"ק.

חקקתי אותותי, ונתתי את בריתי, לאיש אפרתי, הכרתי והפלטתי, לאחד מאלף מצאתי, ה"ה ידידי וא"נ הרב המאור הגדול איש צדיק כ"ב כקש"ת מהור"ר יהונתן בנימין⁽¹⁾ נ"י לנצח האב"ד דק"ק טשענגער ואגפי' יצ"ו.

הנה ראבה נפשי על ששמעתי כי כעת אינו במזג הבריאות, השי"ת ישלח לו רפואה שלמה לרמ"ח אבריו ושם"ה גידיו בתוך שאר חו"י ה' יסעדנו על ערש דוי כל משכבו הפכת בחליו, כי מערש דוי יהי' עשר יו"ד⁽²⁾ ויתמשך לו בריאות וחיים ושל' מהארת אות יו"ד שבאבא חכמה עילאה, והנני שולח לו קמיע אחת אשר לפי מיעוט וקוצר ידיעתי ראוי שתועיל מאוד מאוד לרפואה ברחמי שמים והכוונה הידועה לי השייכה לאותה הקמיע כוונתי עלי' ובטוח אני ברחמי שמיא שתמשך לו רפואה מן השמים רפואת גו"נ לרמ"ח אבריו ולשם"ה גידיו אמן כי"ר, רק לשום עינא פקחא על מה שנאמר בתוה"ק ונשמרתם מאד לנפשותיכם ואך את דמכם כו', ואם כל האסורים דרבנן התירו לחולה שאין בו סכנה שיבשל ע"י עכו"ם בשבת וגם התירו לו לאכול מבשולי עכו"ם בשבת, עאכ"כ דברים שאין בהם שום נדנוד איסור שאסור לחולה להחמיר, וכבר אמרו חז"ל דהיכא דלא מצי לצעורי נפשי' נקרא חוטא אם מצער נפשי', ואין לך לא מצי לצעורי נפשי' יותר מחולה, וכבר נאמר ועוכר שארו אכזרי, ולמען הש' יתברך יראה שלא יתחייב בנפשי' ח"ו ודי כזה לחכם כ"ב. וה' יברך אותו ויתחדש כנשר נעוריו ויוכה לראות בשמחת ביאת הגואל האמתי במהרה בימינו אכי"ר.

דברי א"נ המעתיר בעדו א"ל נא רפא נא לו ליהונתן בנימין בן חי' בתוך שאר חולי ישראל.

חק' משה טייטלבוים

(1) הוא בנו של הג"ר משה ארי' עסטרייכער אבד"ק קראלי (בנו של הג"ר מאיר יהורא אבד"ק קראלי). בתחלה חי' דומ"ץ בק"ק קראלי ובשנת תקע"ח בערך נתקבל לאב"ד בק"ק טשענגער. נפטר יום ה' כ"ג אדר שני תקצ"ד (יום א' אחר שנכתב מכתב הנוכחי), ומנ"כ בעיר טשענגער.

(2) כוונתו על מה דמטו ב' משמ' דהאריו"ל על הפסוק ד' יסעדני על ערש דוי כל משכבו הפכת בחליו (תהלים מ"א). כי החולאת באה על האדם מחמת שפגם באות יו"ד שבשם הוי' כ"ה, ומאותיות יו"ד נעשה דו"י, וממספר עשר נעשה ער"ש, ומצטרף לתיבות ער"ש דו"י, וכשמתקן את אשר פגם, שוב מתהפך האות יו"ד כמקדש וחוזר לעש"ר יו"ד, וזשה"כ, ד' יסעדנו על ער"ש דו"י, כעת שמתקן את הפגם שלו, אז כל משכבו הפכת בחליו, שמתהפך לאותיות עש"ר יו"ד. (ומה מתוק לחיך מה שרמז עפי"ז הגאון המקובל מוה"ר רפאל עמנואל חי ריקי זצ"ל בספרו חזה ציון על תהלים בפסוק (תהלים ק"ז) ישלח דברו וירפאם וימלט משחיתותם, דתיבות י"שלח ד'ברו וירפאם, ר"ת אותיות יו"ד, לרמז דהרפואה באה כשמתקן את האות יו"ד ומתהפך מלת דו"י לאותיות יו"ד).

מכתב חידו"ת בענינים שונים

מהרב הגאון מוה"ר יוסף לעוונישטיין ז"ל אבד"ק סעראצק¹

ב"ה.

שלמא רבא לכבוד היקר בכל השנן בנש"ק חתן תמים למעלות ש"ב
ירוחם² ש"י.

לזקנתי כבדו עיני וידי ומלאכתי נעשית ע"י אחרים לאהבת משפחתך ומקום
ביאתך המיוח"ל ההכרח לעיין במכתבך.

(א) הקשית בדברי הט"ז או"ח בס"ט שמתרץ דנ"מ לענין שאילה
בבעלים, דלמה יהי דינו כשואל אחרי שאינו מחויב מן הדין, כבר קדמך באלהו
רבה שם סק"ב והניח בקושיא, ועי' בכרם שלמה וחוקת הפסח מ"ש בזה, ולחומר
הנושא י"ל דהנה הט"ז שם בסופו הביא מדברי התוס' שם דאף אי לא הוי חיוב
שואלין ודורשין, מ"מ מה שע"י שאלה, הווצק לומר הדין, וכן מה שנוהג בזמנו,
כגון שלא לעשות פסח ראשון הוי בזמנו, ומחויב לומר ע"ש, (ובחי' לברכת
אברהם (פסחים ז') כתבתי ליישב מה שהשמיט הרמב"ם הדין דשואלין ודורשין,
דהרמב"ם לשיטתי כר"י שם דף כ"ח, א"כ אי הוי אמר רק שלא לאכול פסח גם
מצה ומרור לא יאכל וזה הוי דבר שבזמנו וא"כ לא מוכח הא דשואלין כו' לכך
השמיט זה), א"כ שפיר כ' הט"ז, דאחרי שהוא שואל כענין ממילא מחויב ללמוד
הלכות הפסח עמו אחרי שהוא שואל כענין וכשהוא לומר הוי שאילה בבעלים,
דהא ע"י שאלה מחויב להשיב.

והנה התוס' במגילה (דף ד') ד"ה מאי כו' כ' דפורים מחויב לדרוש בענינו
של יום כיון שאין דורשין לפניו משא"כ פסח שדורשין לפניו ל' יום ראוי שלא
לדרוש ביומו ע"ש, ולפ"ז לק"מ קושית הר"ן מהא דמשה תיקן ללמוד של פסח
בפסח, דהא אדרבה מכח דדורשין לפניו הוצרך משה לתקן ללמוד גם בפסח. אך

(1) נולד בלובלין בשנת ת"ר לאביו מו"ה אברהם אביש חוטר מגזע הגאון מוה"ר
אברהם אביש זצ"ל אבד"ק פפר"מ. בשנת תרי"ח נתקבל למו"ץ בעיר חארזיל ומשם
נתקבל לאב"ד בק"ק זאקליקוב ואח"כ עלה על כסא הרבנות בעיר סעראצק. חוץ מגדולתו
בתורה וזכרונו הנפלא הי' נודע כבקי גדול בתולדות קרמוניות ישראל. הדפיס הרבה
ספרים מזקנו הגאון מוה"ר אביש אבד"ק פראנקפורט, והרבה מחידושי עצמו נפוצים
בקונטרסים וקובצים שונים. גם נרפס ממנו ס' דור דור ודורשיו וקונטרס דברי יוסף
(ירושלים תשכ"א). — נפטר ביום כ"ו ניסן שנת תרפ"ד ומנ"כ בעיר סעראצק.

(2) הוא הרב הגאון מוה"ר ירוחם ליינער מראדזין בנו של הגה"צ מוה"ר אברהם
יהושע העשיל. נולד בעיר ראדזין ביום ה' סיון שנת תרמ"ח, ונתגדל על כרכי אביו. הי'
בקי נפלא בכל מקצועות התורה, ורשם הערות מחכימות כמעט על כל ספריו. הרבה
מהערותיו נרפסו בספרים ובקובצים שונים. מהמפורסמים הם הערותיו על הירושלמי, על
המנחת חינוך, ועל הרמב"ם. גם נרפס ממנו ס' תפארת ירוחם. ועוד נשאר הרבה בכת"י.
— נפטר יום ל' לחודש מנחם-אב שנת תשכ"ד.

תודתנו נתונה לבנו הרב המפורסם וכו' מו"ר מרדכי יוסף ליינער שליט"א רב דקהל
חסידיו ראדזין, שהרשה לנו להדפיס מכתב זה בקובצנו. תשואות חן חן לו, ושכמ"ה.

דבילקוט ר"פ ויקהל איתא שא' הקב"ה להקהיל בכל שבת ולדרוש לפניהם מכאן תיקן משה ללמוד הלכות פסח בפסח, דהיכי מוכח מכאן דמחויב ללמוד בפסח אחרי שדרש ל' יום קודם, וע"כ דהלכותיו מרובות גם ליו"ט, וכן נראה דהא ה' ראוי למתני קודם לפסח ל' יום שואלים בהלכות פסח, כמו (יבמות מ"ג.) קודם לזמן, ועוד בכ"מ, אך דקודם פסח יש דינים הצריכים לזמנו כגון טחינה והגעלה וכל דיני חמץ, ובפסח יש דינים מאכילת פסח ומצה, לז"א דהלכות פסח מה שהוא קודם לפסח שואלים ל' יום. ומיושב קושית הר"ן דבפסח צריך ללמוד דיני פסח ומצה, אבל אותן הדינים הוי בזמנו, דמחויב לענ"ד אף שלא שאלו אותו, ומכ"ש בשאלה. ומיושב קושית המק"ח מהא דחו"מ סי' שמ"ו סי"ג דאם אין יכולין לשנות דאין שואלים בבעלים ולהנ"ל י"ל דכיון שמחויב לפרוש להתלמידים לטובתם בעניני שקודם הפסח שאין יודעים, שפיר הוי שאל להו. ומיושב הא דכתב הרמ"א מנהג לקנות חטים לחלקו לעניים לצורך פסח, דמה ענינו לכאן, וזה הוי שייך ליו"ד הלכות צדקה, ולמה לא יתן מעות, אך דקמחא דפסחא יותר מבשאר יו"ט הוא, דרצה הקב"ה שיפרו שבי' בצדקה, ציוה משה (פ' בא) וקחו לכם צאן למשפחותיכם ר"ל ליתן למשפחתו העניים שאין להם, ולמד משה זה ממה שאמר הקב"ה ולקח הוא ושכינו העני או הקרוב אל ביתו, ונודע שבכ"פ הקריבו והכל בפסח כמ"ש בתרגום יונתן, והיינו ממש (פ' בראשית) מק"ץ ימים ויבא קין — ק"צ ימים מר"ה הוא ע"פ, וקין הביא חטים והי' חדש ואל מנחתו לא שעה וביום זה פסח ומצות (קמח פסח עולה רימו"ן) שלחך פרדס רמונים הוא פסח וקמח שהקריבו, לזה ה' ראוי ליתן קמח, אבל מחמת שרוצים לזכות העניים בשמירה שהיא מעת הטחינה, כמ"ש באו"ח סי' תנ"ג ס"ד, ע"כ ראוי ליתן זה קודם פסח שיוכלו לטחון, ונוגע זה לשואלין ודורשין קודם ל' יום.

ומה שהבאת מרש"י בכ"מ דף צ"ז לפני הרגל, הנה בברכות (דף ו.) וב"ב (דף כ"ב) פרש"י בשבתות, אבל מצינו בברכות (דף ל"ה:) שביקש רבא מתלמידיו שלא יתראו לפניו ימי ניסן, ועכצ"ל שרק בשבתות ה' דורש לפניהם ואז ה' כבוד התורה רב, ואז דרשו בהלכות שלפני הרגל במה שצריך לקודם פסח, ולכך כתבו דכשחל ע"פ בשבת מקדימין לדרוש בשבת שלפניו, דאז הם בדינים אחרים של קרבן פסח ומצות. ומ"ש הב"ח מהא דאמרו חייב לטהר עצמו ברגל, דהיינו לפני הרגל, יש להביא רא' (3) גם מסנהדרין (דף פ"ט.) וממיתין אותו ברגל, והרי אסור ביו"ט, כמ"ש התוס' שם (דף ל"ז.) ד"ה ומה יו"ט כו'.

ובחיותי בזה אכתוב לך מה שכ' המהרש"א בסוכה (דף ט.) ד"ה ב"ש כו' תשובה לב"י באו"ח, הא דשואלין ל' יום קודם, היינו דוקא בפסח ולא בחג, ע"ש, והחק יעקב סק"ב תמה עליו דהיינו ממנהגא, וצדקו דברי המהרש"א דהא הב"י כ' דהיינו ב' ימים, ואי ממנהגא בעי' ל' יום, ומדינא א"צ כלל, וכמדומני שנדפס זה בשמי בס' זכר יהודא על ש"ס.

(3) גם בילקוט הגרשוני על או"ח סי' תכ"ט הביא רא' זו לדברי הב"ח.

(ב) מה שתמהת על המקור חיים סי' תל"א שכתב דתשביתו הוי רק ביטול, מדברי התוס' בפסחים (דף ר') ד"ה מדאורייתא כו' דהאי השבתה הבערה היא, הנה זה כ' הפר"ח דהוי ביטול, וכבר תמה ע"ז המגן האלף בפתיחה לס' תל"ד, ואולי בחמץ שא"י הוי ביטול תשביתו, ואכמ"ל.

(ג) קושייתך ביומא (דף נ' ע"ב) ד"ה תמורת חטאת, דהא אין שותפות עושה תמורה, כבר הקשה זה הג"מ משה יעקב האבד"ק אושפצין בספרו דרכי יושר (דפוס פרמיסלא) על יומא שם והניח בצ"ע⁽⁴⁾. ולחומר הנושא י"ל דמ"מ לא הוי שותפין גמורים כיון שלא נתנו מעות, ובשבועות (דף י"ד.) הטעם דכולן קרויים ביתו, עתוס' שם ד"ה וקאמר כולן, ביוה"כ הוא דמצרכינן ריבויא לפי שמצאנו חילוק בכפרה ע"ש.

(ד) הבאת בשם האור חדש (פסחים כ"ב.) דהא דאיצטריך היתר הנאה בטריפה לגופי' דלא נילף מגז"ש דקודש קודש מבב"ח ע"ש, לכא' נ"ל דאי טריפה אסורה בהנאה הוי איסור לרכוב על בהמה דדלמא טריפה היא, למ"ד דלכ"נ לא אזיל בתר רוב דכשירות, ועוד דא"כ גם טריפה שמתה תיאסר בהנאה, כדאמר בחולין (דף ל"ז.) השתא מחיים אסורה לאחר מיתה מיבעיא, והרי כפ' משפטים כי יגח שור איש את שור רעהו ומת, כתיב וגם את המת יחצון, והמת יהי' לו, והרי שם עשאו טריפה, ועוד דא"כ למה צריך קרא (מנחות ה') למעט טריפה, בלא"ה הא אסור בהנאה ואינה שלו להקדיש⁽⁵⁾.

ובדרך אנכי ראיתי להגאון ר"ע איגר שם, שהקשה מאי מקשי לר"מ ל"ל אותו, שמא אדרבא, בלא אותו [הו"א] דניפוק דלא תאכל איסור הנאה משמע, יותר ה' אומר לדברים ככתבן הוא דאתי, כיון דליכא קרא יתירה, ונשאר בצ"ע. ולענ"ד בחפזי ה' נראה דא"ל הכי, דבלא אותו הוי מוקי לקרא לדכ"כ, ומחמת אותו לא מוקים כנ"ל, דא"כ האיך מוקי ר"י לדכ"כ הא ליכא קרא יתירא דרריש אותו, הגם די"ל דבשלמא ר' יהודא דס"ל דלאקדומי לא צריך קרא כלל, וא"כ לדידי' אף דכל איסורין שבתורה נודע שאסור בהנאה מאותו, מ"מ קשה לי' למה כתיב או, ויודע מזה לדכ"כ דיתורא הוא, אבל לר"מ אי הוה דריש אותו, ואו איצטריך לי' לאקדומי נתינה למכירה, אין לו שום יתור בקרא לדרוש לדכ"כ, דרי לו באקדומי, אבל אי לא ה' לי' אותו לא ה' דריש כלל אסה"נ מקרא דנבילה רק ה' דורש דאיצטריך לדכ"כ, מ"מ י"ל דשפיר מקשה הגמ', כיון דהתוס' כתבו (בר"ה בשלמא) דאם לא ה' קרא כלל לא איצטריך קרא לאקדומי והוי ידע

(4) הרבה מפרשים עמ"ס יומא הקשו כן. ועיין בס' דרך הנשר ח"ב (חידושים להגאון מוה"ר נתן הכהן אדלער זצ"ל) דף כ"ט ע"א, שכתב שם שהגרנ"א שאל זאת לחכמי פראג כעברו דרך שם ולא מצאו מענה, ועיי"ש מש"כ להגיה בדברי התוס'. ועיין עוד בס' רחש לבב (להג"ר חיים שמואל בירנבוים) סי' ה' אות ד', ובשו"ת הרי בשמים מהדורא ג' עמוד שכ"ח טור ב'.

(5) עיין שו"ת צפנת פענח סי' קמ"ב אות ג'.

מסברא כמו ר' יהודא, ואם הי' סברא לר"מ לדרוש ג"כ לדכ"כ כמו לר' יהודא בודאי הוה דריש או לדברים ככתבן כמו לר' יהודא ולאקדומי הוי ידע מסברא כמו שאמר ר' יהודא, ולא איצטריך קרא אף אם הי' כתיב אותו, ומנ"ל לעשות פלוגתא בזה, אך כ"ז דבר פשוט לא הצרכתי לכתבו.

והנני דו"ש באה"ר אביך הה"צ וחסיד מחו' שליט"א, אוהבך ומוקירך, הק' יוסף במוהר"א ז"ל האבר"ק סעראצק

ג' חיי ס"ח לפ"ק.

קושיא בסוגיא דהמקדש באיסורי הנאה

מהרב הגאון מוה"ר יהושע בוקסבוים הי"ד אבר"ק גאלאנמא⁽¹⁾

בעז"ה יום א' פאפא תרס"ב לפ"ק

תיתי שלמא רבא חייא אריכא ובריות גופא לאספקלריא המאירה עין הערה רישא גלוותא בוצינא קדישא חסידא ופרישא ה"ה כ"ק אדמ"ו⁽²⁾ הרב הגאון הגדול מעו"ז ומגדל כבוד קדושת מרן שליט"א עכב"ב ה' עליהם יחיו וכנפן יפרחו עד עולם.

אחרי הקידה והשתחויו' אפים ארץ באתי בנפשי בשאלתי ובקשתי לשאול ברכת צדיק מורי הקדוש להשפיע עלי בכח ה' רב ברכות וישועות ברב עוז וחרוה על יום שמחת לבבי יום חתונתי שנקבע בע"ה על פ' חוקת הבעל"ט יום ד' או ה', לא ידעתי עדן דבר ברור, ואודיע את כבוד מרן הקדוש נ"י במכתב הקריאה של חיבה, והנה דבר שפתי אך למותר לאמר ולהגיד כי מאד מאד יערב לנפשי ויגדל שמחתי לו זכה אזכה לראות פני השכינה כבוד ש"ב קדושת מורי נ"י, אך ידעתי כי דבר זה בעו"ה קשה לי להשיג כי צער לי מאד על טלסולא דגברא רבא קדישא, וידעתי כי משא המסע קשה מאד על קדושת מורי נ"י, גם לא ידעתי כעת מעמד ומצב בריאת מרן הקדוש שליט"א, אולם יד ה' לא תקצר ואין מעצור לה' להקשיב

(1) נולד בעיר פאפא בשנת תר"מ לאביו מו"ה יוסף שו"ב. הי' תלמיד מובהק וחביב להגאון מוה"ר שמואל ראזענבערג אבר"ק אונסדארף, וממנו שאב רוב חכמתו. בשנת תרס"ב נשא אשה בעיר אוהעל והתיישב שמה. משם נסע לעתים תכופות להסתופף בצל הגה"ק משינאווא וצ"ל. בשנת תר"ע נתקבל לאבר"ק מאגענדארף, ומשם נתקבל בשנת תרפ"ב לאב"ד בק"ק גאלאנמא. שם יסד ישיבה גדולה ומפוארה שהיתה מפורסמת בכל רחבי מדינת אונגארין, ויצאו ממנה אלפי תלמידים. — נדפס ממנו ס' אור פני ה' יושע עה"ת ועל סוגיות הש"ס. נהרג עקה"ש באושוויץ ביום כ"ו סיון שנת תש"ד לפ"ק. הי"ד. מכתב זה הגיע לידנו מאת הרב המפורסם וכו' מוה"ר מאיר גרינבורג שליט"א אבר"ק קעזמארק אשר הרשה לנו בשוכו להדפיסו בקובצנו. ישלם לו ד' כגמולו הטוב. (2) הוא הגאון מוה"ר שמואל ראזענבערג אב"ד ור"מ דק"ק אונסדארף. נולד ביום ט"ז אלול שנת תר"ב לאביו מוה"ר ישראל יונה צבי אב"ד טיסאפירעד. הי' תלמיד מובהק

בקול תפלתנו לחדש כנשר נעוריו וליתן כח ועצמה רב אונים וחיל לכבוד קדושת מרן שליט"א, ואולי יש איזה צורך בלא"ה לקדושת מורי נ"י ליסע בדרך הנ"ל, אז אודה ואברך לה' אם נזכה לחזות הדרת שכינתו בתוכינו לחבק ולנשק עפר רגליו להריק עלי משפעו וטובו מתורתו ויראתו כאשר מעודי גברו עלי חסדיו, כן לנצח אל יעזבני ואל יששני להחסותי בצל כנפיו אז אלך לבטח עד עולם אמן.

ואתנפל לפני קדושת מורי נ"י לצוות להודיעני איך אתנהג שם בענין התפלה שהמה מתפללים בנוסח ספרד, האעשה כן גם אני, וירעתי כי זקני זצ"ל אשר נסע לעה"ק ירושלים תוב"ב אף גם בהיותו עוד פה פאפא, תמיד התפלל בנוסח ספרד. ואחת שאלתי מאת קדושת מורי נ"י למחול לי בל אהי' עליו למשא אולי ירשה לאחר מחבירי בני הישיבה הי"ו להעתיק לי מחידושי קדושת מרן על סוגיא דהמקדש באיסורי הנאה שלמדתי כעת קצת. ועמדתי קצת על דברי תוס' רי"ד סוכה ל"ה שכ' דערלה בחו"ל מותר בהנאה, והאיך נפרש המשנה דהמקדש בערלה אינה מקודשת הא שוה פרוטה במדי, דבחו"ל מותר בהנאה. גם צ"ע מגמרא ר"פ כיצד מברכין אר"י א"ר צלף בחו"ל זורק האביונות ואוכל הקפריסין, ומדוע יזרוק האביונות הלא מותרים בהנאה, ועוד מכמה דוכתי, אלא שעליהם ועל קושיא הא' י"ל דכ' כך רק למ"ד ערלה הלכתא מדינא בחו"ל אבל לא למ"ד הלמ"מ, שכוותי קי"ל, גם בלא"ה מתניתין צריך לתרץ מכלאים שהוא מדברי סופרים בחו"ל, אבל לקושיא שני' צ"ע, כי משמע שם שרב סובר בחו"ל מדרבנן, ולא רציתי להאריך בל אטריח את כ"ק מורי הגאון נ"י.

ועתה אצא בקידה וכריעה אשפוך שיחי לפני השי"ת, יאריך ימי אדמ"ו אורך ימים (ימים) ושנים טובים ונעימים, ועיניו הקדושים יראו נחת בבנים ובני בנים עד עולם, הכ"ד עבר נאמן תלמידו המוכן לשרתו אשר לו כרעים ברך כריעה מול רום הדרת קדושתו הנצרך לרחמי ה' וישועתו,

יושוע כן מלכה בוקסבוים

וד"ש לכבוד חתנא דבי נשיאה ר' יודה הלוי וכב"ב שי'.

אלף שלומים מכבוד מר אבי היקר נ"י.

(ג.ב.) כעת קבלתי מכתב מאוהעל אשר בה הודיעוני כי יהי' החתונה בע"ה למז"ט ובש"מ כיום ד' הבעל"ט.

להגאון בעל כתב סופר זצ"ל. — בשנת תרל"א נתמנה לאב"ד בק"ק טשאבע, ומשם קיבל עליו משרת הרבנות בק"ק אונסדארף וניהל שם ישיבה גדולה ומפורסמת, והעמיד תלמידים רבים והגונים וביניהם גדולי התורה, רבנים, ואנשי שם. — חיבה יתירה נודעת לו לכ"ק מרן אדמו"ר הראשון מוהר"ש זצוק"ל, ובכל פעם שהי' כ"ק מרן מוהר"ש זצ"ל במרחצאות במדינת אונגארין, נסע לקבל פניו הק' יחד עם תלמידיו הישיבה, ויש בזה סיפורים רבים ואכמ"ל. (ועיין כר"ש שנה ב' קונט' ב' עמוד ל"ג). — נדפס ממנו ס' באר שמואל, תשובות, ועל מס' מקואות, ועה"ת והגרש"פ. — נפטר י"א סיון שנת עט"ת ומנ"כ בעיר אונסדארף. פרטים נוספים אודותו, ראה בארוכה בס' תולדות שמואל.

בדין הלעטת העופות ומצות ע"י מאשין

מהרב הגאון מוה"ר אלטר יחיאל נעבענצאהל זצ"ל
ראב"ד סטאניסלאוו⁽¹⁾

ב"ה יום ה' פנחס תרצ"ד סטניסלאב

לכבוד ידידי מחו' הרב המאוה"ג חו"ב יקר ערך יו"ש כש"ת מו"ה
שמואל מאיר הכהן האללענדער⁽²⁾ נ"י דומ"ץ בק' משערנאוויטץ.
יקרתו הגיעני, והנני לתשובתו, הפלפול בזה אך למותר, וכבר ראה כ"מ כל
דברי הפוסקים האוסרים ומתירים, אך דעתי ומנהג עירנו כדעת אוסרים, הן בדבר
המאשיען על המצות והן בדבר הלעטת העופות-אנחנו אוסרים כפי התקנה שלא
מהני ... בדיקת הוושט וכך נוהגים כל ישראל אשר יראת א' נוקף בלבכם ככל
מקומות מושבותיהם ואין לפרוץ הגדר ח"ו כי בקל יכולים להפגיע באיסור תורה,
ותקנו חכמינו הקודמים תקנה זאת שלא לבדוק הוושט רק לאסור הלעטה מכל וכל
וכן המאשיען על מצות צדקו דברי הפוסקים האוסרים ובפרט כאשר תיאר לי
כ"מ את המאשיען בעירכם שהוא מכונה חדשה שלא הי' עדיין נראה שאין שום
פוסק מתיר מכונה כזאת שיש הרבה לפקפק בה יותר מהישנים.
הנני בזה ידירו ומחו' הרוש"ת בלונ"ח ובאהבה,
אלטר יחיאל נעבענצאהל ראבד"ק

בדיקת חמין ע"י קטן, וביטול חמין לאח"ז איסורו

אלחנן בהר"ר דוד ז"ל היילפרין

רב ור"מ בלונדון

חבר הרבנות דהתאחדות קהלות החרדים

בפרשיו"ל פסחים דף ר: על מה דקאמר בגמ' דמוחזק לן דלא ברק וקאמרי
הני בדקינ'י. כתב רשיו"ל כגון שראינוהו שרוד או יצא מבעוד יום לדרך, וקשה
לכאורה שלא נקט בפשיטות שצוה לקטן לבדוק והבעי' אם לסמוך שברק. ואמר
זקני הגוצ"ל, שרשיו"ל כתב בריש פרקין שתקנת הבדיקה היא בכדי שלא יעבור
בכ"י וב"י, והקשו בתוס' הרי מה"ת בביטול סני, וצריך לומר שרשיו"ל סובר דכל
הא דמהני ביטול בלב אף שקי"ל דברים שבלב אינם דברים, מ"מ מכח חזקת
כשרות שיש לכל יהודי הוי כמו דברים שבלב כל אדם. וא"כ אחר שחכז"ל תיקנו
לבדוק יהי' מאיזה טעם שיהי' אם מחשש דילמא לא יבטל בלב שלם או מכח

(1) ראה כר"ש שנה א' קונטרס א' עמוד י"ז.

(2) ראה אודותיו בכר"ש שם. ברכת תורה לאלמנתו תחי' ולבנה הרה"ח מו"ה זאב
הכהן האללענדער נ"י מכני ברק על שהרשו לנו להרפס מכתב זה מעזבון אביהם ז"ל.

חשש שמא יבוא לאכול ממנו, אם אינו בודק ועובר על תקנת חכז"ל, איתרע חזקת כשרות שלו, ושוב לא חשיב בכלל דברים שבלב כל אדם, ונמצא שאף אם ביטל בלב שלם אפילו הכי יש לומר שעבר על ב"י דאורייתא, ורק בראינהו טרור ולא ברק מחמת טירדה, אזי לא איתרע חזקת כשרות שלו ושוב מועיל הביטול להצילו מבל יראה דאורייתא דהוי דברים שבלב כל אדם ושוב בדרבנן קטן נאמן, אלו דבריו ז"ל (ראה בשו"ת מהר"ש חלק א' סימן פ"ט וחלק שמיני סימן קצ"ה). והנה בחק יעקב סימן תל"ב כתב שלכתחילה לא יסמכו על בדיקת קטן. ויש לחקור אם ס"ל שנאמנות הקטן בבדיקת חמץ שהיא לכאורה נגד חזקת איסור (ע"ז צריך לברר מהו החזקת איסור בכאן, אם דוקא בראינו חמץ בבית [משלשים ואילך], או סגי כמה שהבית הוא בשימוש תמיד ומכניסין בו חמץ מסתמא, ואם יש לחלק בזה, אזי יתיישבו סתירות דברי המחבר מהל' פסח, למ"ש ביו"ד סי' קכ"ז, עי' מג"א סוף סימן תל"ז שהניח בקושיא, והבן). עכ"פ יש לומר שזהו רק מטעם ספיא דרבנן לקולא, והקטן עושה רק ספק, וכיון שאין עושין ספד"ר לכתחילה לכן אין לבדוק על ידו לכתחילה, או שחכז"ל נתנו לו נאמנות בדרבנן, ויוצאין על ידו לכתחילה. וכפי מסקנת דברי זקני הגוצ"ל נראה ברור שבכל אופן לא נשאר על בעה"ב העושה קטן לשליח לבדוק, ריעותא בחזקת כשרות שלו, שאל"כ ה' נוגע ישר לדאורייתא, שהרי הביטול בלב מיוסר על חזקת כשרות של בעה"ב, ובנפול העוזר נפול העוזר (זולת במבטל בפה כנהוג שאז שונה הדבר כמובן). א"כ שפיר רק מצוה מן המובחר שלא לסמוך על קטן וכדומה, וכ"ה לשון בעל התניא בש"ע שלו סי' תל"ב סעיף י'. והרי גם בשליח גדול עיקר סמיכת בעה"ב על חזקה שליח עושה שליחותו, שלא סמכינן ע"ז רק בדרבנן, וביטול רק בלב צריכים להגיע לסמוך על החזק"כ של בעה"ב, אמנם בגדול לא נסתפקנו מעולם שהשליחות פגמה חזק"כ שלו, כיון שזהו דין פשוט בכל התורה כולה שליחו של אדם כמותו, והמצוה של בו יותר מבשלוחו, אינה ריעותא לגבי חזק"כ. (וראה בתשו' מהר"ש חלק ד' סימן י"ט תשובה ארוכה לענין לסמוך על חזקה שע"ש לגבי חר"ג לישא על אשה, במקום ששלח גט לראשונה ואין לו בירור אם הגיע הגט לידה).

והנה התוס' בסוגיין פירשו בהוכחת הגמ' דנאמנות הקטנים היא רק משום חזקת ברוך, שלגבי חיוב הבירור מהני אמירת הקטן, שלכאורה דבריהם צ"ב שאם הקטן אין לו נאמנות איזה בירור יש כאן. ופי' זקני הגוצ"ל לפ"ד הגינת ורדים שחיוב הבירור ברובא וחזקה הוא רק דרבנן, וכיון דכל החיוב לבדוק אחר שביטל הוא רק דרבנן, א"כ הוי כאן תרי דרבנן, וידוע מ"ש בחלקת מחוקק סימן כ"ח דתרי דרבנן הוי כאיסור דרבנן שאין לו עיקר בדאורייתא (וזכור היטב האי כללא שהוא יסוד גדול בדרכי הוראה להלכה ולמעשה) ובאיסור דרבנן שאין לו עיקר בדאורייתא כתב בחו"ד סי' ק"י דמהני אף נגד חזקת איסור, ה"ה דקטן יש לו נאמנות, אתו"ד, ראה במהר"ש חלק ח' סימן ע"ה. אבל שוב צריך לבוא למ"ש למעלה שרק במקום דלא איתרע חזק"כ של בעה"ב וכגון בטרור וכהאי גוונא, לא

זולת, שהרי לפי ההו"א כל שלא פשטנו שהימנוהו רבנן דרבנן ורק מצד ספר"ר חשבנו להקל, הרי שפיר עבר על איסור דרבנן במה שעשה ספר"ר לכתחילה ומסר הבדיקה ביד קטן, והבן.

בספרי זקני הגזצ"ל (תחת ידי יש כעת רק חלק שמיני וראה שם סימן קצ"ג) מביא הרבה פעמים דברי הברכת אברהם דלמ"ד חמץ מהנשרפים מהני ביטול אף לאחר זמן איסור, דעל ידי זכות האפר חשיב כשלו ויוכל לבטלו. וצריך להתאים דבריו עם הידוע משיטת הרשב"א דהמקדש באיסוה"נ אינה מקודשת, אף שיכולה ליהנות מהאפר מ"מ האפר הוי פנים חדשות, ובאב"מ בתשובה שאסור לשרוף חמץ ביו"ט אף שיכול ליהנות מהאפר מ"מ האפר הוי פנים חדשות וגוף שריפת החמץ הוי שלא לצורך אוכנ"פ. ונלפע"ד לפי המעיין בתוס' סוכה דל"ו ובתוס' פרק מרובה בעניני כל העומד וכו' דרך במקום מצוה אמרינן כל העומד, והרי שונה דין שריפת איסוה"נ כגון ערלה וכלאי הכרם שהשריפה אצלם הוא רק דין איך לאבדם מן העולם כשרוצה לאבדם, משא"כ בחמץ בפסח יש מצות שריפה, ואפילו אם מועיל הביטול לאחר זמן איסור ג"כ לפ"ד הברכ"א, לא מפיק מצות שריפה שחל עליו מכבר בהגיע זמן המצוה, ואפילו את"ל שנפקע כיון שסוכ"ס אינו שלו לאחר הביטול, אבל פשיטא שלא מקיים המצוה של שריפה על ידי ביטול. בכל אופן החמץ עומד לשריפה ולעשותו אפר, שוב לא שייך לומר בכה"ג שהאפר הוי פנים חדשות, ושפיר אפ"ל דהוי שלו לפ"ד הברכ"א, ויש לפלפל בזה.

טרם אשים קנצי למילין, אזכיר מה ששמעתי בשם הגה"צ ר' מנשה מזיריטשוב ז"ל מח"ס אלפי מנשה עחו"מ ותורת האשם, במה שחכז"ל סידרו בכוונה ענין הדיבור בלשון נקי' בראש מס' פסחים, כי הביעור כליל י"ד הוא הכנה לליל ט"ו זמן „והגדת לבנך“, ולזה צריך לשון נקי', ופה"ס כדברי האריז"ל. הרחמן הוא יזכנו ללשונונו נגביר בדתוה"ק.

בענין מותר הפסח, תמורת הפסח, וקביעת הצות

ארי' ליב ריינמאן

ברוקלין, ניו יארק

כתב הרמב"ם ז"ל בפרק ד' מהל' פסח הלכה ו': מי שאבד פסחו ומצאו אחר שהפריש פסח אחר והרי שניהן עומדין יקריב איזה מהן שירצה לשם פסח והשני יקרב שלמים, מצאו אחר ששחט פסחו הרי זה יקרב שלמים, וכן אם המיר בזה הנמצא אחר שחיטה הרי תמורה זו תקרב שלמים, אבל אם מצאו קודם שחיטת זה שהפריש, הואיל וזה הנמצא ראוי להקריבו פסח וראוי להקריבו שלמים כמו שביארנו, אם המיר בזה הנמצא, בין קודם שחיטת זה המופרש תחתיו בין אחר שחיטה, אין תמורתו קריבה אלא תרעה עד שיפול בו מום ויביא בדמיה שלמים,

ועל זה כתב הראב"ד וז"ל: א"א זה שיבוש אלא ירעה עד שיסתאב ויביא בדמיו שלמים, והם דברי רבי עקיבא במתניתין דפסחים דף צ"ו ע"ב.

וזה"ל הכסף משנה: משנה שם (דף צ"ו), הפסח שנמצא קודם שחיטת הפסח ירעה עד שיסתאב וימכר ויביא בדמיו שלמים וכן תמורתו, אחר שחיטת הפסח יקרב שלמים וכן תמורתו, ופירש"י הפסח שאבד והפריש אחר תחתיו ונמצא הראשון קודם שחיטת השני והיה עומד לפנינו בשעת שחיטה הרי קבעתו שעת שחיטה בשם פסח וזה שלא להקריבו דחהו בידים לא יקרב עוד הוא עצמו שלמים דאין זה מותר הפסח וכו'. וכן תמורתו אם המיר הוא בו בהמת חולין אח"כ הרי הוא כמוהו אין קרב הוא עצמו שלמים אלא דמיו ואם אחר שחיטת השני נמצא הרי לא קבעתו שעת שחיטה בשם פסח ולא נדחה בידים ויביא ויקרב הוא עצמו שלמים. ובנמ', רבה אמר קודם שחיטה ולאחר שחיטה שנינו ר' זירא אמר קודם חצות ולאחר חצות שנינו וכו' כתנאי הפסח שנמצא קודם שחיטה ירעה, לאחר שחיטה יקרב ר"א אומר קודם חצות ירעה לאחר חצות יקרב, משמע דהלכה כרבה דקאי כת"ק דפליג על ר"א, ועוד דלקמן בגמ' אמר רבא ל"ש אלא שנמצא לאחר שחיטה והמיר בו אחר שחיטה אבל נמצא קודם שחיטה והמיר בו אחר שחיטה תמורתו מכח קדושה דחווה אתיא ולא קרבה. ופירש"י ל"ש דתמורה קרבה אלא שנמצא אחר שחיטה שאפי' הפסח לא נדחה אבל נמצא קודם שחיטה שהוא עצמו נדחה ואע"פ שתמורתו לא נדחית בידים אינה קריבה שהרי מכח קדושה דחווה באה וכו', ומ"ש שהשני יקרב שלמים, יש לתמוה עליו שלא הול"ל אלא והשני ירעה עד שיפול בו מום ויביא בדמיו שלמים כמו ששנינו במשנה שכתבתי בסמוך. וכבר השינו הראב"ד וכתב א"א זה שיבוש אלא ירעה עד שיסתאב ויביא בדמיו שלמים עכ"ל, ואפשר לומר דרבינו סבר דמתני' דקתני השני ירעה אתיא כמ"ד בעלי חיים נדחים ומאחר דאיהו ז"ל סבר דאין בעלי חיים נדחים כמו שנתבאר בפ"ג מהלכות פסולי המוקדשים ובפמ"ו מקרבנות ממילא משמע שהשני עצמו יקרב שלמים, וא"ת האיך פסק רבינו דנמצא קודם שחיטתו שתמורתו אינה קריבה אלא תרעה והא אין בעלי חיים נדחים. וי"ל דלא מטעם ב"ח נדחים פסק רבינו כן אלא מפני שזה היה ראוי להקריבו פסח וראוי להקריבו שלמים וכיון שלא היתה בו קדושה אחת בלבד קבועה אין בו כח להתפס תמורתו להקרב וזהו פירוש מכח קדושה דחווה אתיא לדעת רבינו, עכ"ל הכסף מ.

ויש לתמוה דהאיך אפשר לפרש בגמרא דילן דקאי על מתניתין דרבי עקיבא אומר ירעה עד שיסתאב ואליבא דר"ע לא שייך הא דראוי להקריב פסח וראוי להקריבו שלמים וא"כ איך אפשר לפרש אליבא האי מכח קדושה דחווה אתיא כדברי הכסף משנה, דהוא פסח וגם שלמים. ועוד קשה דהרי בהלכות תמורה פרק ג' הלכה א' כתב הרמב"ם: תמורת הפסח אם המיר בה קודם חצות יום ארבעה עשר אין תמורתו קריבה אלא תרעה עד שיפול בו מום ויביא בדמיה שלמים ואם המיר בה אחר חצות הרי התמורה עצמה תקרב שלמים ע"ש. הרי להדיא דהר"מ ס"ל בזה בעלי חיים נדחים דהרי כתב תרעה עד שיפול בו מום.

ועיין בכס"מ שם: בפרק מי שהיה טמא (דף צו:) אמתני' דאמר ר' יהושע שמעתי שתמורת הפסח קריבה וכו' איפלגו בה רבה ור' זירא ופסק רבינו כר' זירא ולא ידעתי למה דלכאורה משמע להלכה כרבה, עכ"ל. ובלחם משנה שם: הרב בעל כס"מ ז"ל תמה דלמה פסק דלא כרבה דתלי התם מילתא בקודם שחיטה ולאחר שחיטה דקאי [כת"ק] דר"א, ולדידי קשיא לי עדיפא מינה, דרבנו ז"ל פסק כהל' קרבן פסח פ' ד' כרבה, שכתב שם מי שאבד פסחו וכו' אבל אם מצאו קודם ששחט זה שהפריש וכו', הרי פסק כרבה דתלי מילתא בשחיטה וכ"כ הרב בעל כס"מ ז"ל שם וכאן פסק כר' זירא ונמצאו דבריו סותרים זה את זה וצ"ע, עכ"ל שם.

וקודם שנתרץ שיטת הרמב"ם בזה אקדים מה שהקשו האחרונים, עיין באור חדש פסחים שם, אמאי פירש רבי עקיבא הדברים ששמע ר' יהושע דמיירי בפסח שאבד ונמצא, למה לא פירש כמו שכתב הרמב"ם בהלכות תמורה דתמורת הפסח עצמו אם המיר קודם חצות ירעה ולאחר חצות יקרב. ועיין בתוס' יו"ט כאן שעמד על דברי רש"י ד"ה שתמורת פסח קריבה שלמים אחר הפסח וכן הוא בהרע"ב על משניות, והקשה דאמאי קריבה דוקא אחר הפסח, ואם נפרש דאחר הפסח היינו שחיטת הפסח היה לו לרש"י לכתוב זה על דברי ר' יהושע עיי"ש. עוד יש להקשות הסתירה בדברי רש"י דבמתניתין כתב: הרי קבעתו שעת שחיטה בשם פסח וזה שלא הקריב דחהו בידים ולא יקרב עוד הוא עצמו שלמים דאין זה מותר הפסח אלא פסח [דחוי], הרי דהא דאינו קרב שלמים משום דחהו בידים, ולקמן דף צ"ח ע"א ד"ה הא קבעתו חצות, לפסח ואידחי משלמים דהא תנן (לעיל דף צ"ו) הפסח העומד בחצות ולא הקריבו ירעה, משמע מזה דתיכף כשנקבע בפסח הרי הוא נדחה משלמים. גם קשה מה שהביא ממתניתין: הפסח העומד בחצות, ובמתניתין לא נזכר רק שנמצא קודם שחיטת הפסח. עוד קשה להבין הסברא דאם לא הקריבו לשם פסח הוא נדחה משלמים, הלא פסח יש בו כח פסח וכח שלמים ואם לא הקריבו לשם פסח עכ"פ נשאר בו כח שלמים ומדוע לא יוקרב שלמים. ועיין בצל"ח כאן שהקשה על ר' זירא דמה בכך שלא היה בחצות, הלא כיון דנראה להקרבה ולא הקריבו הרי דחהו בידים ולמה יקרב שלמים. ועיין בתוס' כאן וקידושין דף ז' דהקשו דמאי קמ"ל ר' יוחנן דש"מ תלת, ש"מ דרחוי מעיקרו הוי דחוי וש"מ בעלי חיים נדחים וש"מ יש דחוי בדמים, דהרי היא מתניתין בפסחים דף צ"ח לענין המפריש נקבה לפסחו דקאמר ש"מ בעלי חיים נדחים וכו' עיי"ש.

ונראה לי לומר דבר חדש דשיטת רש"י ורמב"ם ז"ל דענין חצות קובע או לרבה דשעת שחיטה קובע היינו דנקבע בשם פסח ואזרא לה ענין שלמים בזה דאינו עוד שלמים והוי רק פסח וכשלא הקריבו לשם פסח אין זה מותר הפסח דדינו ליקרב שלמים. ובזה מדויק הלשון ברש"י דמתני' ואין זה מותר הפסח אלא פסח, ומלת [דחוי] לא הוי' בנירסת רש"י. ואביא עוד ראיות לזה שכתבתי. ועתה נפרש היטב דברי הרמב"ם בזה דדעת הר"מ ז"ל דפוסק כר' זירא דתלי לה

הקביעות בחצות וכמו שמבואר להדיא בהלכות תמורה שהבאתי, ומשום הכי לא הביא הדין דרבי עקיבא לפי פירושו של ר' זירא במתניתין דקודם שחיטה היינו קודם חצות ואחר שחיטה היינו אחר חצות דירעה עד שיסתאב, שהוא כבר נכלל בהדין של הלכות תמורה דפסק להדיא דירעה עד שיסתאב כדברי רבי עקיבא, אבל דינו של הרמב"ם קאי בנמצא הפסח אחר חצות דלא קבע ליה חצות בפסח והוי לי מותר פסח דקרב שלמים ומשום הכי כתב הרמב"ם דמקריב איזה מהן שירצה והשני יקרב שלמים. והשתא דאתינן להכי דלהרמב"ם מתניתין מיירי בקודם חצות ולאחר חצות ועל זה אמר רבא [ולא רבה כגירסת הב"ח] לא שנו [ולאחר חצות גם תמורתו קריבה שלמים] אלא שנמצא אחר שחיטה [גם כן] והמיר בו אחר שחיטה דאז הפסח וגם התמורה קריבה שלמים, דהרי הוא מותר הפסח, אבל נמצא קודם שחיטה והמיר בו [אפילו] לאחר שחיטה (כן היא הגירסא בתוס' זבחים דף ל"ז) תמורתו מכח קדושה דחווה קא אתיא ולא קרבה, כלומר דכיון דהפסח ראוי להקריבו פסח וראוי להקריבו שלמים (כיון דנמצא אחר חצות) הרי היא קדושה דחווה, וכעין זה מצינו (בתמורה דף י"ט) לענין חציה שלמים וחציה עולה דקרי לה הש"ס קדושה דחווה, עיי"ש, ואין בו כח להתפס את תמורתו, ודינו של הרמב"ם דקודם שחיטה ואחר שחיטה הוא דינו של רבא בנמרא, ואין זה קודם שחיטה ואחר שחיטה דמתניתין ודו"ק. ודברי הרמב"ם מוצקים.

והנה מה דכתבתי דיש כאן גריסא אמר רבה ל"ש וכן ברף צ"ח ע"א בהא דפריך הש"ס הא קבעתו חצות יש ג"כ גירסא אמר רבא ויש גירסא אמר רבה, וצריכין להבין במה פליגי הני שתי הגירסאות. ונראה לי דהנה ברש"י דמתניתין כתב הלשון הרי קבעתו שעת שחיטה בשם פסח, וצריכין להבין מה כוונת רש"י בזה, אם כוונתו דבשעת שחיטת הפסח המופרש נקבע הנמצא בשם פסח ונדרח תיכף משום שלא הקריבו, או דהפשט הוא דבשעת שחיטה, רצה לומר כל זמן שחיטה מחצות ואילך כיון דנראה לשחיטת פסח הרי הוא נקבע בשם פסח וזה הוא דינו של רבה כיון דנמצא קודם שחיטת הפסח בזמן שחיטה דמתחיל מחצות אף על פי שנמצא אחר חצות הרי הוא נקבע בשם פסח ונדרח משלמים משום דהוא פסח ממש, והא דכתב רש"י דדחתו בידים היינו לפרש דאין זה מותר פסח כיון דמותר הפסח הוא דוקא בלא נראה לפסח והיינו שאבר קודם חצות ונמצא אחר שחיטה וכאן כיון דנראה לפסח ונקבע בשם פסח ושחט את האחר הרי הוא נדרח מפסח ולא הוי מותר פסח, ועיין רש"י פסחים דף ע"ג ע"ב ד"ה ומתו בעלים אחר חצות: ונדרח מפסח ושוב אינו חוזר ונראה לשלמים והא דקיי"ל תמורת הפסח אחר הפסח קרב שלמים כגון שאבר קודם חצות ונמצא אחר שחיטת הפסח דלא אתא חצות עלה למקבעה ולא נראה לשחיטת הפסח מעולם, עכ"ד רש"י שם. הרי להדיא כמו שכתבתי דעיקר תלוי בקביעת זמן שחיטה מחצות ואילך, וכן הוא להדיא ברף צ"ח ע"א ברש"י ד"ה ה"ג רבינא וכו' וקסבר תנא דידן חצות קובע ולא כל שאר זמן שחיטה, הרי להדיא דשעת שחיטה

דברש"י דמתניתין היינו כל זמן שחיטה מחצות ואילך. ולפי זה שפיר גרס רבה דגם לרבה חצות קובע גם כן אלא דרבה סבר דהקביעות הוא כל זמן שחיטה מחצות ואילך ואפילו נמצא אחר חצות הוא נקבע בפסח. אבל ראיתי באור חדש כאן דקאמר דלרבה שחיטה קבעה, משמע דלא זמן שחיטה קובע אלא השחיטה עצמה קובעת דגם הנמצא נקבע בשם פסח וכן הוא להדיא במאירי שם דף צ"ח ר"ה ואינו קרב וז"ל: ונמצאת למד מ"מ שחצות קובעת הפסח לשם המפרישו, שאילו שחיטה קובעת ולא חצות כל שלא נשחט לא נקבע הפסח לשם המפרישו וכו' עיי"ש הרי להדיא דהמאירי מפרש דלרבה שחיטה קובעת ולא חצות וממילא גם כל זמן שחיטה אינה קובעת, וא"כ קשה דהש"ס מקשה הא קבעתו חצות ואיך אפשר לגרוס רבה על זה דהא לרבה אין חצות קובע לדעת המאירי ואור חדש, אלא ודאי דצריך לומר אמר רבא, ונכון הוא.

וכן בדף צ"ו הגירסא אמר רבא לפי הפירוש שכתבתי דרבא קאי לפי ר' זירא דפירש במתניתין דאחר שחיטה היינו אחר חצות ועל זה אמר רבא דמייירי גם לאחר שחיטה וכמו שכתבתי לעיל וא"כ ע"כ א"א לומר דהגירסא אמר רבה כיוון דלדידי' הפירוש במתניתין דמייירי דוקא קודם שחיטה ולאחר שחיטה, אבל לפי פירש"י שיטת רבה היא דכל זמן שחיטה קובע מחצות ואילך ושפיר מקשה הש"ס גם אליבא דרבה הא קבעתו חצות ועל זה משני הש"ס אמר רבה ודו"ק. והשתא ניחא נמי מה דהביא רש"י ז"ל ממתניתין דהפסח העומד בחצות ירעה וכונתו דעומד מחצות ואילך כל זמן שחיטה וכמו שכתבתי.

ובענין זה נפלאתי מאד על דברי החזו"א זצ"ל בסוגיין וז"ל: לקמן צ"ח ע"א מבואר דפלוגתתן ג"כ לענין מתו בעלים ולר"ז דאמר חצות קבע אי הופרש לאחר חצות ומתו בעלים קרב שלמים ולרבה כל זמן שחיטה קובע ואפילו הופרש אחר חצות ומתו בעלים לאח"צ ירעה. והנה מבואר בסוגיין דאבוד לא חשוב דחוי ולפיכך כל שהוא אבוד בשעת שחיטה אע"ג דנאבד אחר חצות לא חשוב דחוי וקרב שלמים והא לרבה כל זמן שחיטה קובע ומ"מ אם נמצא אחר שחיטה קרב ומיני' ילפינן דגם לר"ז אם היה אבוד בשעת שחיטה אף שהיה קיים בחצות קרב. ואין לומר דהא דתנן לאחר שחיטה קרב היינו בנאבד קודם חצות אבל אם נאבד אחר חצות אף אם נמצא אחר שחיטה רועה דהא לקמן צ"ז ב' בעי לשנויי שמואל כרבה ס"ל דאמר שחיטה קבעה ואכתי תקשי דאבד אחר חצות בפסח ירעה ואילו בחטאת תמות א"ו דלרבה אף אם היה קיים שעה אחת בזמן חיוב כל שהוא אבוד בשעת שחיטה קרב וה"ה לר"ז אף אם קבעו חצות כל שהוא אבוד בשעת שחיטה קרב ונראה דה"ה אם מתו בעלים כשהוא אבוד לא חשוב דחוי, עכ"ל הגאון חזון איש זצ"ל. ותמוה מאד דהרי ברש"י דף ע"ג ע"ב מבואר להדיא דהא דמותר הפסח קרב שלמים הוא רק בנאבד קודם חצות ונמצא אחר שחיטת הפסח אבל אם נאבד אחר חצות כיון דכבר נקבע בשם פסח לא מהני מה שהיה אבוד בשעת שחיטה, וצ"ג בדבריו. וכן ראיתי בחידושי ר' ארי' לרב מהגאון ר' ליב מאלין זצ"ל סי' ס"ג שכתב גם כן כמו החזון איש דאם נאבד אחר חצות ונמצא אחר

שחיטה קרב שלמים מכח הרין דמותר פסח וגם דבריו תמוהים וכמו שמבואר להדיא מדברי רש"י דף ע"ג. ודבר מוזר ראיתי במאירי כאן דף צ"ח על קושיית הגמרא והא קבעתו חצות מתרין המאירי דהרי הוא מותר פסח וקרב שלמים, ואין אנו צריכין לכל השקלא וטריא של הגמרא עיי"ש, ופלא גדול שבעל המאירי ז"ל ידבר דברים כאלה נגד הש"ס דילן, ואני חושב שאין זה מדברי המאירי ואיזה תלמיד טועה כתבו, וצע"ג בזה.

ולפי הנ"ל מיושבת היטב קושיית הצ"ח על ר' זירא דמה בכך שלא היה בחצות הלא כיון דנראה להקרבה ולא הקריבו הרי דחהו בידים, ולהנ"ל ניחא דאין הדבר תלוי רק בקביעות חצות או כל זמן שחיטה דכיון דנקבע בפסח הרי הוא תיכף נדחה משלמים ודו"ק. ומיושב ג"כ היטב קושיית התוס' על ר' יוחנן דמה קמ"ל ר' יוחנן הלא היא מתניתין בפסחים דף צ"ח, ולהנ"ל ניחא דאין זה ענין של בעלי חיים נדחים והוא רק ענין דנקבע בפסח ולא הוי עוד שלמים וכמ"ש.

ועתה נחזור למה שהקשו האחרונים דמדוע לא פירש רבי עקיבא דמיירי בתמורת פסח עצמו וכמו שפסק הרמב"ם בפ"ג מהלכות תמורה וגם מה שהקשה בתוס' יו"ט על דברי רש"י שכתב: שלמים אחר הפסח ואם כונתו אחר שחיטת הפסח היה לו לכתוב זה על דברי ר' יהושע במתניתין ולא על דברי רבי עקיבא. ונראה דהרא מתורצת בדרך חברתה, דר' יהושע שמע הלשון דתמורת הפסח קריבה אחר שחיטת הפסח, והיה קשה לו הא אין תמורה בנשחטין ועל זה פירש לו רבי עקיבא דמיירי בפסח שאבד ונמצא לאחר שחיטת הפסח [דגם לר' זירא דס"ל חצות קובע הפירוש של אחר שחיטת הפסח ע"כ מיירי גם לאחר שחיטת הפסח וכמו שביארתי לעיל] ולזה פירש רש"י בדברי ר' יהושע: אחר הפסח כרי ליישב קושיית האחרונים למה לא פירש רבי עקיבא דמיירי בתמורת הפסח עצמו. ועל פי שיטת הרמב"ם הנ"ל דנמצא אחר חצות וקודם שחיטת הפסח המופרש אין תמורתו קריבה כיון דהוי קדושה דהוי פסח והוי שלמים אין התמורה נתפסת, נבין דברי הגמ', דפריך ולימא פסח קרב ופסח אינו ומשני הא קמ"ל דאיכא תמורת פסח דלא קרבה, דלפי פירש"י קשה קצת להבין הס"ד והמסקנא, אבל לפי דברי הרמב"ם ניחא מאד דכיון דר' יהושע שמע דתמורת הפסח אחר שחיטת הפסח קריבה אע"ג דלפי פירושו של רבי עקיבא ואליבא דר' זירא הדבר תלוי רק בחצות ולמה אמרו דתמורת פסח קריבה רק בנמצא אחר שחיטת הפסח, ועל זה משני הא קמ"ל דאיכא תמורת הפסח דלא קרבה דהיינו בנמצא אחר חצות וקודם שחיטה דהוי קדושה דהוי מכח דהוי פסח וגם שלמים ואז אין תמורתו קריבה וזהו דקמ"ל מתניתין דאיכא תמורת פסח דלא קרבה, מכח הדיוק דדוקא לאחר שחיטה אז תמורתו קריבה אבל בנמצא קודם שחיטה אין תמורתו קריבה וכמ"ש.

בסוגיא דמצה של טבל

בן ציון צבי ליפשיץ

נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד
ברוקלין, ניו יארק

במס' פסחים (ל"ה ע"ב) ת"ר יכול יוצא אדם יד"ח בטבל וכו' שנמלה ממנו תרומה גדולה ולא נטלה ממנו תרומת מעשר, מע"ר ולא מע"ש ואפי' מעשר עני מנין ת"ל לא תאכל עליו חמץ מי שאיסורו משום כל תאכל עליו חמץ יצא זה שאין איסורו משום כל תאכל חמץ אלא משום כל תאכל טבל וכו', ובמסקנא מוקי לה אליבא דר"ש דאין איסור חע"א. וידוע קושית התוס' (סוכה ל' ע"א) ד"ה משום, למ"ל קרא תיפ"ל דהוי מצוה הב"ע עיי"ש. והשאנ"א סי' צ"ו האריך בקושיא זו, ותיריך דאח"נ דלא בעינן קרא אלא לטבל הטבל למע"ש ומעשר עני דאין בו מיתה וסד"א דאתי עשה ודחי ל"ת, והני טבלים דנקט ברישא הוא אנב גררא דשני אלו, ושוב הקשה הא אפשר לקיים שניהם דהיינו ע"י שיפריש, ומתריך דמיירי כגון שהטבל אינו שלו, ומיירי בגזל עכו"ם למ"ד דשרי, או הפקעת הלוואתו לכו"ע, ולא הוי מצהב"ע, ולמ"ד מירוח עכו"ם פוטר מיירי שקורם שבא לידו ה' מירוח ביד ישראל ומכרו לעכו"ם ומ"מ אינו יכול להפריש מע"ש ומעשר עני דאינו שלו.

ולא הבנתי דבריו הק', דכי היכא דהוי אינו שלו לענין הפרשת מעשרות ה"ה לענין מצה דבעינן משלכם דיליף לחם לחם בפסחים דף ל"ח, ואכתי קרא למ"ל, ועיין במג"א סוס"י תנ"ד שציינן להך דגזל עכו"ם גבי מצה לסי' תרל"ז ושם הביא דברי היראים שהוא בעל סברא זו, ומצוה ליישב.

(ויש להעיר דבנונא דהשאנ"א אפשר דלא הוי משלכם אף להני דס"ל דיוצא במצה גזולה מטעם דקניא בשינוי בשעת לעיסה, עי' בחי' רע"א סי' תנ"ד וכ"כ המקו"ח, והוא עפ"י מש"כ הנתיבות בסי' שנ"א דהיכא דגונב באיסור שבת דקלב"מ אינו קונה בשינוי מעשה ואם הגזילה בעין נוטלה הנגזל דכיון דלא מחייב בהשבה אינו קונה עיי"ש, א"כ ה"ה גבי גזל עכו"ם דלא מחייב בהשבה אינו קונה בשינוי ואינו יוצא, והי' מיושב בזה קושית הפנ"י פסחים כ"ט שהקשה אמאי לא הקשו ארש"י דקניא בשינוי, ואכ"מ). יהי' איך שיהי', דוחק גדול לומר כדברי השאנ"א דכל הני דרישא הוא לאו דוקא.

והנלע"ד בדרך זה בעזה"ת, וארוחנא בזה שלא נצטרך לאוקמי בגזל עכו"ם ומירוח ישראל, והוא בהקדם ש"ס יבמות נ"ב, אמר רמב"ח הרי אמרו אמר לבלר כתוב גט לארוסתי לכשאכנסנה אגרשנה הרי זה גט מפני שבידו לגרשה, ולאשה דעלמא אינו גט מפני שאין בידו לגרשה, ובתוס' ד"ה ולאשה כתבו דאפי' כתוב בו זמן דאחר נשואין כיון דאין בידו לגרשה בשעה שעשאו שליח לא מצי משוי שליח והרמב"ם פ"ג דגירושין כתב הטעם דנכתבו לא לשם גירושין, ועיין תשובות רע"א תניינא סי' ע"ג שהעלה דלא פליגי, דטעם התוס'

הוא אהיכא דמשוי שליח אלאחר שיכנסנה כמפורש בתוס' ואז תהי' בת גירושין וע"ז צריך הטעם דהוי דשלבל"ע דהא עכשיו אינו יכול לכתוב מטעם הרמב"ם דהוי שלא לשמה, נמצא רכולא חד טעמא הוא וכו' ע"ס"ל כן. ומתבאר מזה דהיכא דמחוסר מעשה, וא"א להיות עכשיו הדבר בשביל מה שנעשה, חשיב שלא לשמה.

והנה גבי מצה דבעינן דבר הבא לידי חימוץ, חוץ מטעם דילפינן מהקישא דקרא דלא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות, דממעטינן מזה דברים שאינם באים לידי חמץ, יש למילף מהא דאמר קרא דבעינן שימור מחמץ לשם מצה, הרי דבעינן מצה הראוי לבא לידי חימוץ. ועיין ברמב"ן במלחמות לקמן דף ל"ו דמקשה על הרז"ה דס"ל דריב"ל דאמר מכאן ואילך לושי לי בדובשא דמיירי בלא מים א"כ רישא דיומא קמא לא תלשי נמי מיירי בלא מים והא ע"ז לא צריך קרא דלחם עוני, דהא בלא"ה אינו בא לידי חימוץ, ועוד דבעינן שימור לשמה עיי"ש, ועיין בצל"ח שנתקשה בזה דהא סני בטעם דשימור לשמה עיי"ש, וא"כ אפ"ל בכח"ג, דאחד שגנב סבל מחבירו ועשה ממנו מצה אף שאח"כ יפריש כל תרו"ם ברשות הבעלים או שיחזירם לבעלים והם יפרישו ג"כ לא יצא בו אף דאין בה עבירה, דהא עכ"פ בשעת עשי' לא היתה ראוי' שיחול עליו איסור חמץ ואף אם ישמרנה לשם מצה אלאחר שיחזירנה לבעלים או יטול רשות מהבעלים וכנ"ל לא מהני, דהוי דשלבל"ע, דתלוי ברצון הבעלים, משא"כ בכל מצות שמשמרם מאיסור חמץ הבא בזמן הפסח, זה לא הוי דשלבל"ע, דזמן ממילא קאתי, (עי' משל"מ פ"ו מהל' גירושין). משא"כ באופן הנ"ל שנתמעט מחפצא של מצה, דמאותו קרא דנתמעט אורז ורוחן לדירן, נתמעט לר"ש מצות של סבל אף דאינו מצהב"ע. ואין להקשות מכל מצה דבשעת לישא נעשה טבול לחלה, דכיון דבירו להפריש מהני בדשלבל"ע. וכמו שכתבו התוס' הנ"ל דיבמות נ"ב דלמ"ד אדם מקנה דשלבל"ע מהני בכותב אלאחר שאכנסנה וחשוב לשמה עיי"ש, וכן מבואר בכמה מקומות, וה"ה לדירן היכא דהוי בירו. (עיין קידושין ס"ב).

והא דמיבעיא בש"ס יבמות שם, ביבמתו מהו, אף דהתם נמי הוי בירו, דהא נקנית בע"כ, הנה בתוס' נזיר י"ב מפרשים דמבעיא ע"י שליח דוקא, ומ"מ כתבו שם דלענין הפרשת חלה יכול לעשות שליח בעודו קמח, דבירו להביא עיסה מגולגלת להפריש על קמח זה לכשיהי' נילוש, והגרע"א על הגליון ובתשובות מהר"ק ס' קמ"א נתקשה בדברי התוס' דמאי נפ"מ בינו לבין שליחו דכל דאיהו מצי עביר משוי שליח, וראי' מהא דכתבו ותנו גט זה ע"ש, ונראה מדבריו דס"ל דיבום לא מיכרי בירו, שכתב ,,אם נדון ליבום לדבר שהוא בירו יקשה כנ"ל", ועיין בקובץ הערות בסוגיא זו כמה דרכים אמאי לא חשיב בירו, ועוד אפ"ל כיון דמדרבנן צריך מאמר, וזה גופא מבע"ל בש"ס. וכן כתב באורח מישור שם, ואכמ"ל.

והנה במנחת חינוך מצוה י' ביאר מחלוקת הרמב"ן והרז"ה הנ"ל כמה שהקשה הרמב"ן דבלא מים תיפול"ל דלא הי' שימור לשמה, ותיירץ המנ"ח דלדעת

הרי"ף ורמב"ם דבעינן שימור משעת קצירה סגי באותו שימור עד שעת לישא כיון דבשעת לישא אינו ראוי להחמיץ הוי כאחר אפי', אלא דצריך לקיים מצות שימור בשעת שחייב מה"ת, משא"כ להני דס"ל דבעינן משעת לישא, שימור קודם לאו שימור הוא. ועפ"י דבריו ע"כ יהי' דברינו הנ"ל רק למ"ד שימור משעת לישא בעינן, דאי משעת קצירה, הא אפשר בשימור קודם שנתמרח ונעשה טבל או אפי' אח"כ מה ששמרו הבעלים.

אלא דגוף דברי המנ"ח הם מרפסין איגרא, דנראה מדבריו שהבין דקושית הרמב"ן על בעה"מ הוא דכיון דנילוש במי פירות לא שייך שמירה כיון דאינו מחמיץ, והוא פלא דהא ודאי שייך שימור שלא יפול עליו מים דודאי מחמיץ אחר שנעשה עיסה במ"פ אם יבא עליו מים, וכן הוא להדיא בשו"ע הרב סי' תס"ה סעיף ד', אע"כ כוונת הרמב"ן דס"ל כהני דמשעת לישא בעינן שימור כמ"ש המנ"ח בעצמו, ומעם פלוגתתם הוא בזה, דמ"ד שימור משעת לישא ס"ל דהשימור הוא דוקא לאחר שבא עלי' כבר המים, דהיינו שמשמרה שלא תחמיץ, וכן הוא בשו"ע הרב סי' תנ"ג בשעה שקרובה להחמיץ והיינו משעת לישא, וממילא דלשיטה זו לא סגי בשימור כזה שלא יבא עלי' מים, כי היכא דלא מהני השימור קודם לישא, דהשימור צריך להיות בשעה שקרובה להחמיץ, משא"כ להני דס"ל שימור משעת קצירה, הם סוברים דזה נמי הוי שימור כמה שמשמרה שלא יפול עלי' מים. ולפי"ז צ"ל דהרמב"ן לא הקשה דוקא לשי' הרי"ף, דהא הרי"ף ס"ל דבעינן שימור משעת קצירה, וכן צ"ל להמנ"ח עפ"י דרכו.

בסוגיא דמצה של טבל

יהושע פיהרער

ראש הכולל רחסידי באבוב

טאראנטא, קאנאדע

(א) איתא בפסחים ל"ה: ת"ר יכול יוצא אדם ידי חובתו בטבל שלא נתקן וכו', ת"ל לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים וכו', מי שאיסורו משום כל תאכל עליו חמץ, יצא זה שאין איסורו משום כל תאכל חמץ אלא משום כל תאכל טבל, וקפריך ואיסורא דחמץ להיכן אזלא, אמר ר' ששת הא מני ר' שמעון היא דאמר אין איסור חל על איסור וכו', והנה הרמב"ם (פ"ו מה' חו"מ ה"ו) פסק הלכה זו דאין יוצאין במצה של טבל, והקשה הלח"מ דהא הטעם המבואר בנמרא אינו אלא לר"ש דסובר דאחע"א אפילו באיסור כולל, אבל הרמב"ם סובר דאחע"א באיסור כולל, א"כ למה אין יוצאין במצה של טבל. והנה התוספות (סוכה דף ל. בד"ה משום דה"ל) הקשו ל"ל לטעם זה, תיפוק לי' דהוי מצוה הבאה בעבירה, והניחו בקושיא.

ונ"ל לתרץ בדרך חידוד, דהנה איתא בכריתות דף ה. עה"פ ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה, ומקשה הגמ' נכתוב קרא קלי ולא לכתוב לחם ונילף מקלי, ומתרץ לחם מקלי לא אתי, משום דקלי איתי' בעיני' ולחם לא איתי' בעיני', ולהכי צריך לכתוב לחם, ופי' החת"ס (הובא בשו"ת נחלת יעקב מבעל חוות דעת תשובה ב') דאי הוי כתיב קלי, הו"א דאי אכיל כזית לחם אינו עובר עד שיאכל כזית חיטים של חדש, ובכזית לחם ליכא כזית חיטים רק בצירוף המים, קמ"ל לחם דחייב על כזית לחם עכת"ד, והנחלת יעקב חולק עליו וסובר דלזה לא בעי קרא דבכל האיסורים הדין כן, דאם אכל כזית לחם שנעשה מחיטים של תרומה וודאי חייב, והמים נעשה כחלק מהאיסור, כיון שהמים נשתנו ונעשה פת, וה"נ בטבל וכלאים הדין כן, עיי"ש שמביא ראיות לדבריו ומפרש הסוגיא בכריתות בדרך אחר, (עיי' במקור חיים סי' תס"ז ס"ק ד'), עכ"פ הרי לפנינו מחלוקת אחרונים בכל האיסורים שבתורה, אם לקחו חיטים אסורים ואפו מהם פת, אם צריך לאכול פת שיש בו שיעור כזית חיטים, ורק אז חייב, או דילמא חייב על כזית פת אע"פ שאין בו כזית חיטין אסורין, כי המים נצטרפו אל האיסור. והנה הקשה הגר"י ענגיל (בלקח טוב סי' ב') על החת"ס ממצה של טבל, דאמרינן בגמ' דלא אתי איסור חמץ וחל על איסור טבל, דהא לסברת החת"ס ליכא כי אם חצי שיעור של טבל בכזית מצה או חמץ, ולגבי איסור חמץ בודאי עובר בכזית פת לכו"ע, כיון דהאיסור נעשה ע"י תערובת המים והקמח, א"כ הוי המים ג"כ חלק מהאיסור, וא"כ למה אינו חל איסור חמץ על איסור ח"ש של טבל, הרי איסור חל על ח"ש כמבואר בתוס' בשבועות (דף כ"ג: בד"ה דמוקי) וגם הרמב"ם פסק כן (בפ"ג מהל' מ"א) עכ"ת קושייתו. (והנה הגר"י ענגיל מתרץ שם דכיון דברייתא זו אולא אליבא דר' שמעון דס"ל דכ"ש למלקות (מכות י"ז). א"כ יש איסור גמור של טבל על החצי כזית ואינו יכול לחול עליו איסור חמץ, אבל קשה לי על זה מתוס' (ע"ז דף ס"ח.) שמביא שם שיטת רבינו יקר דאפי' ר"ש מודה דהיכי דהאיסור הוא בתערובת, דצריך כזית, וכאן נמי אין האיסור בעין, ושוב הוי רק ח"ש, והדרא קושיא לדוכתה).

ונ"ל לתרץ דהחת"ס אזיל לשיטתו ולק"מ, דהנה בחולין (דף קי"ג.) איתא המבשל חלב בחלב, אינו לוקה על איסור בשר בחלב, דלא אתי איסור בשר בחלב וחייל איסור חלב, והקשו האחרונים (הכרתי ופילתי ספ"ז ס"ק י"ג והראש יוסף שם) דהא אנן קיי"ל כלוי (חולין ק"ח:) דלוקין על חצי זית בשר וחצי זית חלב, א"כ למה לא אתי איסור גמור של בשר בחלב וחייל איסור ח"ש של חלב, ותירץ החת"ס (ביו"ד סי' צ"ב וכן בחידושו על חולין שם) דכי אמרינן דעל ח"ש חל איסור אחר, היינו היכי דעד השתא לא היתה חתיכה זו אסורה רק משום דחזי לאיצטרופי, והשתא ע"י האיסור השני נעשה איסור לעצמו בלי צירוף, כגון שנשבע שלא יאכל ח"ש נבילה (עיי' בתוס' שבועות כ"ג:) או בנבילה שנתנבלה ביוה"כ שכתב הריטב"א (בקידושין ע"ז) שהי' ראוי שתחול איסור נבילה על איסור יוה"כ משום דשיעור יוה"כ בככותבת ודנבילה בכזית, דבכה"ג נתחדש

עתה איסור בלא צירוף, משא"כ בנידון דירן דהשתא באיסור בשר בחלב צריכים ג"כ לצירוף של החצי זית חלב, לא אמרינן דאיסור חל על ח"ש עכת"ד. (עיין בברוך טעם שער הכולל דין ב' שכתב ג"כ סברא זו, ומביא שם ראיות לכך, ועיין בנפש חי' בסוגיא דאין אחע"א ס"ג, שהקשה על סברא זו מכמה מקומות), א"כ הכא נמי לא חייל איסור חמץ על החצי זית טבל, כיון דבחמץ צריכים ג"כ לצירוף של המים, ולכן אינו יכול לצאת בו מצות מצה ודו"ק.

ולפי"ז מיושב קושית התוס' (סוכה ל.) שהקשו דל"ל קרא, תיפוק לי' משום מצה"ב, דהא לפי מה שכתבנו ליכא רק חצי זית טבל בכזית של מצה, והנה בשו"ת מנחת אלעזר (ח"א סי' נ"א) כתב דהא דאסרה תורה ח"ש הוא רק על הגברא שלא יאכל ח"ז, שלא יבא לצרף עוד ח"ז, ויתהוו שיעור שלם, (כעין זה כתב הפרי מגדים שהוא רק כמו גזירה), והנה ידועים דברי הירושלמי (שבת פ' האורג ה"ב) גזל מצה ואכל לא יצא, והקורע בשבת על מתו יצא, תמן היא גופא עבירה, ברם הכא הוא עבר עבירה, ופי' האחרונים (עיין בתורת חסד ח"א סי' ל"א, אתון ראווייתא סי' י', בית יצחק או"ח צ"ט) דבגזל הוא עצם החפץ מאוס לפני הקב"ה, ושייך לומר מצוה הבאה בעבירה, ואינו יוצא, אבל בשבת האיסור הוא רק על הגברא שלא יעשה מלאכה, אבל החפץ גופא שנעשה בו מלאכה אינו מאוס, לפי"ז דוקא על איסור חפצא שייך לומר מצה"ב ולא על איסור גברא, א"כ כאן במצה של טבל, כיון דליכא כ"א חצי זית טבל, לא הוי האיסור רק על הגברא, ולא שייך לומר מצה"ב, ולכך צריך קרא, אבל הרמב"ם אפשר לומר שסובר כסברת הנחלת יעקב שהמים נעשו חלק מהאיסור, א"כ יש כזית טבל בכזית מצה, והוי איסור חפצא, ושפיר שייך לומר דאין יוצאין משום מצוה הבאה בעבירה. ודו"ק.

(ב) ולפי"ז אפשר ליישב קושית הלקח טוב (כלל ג' בסוגיא דטעם כעיקר) שכתב שם לחדש לפי דברי ר' אשי (חולין קי"ד:) דבשר בחלב אסור באכילה משום שנאמר לא תאכל כל תועבה, כל שתיעבתי לך הרי הוא בכל תאכל. והנה באיסור לא תאכל כל תועבה נכלל גם איסור הנאה כדר' אבהו (פסחים כ"א:) דכל מקום שנאמר לא תאכל וכו' אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע עד וכו', א"כ מי שאכל כזית נבילה שעבר בהנאת גרונו לר' יוחנן (חולין ק"ג:), ואח"כ פולטו, הוי חתיכה זו חפץ שנעבדה בה עבירה, ונאסרה עתה עוד משום לא תאכל כל תועבה, ואסור גם בהנאה, זהו תוכן דבריו, והקשה הוא עצמו לשיטת הסוברים דאיסורי הנאה אין להם בעלים (רש"י פסחים ו:, סוכה ל"ה.), דהנה ידוע מדברי האחרונים דאע"ג דבאיסורים עוברים בהנאת הגרון, מ"מ במצוות צריכים הנאת מעיים, (עיין בכתב סופר או"ח סי' צ"ו מה שכתב בשם אביו), א"כ למה צריך קרא דאין יוצאין במצה של טבל, הרי כיון שנכנס בגרון ועבר על איסור טבל, נעשה חפץ של תועבה ונאסר בהנאה, וכיון דאסור בהנאה אין להם בעלים, ולא הוי להם, והתורה אמרה מצאתכם (פסחים ל"ח.), וכשנכנס למעיים לא הוי להם, והניח זה בקושיא, ולפי מה שאמרנו מיושב, דהא כיון דליכא הכא רק חצי זית של טבל, הוי רק איסור על הגברא, ואין החתיכה חפצא של

איסור, ולא שייך האיסור של לא תאכל כל תועבת, דהא איתא בחולין קט"ו. דמעשה שבת לא שייך ב' לומר שהוא מתועב, שנאמר קודש הוא לכם, היא קודש ואין מעשי' קודש, וכתב שם הראש יוסף לפרש, דכל שאין האיסור על החפצא לא שייך לומר שנעבד בו איסור ולא נעשה החפץ מתועב, ול"ד באיסורי שבת, אלא ה"ה בכל האיסורים שבתורה, וממילא הכא נמי, כיון דלא הוי רק איסור גברא, לא שייך האיסור של לא תאכל כל תועבת, ושפיר צריך קרא ודו"ק. (ג) ועל דרך זה נ"ל ליישב דברי הרמב"ם (ה' חמץ ומצה פ"א ה"ז) האוכל מן החמץ עצמו בפסח כל שהוא, הרי זה אסור מן התורה, שנא' לא יאכל וכו', והקשה המחלנ"ח דלמה לי קרא, הא בכל התורה אמרינן ח"ש אסור מן התורה, משום דחזי לאיצטרופי (עיין במל"מ שם).

ונ"ל דבאמת יש לדקדק בלשון הרמב"ם שכתב האוכל מן החמץ וכו' הרי זה אסור וכו', דלשון בריעבר שייך במקום שיש עונש, כגון האוכל כזית נבילה חייב מלקות וכו"ב, אבל היכי דליכא כי אם איסור גרידא, כגון בח"ש, שייך יותר לשון לכתחילה, והכי הול"ל, אסור לאכול כל שהוא שנאמר לא יאכל, דאחר שכבר אכל מה נ"מ לומר שעבר האיסור (עיין בבית האוצר כלל מ"א אות כ"ג שעמד בזה). ואפשר לומר בהקדם דברי הנתיבות המשפט (סי' רל"ד) על מה שפסק המחבר (סק"ג) מי שמכר לחבירו דבר שאיסור אכילתו הוא מן התורה, ואכלו הלוקח ואח"כ נתוודע לו שאכל מאכל איסור, חייב המוכר להחזיר לו המעות, אבל דבר שאיסור אכילתו הוא רק מדרבנן, אינו חייב להחזיר. והקשה הנתיבות דכמו שבאיסור תורה לא מיקרי נהנה כיון דאכל איסור, ולכך חייב להחזירו, כמו כן באיסורי דרבנן, ותיריך דכיון דכאן איירי דאכלו בשוגג, א"כ דוקא באיסורי תורה דחייב בשוגג בכפרה ותשובה להגין עליו מן היסורין, א"כ לא שייך לומר שנהנה מאכילה זו, שחסרונו גדולה מהנאתו, משא"כ באיסורי דרבנן דליכא שום עונש אם אכלו בשוגג, ואין צריך לעשות תשובה עלי', א"כ אינו נחשב כעבירה, והרי הוא להאוכלו כאילו אכל בשירה, ופירשו האחרונים דבריו (עיין אתון דאורייתא ס"י) כיון דאיסורי דרבנן הם משום גזירה, שלא יבא לעשות איסור דאורייתא, א"כ הוי האיסור רק על הגברא, שלא יאכל זה, שלא יבא לאכול איסור חמור, ולכך היכי דאכלי' בשוגג, לא נחשב כלל שעשה איסור, כיון שלא ידע בשעת מעשה שהוא איסור. והנה לפי מה שכתבנו לעיל, בכל האיסורים שבתורה, הא דאסור לאכול חצי שיעור משום דחזי לאיצטרופי, הוי רק כמו גזירה שלא יבא לאכול שיעור שלם, והוי האיסור רק על הגברא, א"כ אפשר לומר דאם אכלו בשוגג לא נחשב כלל כאילו עשה איסור, כמו באיסורי דרבנן, א"כ להכי באה התורה לומר דבחמץ אינו כן, אלא דאסור ממש, משום שנאמר לא יאכל, והאיסור הוא על עצם החפץ, כמו בשיעור שלם, אלא דצריך שיעור לחייבו בכרת. ולפי"ז מדויק לשון הרמב"ם שכתב לשון בריעבר, דלאסור לכתחילה לאכול ח"ש חמץ אין צריך קרא, דהוי ככל איסורי תורה דאסור משום דחזי לאיצטרופי, אלא דלהכי איצטרך דאפי' אם כבר אכלו נמי עבד איסור, וצריך כפרה ותשובה, וגם שהמוכר צריך להחזיר לו המעות, דלא נחשב כנהנה ודו"ק.

בענין תשכיתו

יעקב דוד גארדאן

חבר כולל עץ חיים רבאבוב
ברוקלין, ניו-יארק

במס' פסחים דף כח: ר' יוסי הגלילי אומר תמה על עצמך האיך חמץ אסור בהנאה כל שבעה. והלשון הזה תמה על עצמך לכאורה תמוה הוא וכן הקשה בצ"ח בסוגיין בשם בנו. וגם דקדק שם על לשון עצמך דהוה לשון יחיד ובאמת קאי ריה"ג בין על ר' יודא ובין על ר' שמעון הנזכרים שם בכרייתא דסברי דחמץ אסור בהנאה בפסח וכמו שפירש"י שם. גם יש לבאר דברי הר"ן בתחלת המסכתא דמסכיר ענין הביטול שהוא מטעם תשכיתו דכיון דכתיב תשכיתו ולא תבערו היינו השבתה בלב והיינו כפירש"י, ואח"ז כתב דעניינו הוא מטעם הפקר וסגי בהפקר קל כזה דהיינו בינו ובין עצמו ומחשבה בלב כיון דחמץ אינו ברשותו של אדם ועשאו הכתוב כאלו הוא ברשותו. ויש להבין למה לא מפרש כפשוטו דגזירת הכתוב הוא מכח תשכיתו דהשבתה בלב דמשוי אותו כעפר מהני וכמו דאיתא ברמב"ם פ"ב מהל' חו"מ ה"ב וגם ברמב"ן, עוד צריך להבין למה הביא הר"ן בתחילת דבריו גם לימוד של רבותינו הצרפתים (וכתב הב"י בסי' תל"א דהיינו שיטת התוס'), דנפקא לן מלא יראה „לך" שאור — לך היינו בטל בלבך דזה מטעם הפקר, דכיון דהר"ן מסיק דנפקא מתשכיתו, אי אפשר לסבור כתוס' דביטול מטעם הפקר, דלמה לי תרתי, וא"כ מה כוונתו בזה.

ולתרץ כל זה נקדים מה שהקשה בספר מהר"ם חלאווה (והוא ה' מראשונים מתלמידי הרשב"א), בדף ו: על הא דביטול בעלמא סגי, דאי ביטול היינו שמשוה אותו כעפר א"כ יהי' חמץ מותר בהנאה בפסח כמו עפר, בשלמא באכילה איכא למימר כיון דאכלו אחשבי' וחייב עליו, אבל בהנאה יהי' מותר, (משמע דמסברא ליכא למימר בהנאה אחשבי' כמו באכילה), ומוכח מזה דביטול הוא מטעם הפקר ולא משום גזירת הכתוב דתשכיתו רישים אותו כעפר, זהו תוכן דבריו. ומצאתי ראי' לסברא זו בשו"ת הרדב"ז חלק א' סי' קל"ה דמבואר מרבירי דחצי זית חמץ אסור באכילה מדאורייתא אם לא בטלו ואם בטלו אסור מדרבנן. דלפי פשוטו אין לו הבנה כיון דחצי שיעור אסור מה"ת מה לי אם בטלו סוף סוף באכילה איכא חצי שיעור, ולפי סברת מהר"ם חלאווה הנ"ל ניחא, דהרדב"ז סבר דביטול משווה אותו כעפר, ובזה פליג על הנ"ל דאיהו סבר דכין באכילה ובין בהנאה יש לומר אחשבי', ומשו"ה חמץ אסור באכילה ובהנאה, ואי תיקשי למה ח"ש מותר מדאורייתא, י"ל לפי מה דמבואר בשו"ת חכם צבי סי' פ"ו דחצי שיעור אינו אסור רק מטעם אחשבי' דכיון דאכלו מחשיבו כשיעור שלם, א"כ יש לומר דהאכילה יש לו כח להחשיבו חד דרגא ולפעול פעולה אחת אבל לא שתיים, (כעין סברא דאיתא בעירובין יט: חד רואין אמרינן תרי רואין לא אמרינן), לכן התייחד בכזית דאינו צריך רק להחשיבו מעפר לחמץ בזה אמרינן אחשבי', אבל בחצי זית

דצריך להחשיבו כמו שיעור שלם וגם צריך להחשיבו מעפר לחמץ, בזה לא אמרין אחשבי, ומש"ה פסק הרב"ז דאינו אסור אלא מדרבנן אם בטלו. ובסברא זו אפשר לתרץ דברי הרמב"ם פ"א מהל' חו"מ ה"ז דחצי שיעור חמץ אסור מדכתיב לא יאכל. והקשו עליו המפרשים עי' באריכות במל"מ, דלמה ל' הך קרא אמאי לא ילפינן מדכתיב כל חלב כמו דילפינן כל איסורין שבתורה דאסור בח"ש כמבואר במסכת יומא ע"ד, ויש ליישב דהרמב"ם לשיטתו אזיל דפסק בפרק ב' ה"ב דתשבייתו שבתורה היינו ביטול בלב שמשים אותו כעפר, וכיון דטעם דאמרה תורה כל חלב לאסור ח"ש הוא משום אחשבי' כמו שהבאתי בשם החכם צבי, ממילא הו"א דבחמץ אי קיים מצות התורה דתשבייתו צריך להחשיבו גם מעפר וזה לא אמרין וכמו שכתבתי בדברי הרב"ז, לפיכך צריך קרא מיוחד בחמץ דהיינו לא יאכל דגם בחמץ ח"ש אסור דזה לא הוי ידעינן מכל חלב. ולפי סברת מהר"ם חלאווה דבהנאה לא שייך אחשבי' יש להסביר דברי הר"ן הנ"ל. דהוי קשה לו קושיית מהר"ם חלאווה דאי ביטול מטעם תשבייתו כפשוטו דהיינו דחשוב כעפר א"כ חמץ הי' צריך להיות מותר בהנאה, מש"ה הקדים הר"ן גם טעם רבותינו הצרפתים דנפקא ביטול מלא יראה לך — בטל בלבד — והיינו מטעם הפקר כמו דדרשינן מיני' דף ה' ע"ב לך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים דאינו ברשותך, וגם ביטול זה עושהו אינו ברשותך דהיינו הפקר, דזה בא לגלות דמצות עשה דתשבייתו דהיינו ביטול הוא ג"כ מטעם הפקר ומש"ה חמץ אסור בהנאה דאינו כעפר. נמצא דשניהם כאחד טובים, תשבייתו, ולך, דלך בא לגלות על עשה דתשבייתו דהוא מטעם הפקר, ומתורץ היטב למה הביא הר"ן דרשה ד"לך" וגם ההסבר משום הפקר.

אמנם כל זה לדירן, אבל לר' יוסי הגלילי דסבר דחמץ מותר בהנאה שפיר יכול לסבור דביטול היינו שמשוה אותו כעפר. ובאמת זה מוכרח לריה"ג דכיון דטעמא דביטול מהני משום הפקר אע"פ שאין זה הפקר מעלייתא, הוא רק משום דבאמת חמץ אינו ברשותו של אדם, ועשאו הכתוב כאלו הוא ברשותו, וממילא לריה"ג דמותר בהנאה הוה באמת ברשותו, ולא מהני מטעם הפקר. וכן מבואר בשאגת ארי' סי' ע"ז וצל"ח תחלת פסחים, והשאגת ארי' כתב דאליבא דרש"י דביטול מטעם תשבייתו אז מהני ביטול אפי' לריה"ג, ואפשר לומר דריה"ג ושאר תנאי לשיטתייהו אזלי, שהרי הר"ן מפרש דלא יראה לך מגלה על תשבייתו דהוא מטעם הפקר ור' יוסי הגלילי לית ל' האי סברא דלך מגלה דתשבייתו מטעם הפקר, דהרי הוא דורש מהך פסוק גופי' לקמן כג. לך שלך תהא שחמץ מותר בהנאה וא"כ ליכא לגלות על תשבייתו, רק תשבייתו היינו כפשוטו דמחשיבו כעפר, אבל שאר תנאי דלא דרשו היתר הנאה מלך, א"כ כמו דממעטינן חמץ של אחרים ה"ה דהפקר נמי אינו עובר עליו. וממילא הלימוד של לך, והמחלוקת אם תשבייתו הוא מטעם עפר או מטעם הפקר, תלוי זה בזה.

ועתה נחזור לתחלת דברינו, דלפי מה שביארנו דאליבא דריה"ג החמץ ברשותו א"כ אי אפשר לומר דביטול מטעם הפקר רק מטעם תשבייתו. והנה

השאנת אר"י סי' ע"ח מחדש דאליבא דר' שמעון דחמץ אחר הפסח מותר בהנאה מן התורה א"כ אפילו בתוך פסח הוי חמץ דבר הגורם לממון, ור' שמעון ס"ל דבר הגורם לממון כממון דמי כדאיתא לעיל דף ו. וממילא לא מהני ביטול מטעם הפקר, דטעמא מאי משום דאינו ברשותו של אדם כמבואר בר"ן, ואליבא דר' שמעון דדהגל"מ כממון דמי, הוי ברשותו. ולפי דברי הש"א צריך לומר לר' שמעון דביטול מטעם תשביתו דמחשיבו כעפר.

ולפ"ז שפיר מתורץ הלשון בגמרא דר' יוסי הגלילי אומר תמה על עצמך, לשון יחיד, דקאי דוקא על ר' שמעון המוזכר לפני ריה"ג, דבשלמא לר' יהודא דס"ל דחמץ אסור בהנאה אפילו אחר הפסח א"כ אליבא ליכא דבר הגורם לממון, אבל אליבא דר' שמעון חמץ הוי דהגל"מ ור' שמעון ס"ל כממון דמי, א"כ הוי ברשותו, וממילא ליכא למימר דביטול מטעם הפקר רק מטעם תשביתו דמשים אותו כעפר וא"כ ה"י צריך להיות מותר בהנאה וכקושית המהר"ם חלאווה הנ"ל, ושפיר קאמר לי' תמה על עצמך האיך חמץ אסור בהנאה כל שבעה.

עולת שבת בשבתו

לשבת הגדול

י"ל טעם למה נקרא שבת לפני חג הפסח שבת הגדול, עפ"מ ש"כ בספה"ק מאור ושמש (בסוף פ' דברים, ברמזי בין המצרים) במה שאומרים קדושי עליונים דשבתות שבין המצרים גבוהים עד למאוד, הטעם הוא כי ששת ימי החול שבין המצרים הם נמוכים מאוד והם בקטנות, ובשבת קודש יש עלי' לכל ששת ימי החול, וכל מה שימי החול נמוכים מטה מטה בעמקי התהום, כן בש"ק מתעלים עד למעלה למעלה עיי"ש בדב"ה"ק. וכן הוא בספה"ק תפארת שלמה (סוף פ' דברים, לשבת חזון) דגדול מעלת יום השבת קודש בזמן הגלות יותר מבזמן שביהמ"ק קיים משום דבימי החול כביכול גם הקב"ה בגלות ע"ד עמו אנכי בצרה, וכשבא יום הש"ק נעשה היחוד למעלה כי הוא קביעא וקיימא גם בזמן הגלות, ולכן יש לו להשי"ת שמחה גדולה שנעשה היחוד ויוצא מהגלות. ובזה מפרש מ"ש רב לך שבת בעמק הבכא, אל תקרי שְׁבֶת אלא שְׁבֶת, כי ימי המצרים בין י"ז בתמוז לת"ב המה עמק הבכא כי גדול הצער מאוד בימים הללו, ולכן יום השבת קודש אז רם וגבוה יותר מכל ימות השנה, ומתרבה השמחה למעלה, יעוי"ש. הרי דכל שיותר צער גלות השכינה בימות החול, כן לעומת זה בש"ק מתרבה השמחה למעלה.

והנה נודע דבנ"י בהיותם בגלות מצרים ירדו מטה מטה מדי יום ביומו וירידה בתר וירידה עד שהגיעו ר"ל לדיוטא התחתונה למ"ט שערי טומאה, ואם היו נשארים שם עוד רגע היו יורדים לשער הנ', ואין לשער את גודל צער גלות

השכינה בימים הללו, ולכן כשבא אז יום השבת קודש, נתרבתה השמחה למעלה יותר מכל שבתות השנה, כי ה' שבת האחרון קודם הגאולה, ולכן שפיר נקרא בשם שבת הגדול.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

בהפטרה לשה"ג. הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא לפני בא יום ד' הגדול והנורא וגו' (מלאכי ג'). ויש לומר הכוונה בכפל הלשון הגדול והנורא, עפ"י הירוע פלוגתת ר' אליעזר ור' יהושע (ר"ה דף י"א) חר אמר בניסן עתידין להינאל וחר אמר בתשרי עתידין להינאל. והנה בעט"ז או"ח סי' ת"ל כ' דלכך אקרי שבת הגדול אף כשאנו חל בעשירי בניסן, שכל אלו הימים נקראים ימים גדולים. והנה יומי תשרי נקראים בשם ימים נוראים כידוע. וזהו כוונת הפסוק, הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא, לבשר בשורת הגאולה, לפני בא יום ד', ואיזה יום הוא זה, ע"ז קאמר, הגדול, והנורא, היינו או כשיטת ר"א דעתידין לינאל בניסן שנקראים ימים גדולים, או כשיטת ר"י שעתידין לינאל בתשרי הנקראים ימים הנוראים.

(הגאון מוה"ר ארי' ליבוש הורוויץ זצ"ל אבד"ק סטריא¹)

לחג הפסח

במתני' ריש פרק ערבי פסחים. אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב. ולכאורה יל"ד מהיכי תיתי נימא דעני יהי פטור ממצות הסיבה. ויש לומר הכוונה, עפי"ד במס' עירובין (דף ד' ע"א) דהנכנס לבית המנוגע ובגדיו עליו ושהה שם בכדי אכילת פרס בהסיבה, בגדיו טמאים, ופירש"י, דמשערין בהסיבה ולא באכילה בעמידה דהאוכל בהסיבה אינו שוחה כ"כ באכילתו רק אוכל בחפזון עי"ש. ועפי"ז יל"ד דהי' יכול לעלות על הדעת דטעם הסיבה בפסח הוא משום זכר לחפזון דמצרים, כי בחפזון יצאו בני"י ממצרים, ולכן אוכלין בהסיבה שהוא אכילה בחפזון, ולפי"ז עני שבלא"ה אוכל תמיד בחפזון כיון שהוא תאב לאכול, הוי אמינא דא"צ הסיבה, לזה קמ"ל מתניתין דטעם הסיבה הוא זכר לחירות, ומש"ה אפי' עני שבישראל לא יאכל עד שיסב.

(הגאון מוה"ר יעקב זצ"ל אבד"ק לינסק²)

במדרש רבה פ' בא עה"פ זאת חקת הפסח, זש"ה (תהלים קי"ט) יהי לבי תמים בחקך למען לא אבוש וכו', שלא ישעה אותי יצה"ר ואני מתבייש מן הצדיקים. וצ"ב מהו הכוונה באומרו שלא יתבייש מן הצדיקים. וי"ל בזה עפי"ד הגמרא (הוריות י' ע"ב) שני בני אדם שצלו פסחיהם אחד אכלו לשום מצוה ואחד אכלו לשום אכילה נסה, זה שאכלו לשם מצוה, צדיקים ילכו בו, זה שאכלו לשם

(1) בקונטרס מפי ארי' אות ה', בשמו.

(2) בספר טהור רעיונים עה"ת (להגה"צ מוה"ר יו"ט נעטיל אבד"ק טשעכיוו מתלמידי הגה"ק החוזה מלובלין זצ"ל) בפרשת בשלח, בשמו.

אכילה גסה, ופושעים יכשלו בם. הרי דשם „צדיק“ הוא כינוי למי שעושה מצוה בכוונה. וזהו שאמר דוד המלך, יהי „לבי“ תמים בחקיק, (ע"ד אוז"ל רחמנא לב"א בעי) היינו שבשעת אכילת קרבן פסח יהא לבי מכוון לשם מצוה, ולא ישעה אותי היצה"ר, ואז לא אבוש מן הצדיקים, האוכלים פסחיהם לשם מצוה, כי אחר כוונת הלב הן הן הדברים.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

לשביעי של פסח

במדרש רבה פ' בשלח, אז ישיר משה, הה"ר נכון כסאך מאז, א"ר ברכי' בשם ר' אבהו אע"פ שמעולם אתה, לא נתיישב כסאך ולא נודעת בעולמך עד שאמרו בניך שירה, לכך נאמר נכון כסאך מאז. וי"ל הכוונה בזה, עפ"מ ש"כ בספח"ק נועם אלימלך פ' ויקרא לבאר הפסוק אתה ד' לעולם תשב (איכה ה'), כי עתה בעו"ה שהשכינה בגלות כשהקב"ה רוצה לרדוף את ישראל צריך ברוב רחמיו לעמוד מכסא דין ולישב בכסא רחמים, אבל לעתיד לבא יהי' כולו רחמים גמורים ולא יצטרך לעמוד מכסא דין כלל ולשנות מכסא לכסא, וזהו אתה ד' לעולם תשב, עכ"ה"ק.

והנה אמרו חכמיו"ל עה"פ אז ישיר, שר לא נאמר אלא ישיר, להורות על לעתיד, שעתידיים ישראל לומר אז שירה, הרי דאז ישיר מורה על לעתיד. וזהו שאמר ר' ברכי' אעפ"י שמעולם אתה, לא נתיישב כסאך, כי לעת עתה צריך לשנות מכסא דין לכסא רחמים, עד שאמרו בניך שירה, היינו שירת אז ישיר הרומו על גאולה העתידה, שעל אותו זמן כתיב נכון כסאך מא"ז, שאז יהי' כסא של הקב"ה נכון ונשא ויהי' א"ל מלך יושב על כסא רחמים בקביעות.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

נוסחאות והערות ברש"י על התורה

(נלקטו מקונטרס „יוסף הלל“ להר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א)

ויקרא

קאפ' א' פסוק א'.

ויקרא אל משה, לכל דברות ולכל אמירות ולכל צוויים קדמה קריאה, לשון חבה, לשון שמלאכי השרת משתמשים בו שנאמר וקרא זה אל זה, אבל לנביאי האומות עכו"ם נגלה עליהן בל' ארעי וכו'. וכתב הרא"ם אבל לא ידעתי למה הביא האגדה של ויק"ר שהיא רחוקה מפשוטו של מקרא, כי למה תשתנה הקריאה הזאת משאר הקריאות שבתורה, כמו לקרוא לו לאמר, קראן לו ויאכל לחם וכו' עיי"ש. והנה באמת רש"י נשמר מקושיא זו שרש"י דקרק לכל דברות וכו' קדמה קריאה, היינו שלא כל הקריאות הם לשון חבה, שאז תקשה קושיית הרא"ם, רק שבאם קודם וידבר או ויאמר, כתוב ויקרא או הוא לשון חבה. ועפ"י נכונה נוסחת דפה"ר שכתוב בה וקרא זה אל זה ואמר קדוש, שכל הדיוק הוא שלאמירה

קדמה קריאה, וכן הוא הלשון במדרש. וכן מה שכתב רש"י לנביאי האומות עכו"ם נגלה עליהן, בדפה"ר הנוסחה הוא אבל נביאי האומות נגלה עליהם, והוא מדוקדק יותר כי מאחר שאמר לנביאי האומות נגלה, שוב לא צריך לומר עליהם רק שגרם נביאי בלא למ"ד או שייך לומר עליהם.

שם פסוק ט"ו.

בא"ר אלא מה הקטרה הראש בעצמו והגוף בעצמו וכו' אף מליקה בן, תיבת „וכו" אין לו מוכן שהרי אינו מחסר כלום שירמז עליו „וכו". אמנם בדפוס הראשון הלשון הוא, אלא מה הקטרת הראש בעצמו והגוף וכולי. ולא הביא יותר, וזה ניחא שמפני שאינו מסיים דיבורו, כתב עליו וכולי, אבל בנס"ש שהביאו את כל הדרשה אין מקום להאי „וכו" באמצע הדיבור. וכן כתב בס' יוסף דעת, מלת וכולי נמחק.

קאפ' ב' פסוק א'.

ויצק עלי' שמן, על כולה: ונתן עלי' לבונה על מקצתה וכו' ד"א שמן על כולה מפני שהוא נכלל עמה ונקמץ עמה ולבונה על מקצתה שאינה נכללת עמה ולא נקמצת עמה שנאמר וכו'.

מש"כ רש"י שיציקת השמן הוי על כולה מפני שהוא נכלל עמה יקשה הלא היציקה היתה אחר הבלילה כמו שמבואר ברמב"ם פי"ג מהל' מעה"ק ה"ה. ולא שייך לומר על שמן היציקה שהוא נכלל עמה. ומה גם לדברי הרא"ם שספוקי מספקא לי' אם מנחת סלת היתה בכלל נכללת או אולי אינה טעונה רק היציקה המפורשת בה בלבד, עיין בדבריו כאן ועיין במשל"מ (שם, ד"ה ודע), א"כ לא שייך כלל לומר שהי' נכלל עמה.

ונוסחת דפה"ר היא ד"א שמן על כולה מפני שהיה נכלל עמה ונקמץ עמה כמה שנאמר מסלתה ומשמנה, ולבונה על מקצתה שאינה לא נכללת עמה [ולא] נקמץ עמה שנאמר על כל לבונתה. הרי שלנוסחה זו לא הוזכרה כלל בלילה רק מפני שהשמן נכלל במנחה, והלבונה נלקטה הימנה ולא נכללת עמה.

קאפ' ד' פסוק י'.

כאשר יורם, מאותן אימורין המפורשים וכו'. הלשון מגומגם וכי מרימין מן האימורין הלא האימורין הם המורמים. ובדפה"ר הנוסחה היא, כאותן אימורים וכו'. וכן הוא נכון. ועיין לקמן פסוק כ"ו כחלב זבח השלמים כתב רש"י ג"כ כאותן אימורים המפורשים בעז. וכן הוא הנוסחה בספר זכרון (ובהגרפס מחדש נדפס בשיבוש „כאותן") וכן הגיה בספר יוסף דעת בשם ס"א.

צו

קאפ' ו' פסוק ג'.

והרים את הדשן, הי' חותה מלא המחיתה מן המאופלות וכו'. במשנה רתמיד סוף פ"א שם הוא כלשון הזה, אבל כל הסדר שנוי שם בלשון עבר שהתנא מסדר סדר התמיד האיד הי' בזמן שבות המקדש הי' קיים, אבל כאן שרש"י בא לפרש את

הפסוק והרים את הרשן שהוא בל' צווי לא הי' לו לדבר בל' עבר. וברפה"ר הנוסחה היא והרים את הרשן, יהי' חותה מלא המחיתה וכו'.

שם.

הרשן אשר תאכל האש את העולה, ועשאתה דשן מאותו דשן ירים תרומה, ושמו אצל המזבח: צל"ד למה הוסיף בסיום דבריו „ושמו אצל המזבח" שאין לזה שייכות לפירושו.

וברפוס אלקבץ מאותו דשן ירים תרומה: והוא סוף הריבור, ואח"כ מתחיל הריבור, ושמו, כלו: והוא ע"פ דרשת חז"ל (פסחים כז:): ושמו, כולו, ושמו שלא יפור ע"ש. ובנס"ש הביאו הפסוק ולא הביאו הדרשה מזה נעשה שנמשך לפסוק דלעיל. ואולי המדפיס סבר שהאי כולו הוא כמו וכו', ע"כ הביא את כל הפסוק, והשמיט תיבת כולו.

קאפ' ז' פסוק ל"ד.

לקחתי מאת בני ישראל, כל אלה ראויים היו לישראל, וכשחטאו בעגל נטל מהן ונתנו לכהנים יכול אם יזכו יחזרו להם, ת"ל לחק עולם לעולם נתונים הם כמתנה לכהן שלא יחזרו לישראל: מאת בני ישראל, לרצונם: שני דבורים האלו אינם בנוסחאות שלנו, והעתקתם מדפוס אלקבץ.

שמני

קאפ' י"א פסוק מ'.

כא"ד, ואין נבלת בהמה מטמאה בגדים כאכילתה בלא משא, כגון אם תחבה לו חבירו בבית הבליעה, א"כ מה ת"ל האוכל וכו'.

ברפוס הראשון הנוסחה היא, שתחבה לו חבירו ככוש או ככרבר בבית הבליעה, וברפוס אלקבץ מוסיף עוד וז"ל, כגון שתחבה לו חבירו כטם או ככרבר בבית הבליעה, שהוא הפלך שטוין בו הנשים ככרבר הוא עצם או עץ אחד וארוך א"כ מה ת"ל האוכל וכו'. הנה מ"ש עץ אחד נראה שצ"ל עץ חד, שכן פירש"י בשבת דף פ"א ע"א, ככרבר עץ יש לאורגין וראשו חד עיי"ש. וכן נראה קצת משם שהוא כלי האורגין, אמנם בכ"מ מצינו שהפלך שהוא הככרבר הוא כלי הטוין. אמנם מה הכריח את רש"י לומר שתחבה לו ככוש או ככרבר ארוך ולא בידו. והי' נראה לומר דהנה בנדה (דף מב:) פליגי אביי ורבא אי מקום נבלת עוף טהור בלוע הוי, אי בית הסתרים הוי, למאי נ"מ כגון שתחב לו חבירו, אי אמרת בלוע טומאה בלועה לא מטמא, א"א בית הסתרים הוי נהי דבמגע לא מטמא במשא מיהו מטמא, אביי אמר בלוע הוי ורבא אמר בהס"ת הוי. (לפ"ז לרבא בתחב לו חבירו נטמא במשא). ואמר אביי מנא אמינא לה דתניא יכול תהא נבלת בהמה מטמאה בגדים אבית הבליעה ת"ל נבלה וכו' יצתה זו שטמאה קודם שיאכלנה. והקשו בתוס' מאי יתרץ רבא מן הכרייתא, דלדירי' אף בהמה מטמא במשא, ויתירץ בתוס' הרא"ש כי קאמר רבא דבית הסתרים הוי היינו רק בתחילת בית הבליעה

וברייתא איירי שתחב לו בעומק בית הבליעה וכוז מודה רבא דבולע הוי עיי"ש, ולפ"ז שפיר כתב רש"י שתחב לו בכרכר שהוא עץ ארוך כדי שיתחב בעומק בית הבליעה. אמנם רש"י תירץ קושית התוס' (בחולין דף כ' ע"ב בר"ה מלק) באופן אחר, שכתב שם דאינו נטמא במשא אם לא זו. א"כ לא קשה לרבא מברייתא דרבא קאמר דנטמא במשא דוקא אם זו, והברייתא מיירי שלא זו. ותו לא צריך לדחוק שתחבו לו בעומק בית הבליעה.

אמנם מה שהכריח את רש"י לומר שתחבה לו בכוש או בכרכר, הוא ע"פ מש"כ הרמב"ם (פ"א ה"ג מהל' טו"מ) שטומאת מגע הוא אף בנגיעת לשונו או בנגיעת שיניו וע"ז כתב הרמב"ם אבל אם תחב אדם טומאה בכוש והכניסה לתוך גרונו של אדם טהור, ולא ננעה כלשונו לא נטמא הבולע משום מגע זה, וכן כתב בפ"ג מהל' אבוה"ט ה"ד ע"ש, ע"כ כתב רש"י שהכניסה לו בכרכר שלא ננע בפיו קודם שהגיע לבית הבליעה.

תזריע

קאפ' י"ב פסוק ב'.

כ"א ד, ל"א, לשון מדרה וחולי, שאין אשה רואה דם שלא תחלה, ראשה ואברי' כבדין עליה: ובדפוס אלקבץ הנוסחא הוא, ד"א לשון מדוי וחולי, שאין אשה רואה דם שלא תחלה ראשה ואברי' כבדים עליה:

בגמ' דנדה (דף ט' ע"א) משמע דארבא משום דמעוברת ראשה כבר עלי' ואברי' כבדים עלי' לפיכך דמי' מסולקין מחמת חלי', אך שם (ברך ס"ג ע"ב) בענין וסתות הנוף, מונה שם אשה שראשה כבר עלי' ואברי' כבדים עלי'. ומדמפליג שם בין תחלת וסת לסוף וסת מדריק התוס' שהוא שעה או שנים בעת שרגילה לראות עיי"ש. ומזה נראה כנוסחת האלקבץ, שקודם ראייתה בתחלה ראשה ואברי' כבדים עלי'.

קאפ' י"ג פסוק ל"ז.

ושער שחור, מנין אף הירוק והאדום שאינו צהוב ת"ל ושער ולשון צהוב דומה לתכנית הזהב צהוב כמו זהוב אורכל"א בלע"ז: הנה אם בא רש"י לפרש לשון צהוב מה הוא, כמו שנראה מנוסחה זו, יקשה למה נטר עד הכא, ולא פירשו במקומו לעיל בפסוק ל' שכתוב שם ובו שער צהוב, הו"ל לפרש לשון צהוב.

אבל בדפח"ר הנוסחה כאן היא, וְלָמָּה צָהוּב דוּמָה, לתכנית הזהב: הרי שלא בא רש"י כאן לפרש תיבת צהוב רק נמשך למ"ש למעלה שקאמר דכל המראות טהורות בו ולאו דוקא שחור, רקל שלא יהי' צהוב, ע"ז קאמר ואיזה מראה הוא הצהוב שהוא טמא, וזה ששואל ולמה צהוב דומה? ומשיב לתכנית הזהב, וזהו הטמא, אבל כל מראות אחרות טהורות. וכן הנוסחה בדפוס אלקבץ רק שהוסיף „צהוב כמו זהוב" שאינו בדפח"ר. וגם בספר יוסף דעת הביא נוסחה זו וכתב שהיא הנוסחה האמיתית.

מצורע

קאפ' י"ד פסוק י"ז.

על דם האשם, שיקדים הדם לשמן, ולערב:

הריבור הזה אינו בנוסחאות שלנו והעתקתיו מדפוס אלקבץ, ובאמת בגמ' (מנחות דף ק' ע"א) על אמרם הקדים מתן שמן למתן דם ימלאנו (פירש"י ללוג) שמן, ויחזור ויתן שמן אחר, כתב רש"י, מתן דם צריך להקדים כמו שאמור בענין, על מקום דם האשם יתן השמן. והוא הפסוק כ"ח, ואולי משום שאמרו שם שאפי' בדיעבד יחזור ויתן שמן אחר הביא רש"י הפסוק השני ששנה עליו הכתוב לעכב. ומ"ש „ולערב" לא ידעתי כוונתו ואולי נתכוון לדרשת הגמ' במנחות דף י' דאי כתב רחמנא על מקום, הוה אמינא דוקא נתקנה אבל אית' אימא הוי חציצה קמ"ל על דם האשם, עכ"ל. וע"ז אמר שיקדים השמן, כדרשת התו"כ כאן, ולערב היינו שלא לקנח הדם רק לערב השמן עם הדם.

קאפ' ט"ו פסוק כ"ג.

ואם על המשכב הוא, השוכב או היושב על משכבה או על מושבה אפילו לא נגע בה וכו'.

פשוט הוא שכוונת רש"י שהשוכב או היושב נטמא אף שלא נגע במשכב כגון עשרה משכבות זע"ז מ"מ הוא טמא. והמשכב ומושב לשון זכר הוא בכל המקראות כדרכיב אשר תשכב עליו ואשר תשב עליו, א"כ צ"ל כאן ג"כ אפילו לא נגע „בו". וכן הוא בדפה"ר ובדפוס אלקבץ וכן הוא ברא"ם.

תמיהות ויישובים

תמ' בדברי החתם סופר

בחתם סופר עה"ת פ' דברים (בדרוש לו' אב) כתב בזה"ל, במה דאריו"ח מובילנא ליה מאנ' בתר' לבי מסותא וכו' ואמרת ריו"ח לטעמיה מצי למיעבד עובדא כי האי, דהרי אחז"ל המשמש בת"ח נעקר מן העולם ק"ו מבלשצר שימש בכלי מקדש שיצאו לחול דכתיב ובאו בה פריצים וחללוהו כיון שבאו בה פריצים נתחלל ואפ"ה נעקר מכ"ש המשמש בת"ח, והנה מאן דלא דריש ובאו בה פריצים י"ל מותר להשתמש בת"ח וכלי מקדש שאני, וריו"ח אמר אלו היונא התם הוה קבענא בעשירי דרובו של הבית בו נשרף אע"ג דמתחלת הבערה בט"ב כבר נתחלל לא ס"ל לריו"ח הכי, א"כ היה מותר להשתמש בת"ח, ע"כ ויתר עצמו להוליך כליו לבית המרחץ, עכ"ל (עיי"ש). ולכאורה דבריו תמוהים מאוד, דהרי ריו"ח עצמו הוא בעל המימרא דהמשמש בת"ח נעקר מן העולם ק"ו מבלשצר וכו' בנדרים דף ס"ב, וצע"ג.

(ובאמת כבר עמד בכיוצא בזה בשו"ת חזון נחום סי' ב' הובא בליקוטי הערות ע"ד הח"ס בתשו' או"ח סי' ל"ג שכ' כנ"ל דע"כ קבעוהו בט' באב ולא ב' משום דס"ל הק' דובאו בה פריצים וחללוהו, והקשה החזו"נ דא"כ ריו"ח דקאמר הוה קבענא בעשירי ע"כ לא ס"ל הק' דובאו בה פריצים, והרי בנדרים חזינן להדיא דס"ל הא דובאו בה וכו'. אך דבריו בתשו' יש ליישב, עי' בליקוטי הערות שם, ועי' בכרם שלמה שנה ב' קונ' ט', ועוד שמעתי מגדול א' להעיר בישוב דברי תשו' החת"ס הנ"ל עפ"י המדרש באיכה רבתי עה"פ ממרום שלח אש, אריו"ח בשם רשב"י וכו' הקב"ה אמר למלאך ומלאך אמר לכרוב וכו' תן לי שני נחלים וכו' ולהלן במדרש שם, א"כ הוא תרד אש מלמעלה ותשרף מיד מה כתיב ממרום שלח אש בעצמותי, הרי דס"ל לריו"ח שכית המקדש נשרף מאש שלמעלה, וא"כ ל"ש לומר ובאו בה פריצים). וכל זה נחא בישוב דברי הח"ס בתשובה, אבל דבריו בח"ס עה"ת שכ' על ריו"ח גופי' דלא ס"ל הק' דובאו בה פריצים, צע"ג ליישב.

חיים יהושע הלברשטאם

(נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד)
ברוקלין, ניו יארק

תמו' בדברי הצל"ח

הצל"ח סוף פסחים דף קט"ו: יצא לחדש דמה דרריש ר"י הגלילי בדף כ"ח: ובדף צ"ו: דפסח מצרים אין חימוצו נוהג אלא יום א' שנאמר לא יאכל חמץ וסמך ל' היום אתם יוצאים, שאין הכוונה על יום ראשון של פסח רק על ערב פסח משעת זביחה והלילה שאחריו זה קורא היום, והלילה שייך ליום הקודם, אבל למחר לאור בוקר של יום א' של פסח כבר התחיל יום חדש וכבר הותר להם אפי' אכילת חמץ וכו' עכ"ל, והטעם בדפסח מצרים הלילה הולכת אחר היום כבקדשים, עיי"ש שהביא ראיות לזה.

וצע"ג איך יפרנס הסוגיא במקומה שם צ"ו: שמקשה על המשנה שם דתנן מה בין פסח מצרים לפסח דורות דפסח מצרים נוהג לילה אחד ופסח דורות כל ז', וע"ז הק' הש"ס אמאי קאי וכו' אלא אחמץ מכלל דפסח מצרים לילה א' ותו לא, והתניא ריה"ג אומר מנין לפסח מצרים שאין חימוצו נוהג אלא יום א' ת"ל וכו', ואי כהצל"ח מאי קו', הרי כוונת המשנה לילה א' היינו ליל א' של פסח חוץ מיום י"ד משעת זביחה, שהרי בהא דמסיים ופסח דורות נוהג כל ז', ג"כ הכוונה מליל ט"ו והלאה שהרי אם נחשוב עמו יום י"ד שגם פסח דורות אסור בחמץ משעת זביחה יהי' ח' ימים, אע"כ הכוונה מליל ט"ו והלאה ז' ימים, ונגד זה אמר פסח מצרים רק לילה אחד, וצ"ע.

ברוך חנה גרינפעלד

ראש הכולל כרם שלמה
קרית באבוב, בת ים

הנאהבים והנעימים

(מדור זה מוקדש להדפסת חידו"ת בפלפול ואגדה שרידי אש שנשארו לפליטה מחידושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" דבאבוב בגאליציע, שנהרגו ונשרפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה לפ"ק).

קושיא במס' פסחים דף ו' ע"א

מהאברך החו"ב מו"ה זאב דוד בוכהייסמטער הי"ד ממישלעניץ⁽¹⁾

במס' פסחים (ו' ע"א) שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום וכו' שהרי משה עומד בפסח ראשון ומזהיר על הפסח שני. וכתבו התוס' שם בד"ה ומזהיר, אע"ג שעל ידי שאילתו הוזקק לומר להן, מ"מ לא הי' צריך להאריך אלא אל תעשו פסח ותו לא, עכ"ל. ויש להקשות לפי המבואר בירושלמי הובא בתוס' סוטה (דף כ"ח ע"ב) ד"ה מכאן, מפני מה ספק רה"ר טהור אמר להו מצינו שהציבור עושין את הפסח בטומאה בזמן שרובו של ציבור טמאים, אם טומאה וודאית הותרה לציבור ק"ו לספק טומאה. וכן מבואר ברמב"ם (פס"ז מהאח"ט ה"א) ובפירושו למס' טהרות (פ"ג מ"ו) ובר"ש שם, ובמהרי"ט חיו"ד כ' דמה דקאמר הש"ס דהלכתא גמירי מסוטה היא על סמך הדרשה בירושלמי הנ"ל, וא"כ קשה דילמא משו"ה הוצרך לדרוש להם דיני פסח שני, דמאישי איש דרשינן דיחיד נדחה ואין ציבור נדחין, דמהא שמעינן דס"ט ברה"ר טהור כנ"ל, ולא סגי בלא"ה, דשמא היו שם גם אנשים שנטמאו בס"ט ברה"ר והיו דנין אותם לטמאים כמו בכל ספק איסור דאזלינן לחומרא, והיו מונעין את עצמם מלעשות פסח ראשון, וע"כ הי' צריך להודיעם כדי שידעו הדין דס"ט ברה"ר טהור, ולא הוי די באומרו אל תעשו הפסח ותו לא, וא"כ מנ"ל דשואלין ודורשין.

(1) נולד בערך בשנת תרע"ב במישלעניץ לאביו מו"ה שמואל בוכהייסמטער בנו של הרה"ח ר' חיים ליב ע"ה. הי' תלמיד מובהק בישיבת עץ חיים דבאבוב במישלעניץ, ולמד איזה זמן אצל הרב הגאון מוה"ר צבי מייזליש ז"ל בניימארק והי' אצלו תלמיד מובהק. כשהגיע לפרק נישואין נשא את בתו של מו"ה יצחק הלוי טורנער הי"ד מוואדאוויץ. הוא הי' ת"ח גדול בעל מחדש נפלא ירא שמים מרבים בר דעת גדול ונפש עדינה. הרבין תורה במרץ רב והשקיע כוחות עצומים בתלמידיו ובשאר הבחורים לרומם אותם על במתי ההצלחה בתורה ובחסידות, וד' הצליח בידו. הי' ר"מ בישיבות עץ חיים דבאבוב, בסניף וואדאוויץ, ובסניף סאניק. הי' מהאברכים החשובים, וחביב מאוד בעיני כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד. מוזכר בשו"ת דובב משרים ח"א סי' קכ"ז ובשו"ת בנין צבי ח"א סי' ל"ו, אשר משם הועתק הקו' המוזכרת כאן. בשנת תש"ב נהרג עקה"ש יחד עם ב"ב בעיר זאלישץ-מיעבוב. ד' ינקום דמו לעינינו במהרה, ותנצב"ה.

לקט דברים מכ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע¹

(לרגלי יומא דהילולא — יום כ"ה ניסן)

בירחון עמק הלכה (שיצא לאור ע"י העורך הג"ר ישראל בהג"ר קאפל רייך) מחדש כסליו שנת תרפ"ב לפ"ק סי' מ"ז במכתבו של הרה"ג מו"ה קלמן וועבער רב דק"ק פישטיאן כותב בא"ד בזה"ל: דכירנא שסיפר לי אמ"ו הגה"צ דפאקש (הוא בעמח"ס המקנה, עט סופר, דמשק אליעזר, ילקוט אליעזר) שפעם אחת שבת אצל הגה"ק רצאנז זצ"ל וסעד אצל שולחנו הטוהר, ואמ"ו הי' רגיל בש"ק לומר על כל סעודה איזה דבר תורה והי' פלא גדול בעיניו שהגה"ק רצאנז המפורסם בעולם לאיש קדוש אינו אומר שום דבר תורה, והי' כאשר הרהר כך בדעתו פנה אליו הק' מצאנז בפנים שוחקות, ואמר לו, רב מאונגארן הוא מתפלא שאינו שומע על שולחני דבר תורה הטעם שאנו דבקים כ"כ בקדושת שבת שאין אנו יכולים לעסוק בשום ענין אחר, אונז זען מער אזוי דבוק אם הייליגען שבת דאס מיר קענען קיינען אנדערען געדאנקען האבען.

* * *

בירחון עמוד היראה (להגה"צ מו"ה עקיבא יוסף שלעזינגער) כותב אחד (בתוך החדשות בעולם היהדות), חדשות מעיר צאנז, וז"ל: אין אני כמוצא דיבה במבשרי בשורה רעה הזאת, הלא כבר נודע רבים שמתה הרבנית הצדקת דפה ז"ל יום אחד אחרי סעודת ברית בנה, והניחה אחרי' ששה ילדים ה"י, ומי יוכל לפרט את השבר הגדול וחרבן בית הצדיקים בעוה"ר, ואני הייתי אז בבית רבינו אור ישראל אב"ד דפה שליט"א ותמהתי עד היכן כחו של אהבת ד' מגיע, המיתה הזאת היתה בערב שבת קודש², ובליל שבת הייתי אצל סעודת שולחן רבינו הי"י כנהוג וכל העם מסתכלין בו לדעת מה יעשה, והנה הוא בוער באשו הקדושה כבשבת הקודם ומזמר הזמירות באהבה ובנעימות שלחבת י"ה כאילו לא פגע בו מרת הדין כלל, וכן כל השבת לא ראינו שום תנועה אחרת במהות עבודתו כמירי שבת בשבתו, זולת בעת סעודת שחרית, כאשר בא אליו בנו היתום הקטן בעצבות, אז אמר אליו בזה הלשון, איזט וואהר הקדוש ברוך הוא איז גערעכט, ותו לא מירי. התבוננתי על המראה והבנתי המדרגה מה שאמרו חז"ל חייב אדם לברך על הרעה כעל הטובה, פי' הרע"ב בשמחה. — רחמנא ירומם בתי צדיקים ויחזיר חורבות ציון בב"א. (מ"ה).

(1) בימים הללו הגיע למערכת העתק משני מכ"ע, (ע"י א' מקוראי הכרם החפץ בעילום שמו, וטוב עין הוא יבורך) ובו ענינים שונים ממרן הגה"ק מצאנז זי"ע, לכן הננו מדפיסים אותם לרגלי יומא דהילולא שלו שחל בחודש ניסן, ויהנו בו הקוראים.

(2) יום פטירתה הי' כ"ז אלול שנת תרכ"ו, וחל אז כיום ו' עש"ק.

[illegible][illegible][illegible]

**פאקסימיליא מכת"ק הגאון מוה"ר וואלף הלוי באסקאוויץ זצ"ל
הנרפס לעיל עמוד ו'.**

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם לאנגער נ"י מטאראנטא להולדת הנכד
להרב ברוך פנחס לייפער שליט"א רב דביהמ"ד בני מרדכי להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים בן ציון ריגלער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יעקב יחזקי' געשטעטנער נ"י מטאראנטא להולדת הבן
להאברך היקר ר' יעקב מאיר הלוי שלעפערניג נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יצחק אפרים לעמלע נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' מנחם מרדכי מיללער נ"י מטאראנטא להולדת הבן
להאברך היקר ר' מרדכי יעקב (בר"מ) עליאם נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה משה בערקאוויטש נ"י מטאראנטא להולדת הנכדים
יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.
המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר בנש"ק ר' אברהם מרדכי סאפרין נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' אברהם משה מאשקאוויטץ נ"י להולדת הבת
להרב מו"ה בן ציון אברהם הלברשטאם שליט"א רב דביהמ"ד בית אברהם
בפלעטבוש להולדת הבת
להאברך היקר ר' דוד בירנבוים נ"י להולדת הבת
להרב מו"ה יהושע פיהרער נ"י ראש הכולל רחסירי באבוב בטאראנטא להולדת
הבת
להאברך היקר ר' יעקב אליעזר מיללער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יצחק קאצענבערג נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' מנחם מענדל קליין נ"י להולדת הבת
להרב מו"ה נחום מאיר גערמאן נ"י מגיד שיעור בישיבת בני ציון דבאבוב
להולדת הבת
יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשובע מהן רב נחת ועונג אכז"ר.
המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' ישעי' אלעזר שטאהל נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' מרדכי אפרים קאוואלענקא נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' מרדכי ראזענבערג נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
יעזור השי"ת שיוכו לבנות בית נכון ונשא על דרך ישראל סבא
מתוך עושר ואושר מזל והצלחה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה חיים יששכר דוב גרינפעלד נ"י מנהל דמתיבתא עץ חיים רבאבוב
לאירוסיו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה ישראל משה גערמאן נ"י לאירוסיו נכדתו תחי'
להנה"ח מו"ה מרדכי היימפעלד נ"י לאירוסיו בנו הב' הח' הנעלה כמר יוסף נ"י
תלמיד ישיבתנו
להב' החתן הנעלה כמר דוד ארי' הכהן ראטה נ"י תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב
לאירוסיו
להב' החתן הנעלה כמר יעקב גליק נ"י מקרית באבוב תלמיד ישיבתנו דשם
לאירוסיו
להב' החתן הנעלה כמר מנחם מאנים קוט נ"י מירושלים עיה"ק תלמיד ישיבתנו
בקרית באבוב לאירוסיו
להב' החתן הנעלה כמר משה יוסף הכהן ראזענבערג נ"י תלמיד ישיבתנו
לאירוסיו
להב' החתן הנעלה כמר שמואל אייזענבאך נ"י מקרית באבוב תלמיד ישיבתנו
דשם לאירוסיו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

נבקש מאת אנ"ש שכל מי שנתן השי"ת שמחה כמעונו
יודיע נא אל המערכת

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארצות הברית = 10 דאלער לשנה

בקאנאדע = 15 דאלער לשנה

בענגלאנר = 10 פונט לשנה

כבעלגיע = 500 פראנק לשנה

כשאר ארצות מעבר לים = ברואר רניל 15 דאלער לשנה וברואר אויר 20 דאלער לשנה

המחירים הללו הוקבעו כפי הוצאותנו אנו

המערכת

From:

KEREM SHLOMO

B.Y.B.Z. of Bobov

1533 - 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit
Organization
U.S. POSTAGE
PAID
PERMIT No. 6579
BROOKLYN, N.Y.

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

FORWARDING & RETURN POSTAGE GUARANTEED

(Please send P.S. form 3547)

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה ג' קונטרס ז' אייר תש"מ ברוקלין, נ.י.

יוצא לאור ע"י תלמידי כ"ק
מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א

1533 48th Street
Brooklyn, New York
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ה לפרשת אמור כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ט גליונות ספר מהרי"ל הגאון מוה"ר יעקב עמדין זצ"ל
 יד גליונות ספר סדר היום הנ"ל
 טז גליון התשובה בסוף סי' שו"ת רמ"א הנ"ל
 יח גאונות ע"א בעדות אשה הגאון מוהר"ש טויבש אבד"ק יאם זצ"ל

מדור אגרות קודש

כב מכתב מהרה"ק מוה"ר-מאיר מסרעמישלאן זצ"ל
 כב מכתב מהגאון מוה"ר יואל אשכנזי זצ"ל אבד"ק זלאטשוב

מדור זכרון לאחרונים

כד שותפות עם מחלל שבת הגאון מהר"ש ענגיל זצ"ל
 כה בענין הנ"ל הגר"ח"ע גראדווענסקי זצ"ל
 כו בענין הנ"ל הגרא"י הורוויץ אבד"ק פראבוזנא זצ"ל

מדור פלפול והלכה

כח בענין עשה דאותה תאכלו הרב מוה"ר פנחס הירשפרונג שליט"א
 לב בדין ספירת העומר בקטן הרב מו"ה בן ציון בלום שליט"א

עולת שבת בשבתו

לה לוקוטים יקרים לשבתות ומועדים המערכת
 לו נוסחאות והערות כרש"י עה"ת הר"ר מנחם בראכפלד שליט"א

מדור הנאהבים והנעימים

מב כתובות ל"ה ע"ב, וריש מס' חולין הב' שלום הענדלער הי"ד

מדור זכור ימות עולם

מג תולדות הגה"צ מוה"ר טובי' ליפשיץ זצ"ל אבד"ק בריגל
 מח צילומי כתבי קודש
 מט מכתבים אל המערכת
 נ ברכות והודאות

ברכת תודה

לידידנו הרגול והמרום הנגיד הנכבד והמפואר
מו"ה שבתי ישעי' הלוי שטורם נ"י
אשר נדבה לבו אותו לסייע בדבר מצוה
לתרום סכום חשוב מאוד להרפסת קובץ הנוכחי

לעילוי נשמת אביו
הנה"ח מו"ה אברהם במו"ה דוב בעריל הלוי ע"ה
נפטר כ"ט לחודש אייר שנת תשכ"ח לפ"ק

ולעילוי נשמת אמו החשובה
מרת ריזל בת מו"ה דוב פלאטנער ע"ה
נפטרה ל' סיון (אדר"ח תמוז) תש"ל לפ"ק

ת. נ. צ. ב. ה.

ישלם ד' פעלו ותהי משכורתו שלימה מעם ד' אלקי ישראל
להתברך בשפע ברכות והצלחות ובכל מילי דמיטב
ולשבוע רב נחת מכל יוצ"ח כאוות נפשו הטובה, אכי"ר.

המערכת

ברכת תודה

לידידנו הדגול הנגיד החסיד הנכבד

מו"ה אברהם מאנדלבוים נ"י

אשר נדבה לבו אותו לסייע בדבר מצוה

בתרמו סכום הגון להדפסת קובץ הנוכחי

לעילוי נשמת

אביו הנה"ח מו"ה חיים כמו"ה אברהם מאנדלבוים ע"ה

אמו החשובה מרת מירל בת ר' נחמ"י קורץ ע"ה

נהרגו עקה"ש ביום כ' סיון שנת תש"ג לפ"ק

חותנו הנה"ח מו"ה חיים הכהן כמו"ה נפתלי צבי קליין ע"ה

נפטר ביום י"א טבת שנת תרצ"ז לפ"ק

חותנתו החשובה מרת חוה לאה בת ר' נתנאל זאב בערגמאן ע"ה

נהרגה עקה"ש ביום כ"ה תמוז שנת תש"ב לפ"ק

אחותו החשובה מרת שרה בת ר' חיים ע"ה

אחיו האברך המפואר והנפלא מו"ה יעקב יאקל ב"ר חיים ע"ה

ת. נ. צ. ב. ה.

בזכות המצוה יתברך ממעון הברכות בשפע ברכות והצלחות
ובכל מילי דמיטב ולרוות רב נחת ועונג מכל יוצ"ח לאורך ימים
ושנים, אכ"ר.

המערכת

ברכת תודה

לידידנו היקר האברך המופלג והנעלה

מו"ה יצחק משה בריננער נ"י

אשר נדבה לבו אותו לסייע בדבר מצוה

בתרמו סכום הגון להדפסת קובץ הנוכחי

לעילוי נשמת אביו הנה"ח

מו"ה שלמה זלמן ב"ר יצחק בריננער ע"ה

נפטר ב' דר"ה אייר שנת תשכ"ח לפ"ק

ת. נ. צ. ב. ה.

בזכות המצוה ישלח לו הקב"ה ברכה והצלחה בכל מעשה ידיו
לאורך ימים ושנים ויוכה לראות רב נחת אצל כל יוצ"ח כאוות
נפשו, אמן.

המערכת

אמרי קודש כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת אמור

אמור אל הכהנים בני אהרן, ובמדרש, זש"ה יום ליום יביע אומר ולילה ללילה יחזה דעת. וראוי להבין מה ענין פסוק זה לפסוק אמור אל הכהנים בני אהרן. ונקדים דברי המדרש להלן בפרשתן עה"פ והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן, הה"ד מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש. וצ"ב איזה שייכות יש לפסוק זה עם מצות הבאת העומר.

ולחבין דברי חכמים וחידותם י"ל עפ"י מש"כ בספר אהבת דורים על שיר השירים עה"פ ישקני מנשיוקות פיהו כי טובים דודיך מיין וגו', בהקדם לבאר אוז"ל (ברכות דף ח' ע"א) ואמר ר' חייא בר אמי משמיה דעולא גדול הנהנה מיגיעו יותר מירא שמים, דאלו גבי ירא שמים כתיב אשרי איש ירא את ד' ואלו גבי הנהנה מיגיעו כתיב יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך אשריך בעוה"ז וטוב לך לעוה"ב, ולגבי ירא שמים וטוב לך לא כתיב ב' עכ"ל. והנה המאמר הזה אומר דרשני, דצריך להבין האי ירא שמים מה הוא, אם יש לו פרנסה מיגיעו במלאכה או כמשא ומתן א"כ שניהם בידו יגיע כפו וירא שמים. וע"כ צריך לומר דאין לו משא ומתן ומלאכה, רק שהוא מצפה לשולחן אחרים שיתנו לו צדקה, וא"כ איך כתיב אשרי בעוה"ז, איך יש לו עוה"ז, הא המצפה לשולחן אחרים עולם חשך בערו.

וכתב לפרש ע"פ מה ששמע בשם הגה"ק בעל תולדות יעקב יוסף זצ"ל, דנודע שבכל תורה ועבודה ומצוה צריך האדם להרגיש תענוג גדול רוחני יותר מכל תענוגי עוה"ז, כמו שהעידה לנו התורה הקדושה תחת אשר לא עבדת את ד' אלקיך בשמחה מרוב כל, ופרש"י ז"ל שהיה לו לשמוח בעבודתו ית' יותר מרוב כל תענוגי עוה"ז הנמצא בזה העולם, כי הוא תענוג רוחני מעין עוה"ב, ומי שלא טעם מימיו שום תענוג בעבודה, סובר שיוצא ידי חובתו בתורה ועבודה על צד היותר טוב, כי אינו מבחין שיכול אדם להרגיש תענוג ושמחה בעבודה. וד' ית' עושה לפעמים חסד עם האדם ונותן לו הרגשת תענוג ושמחה רבה בתורה ועבודה שלו, מעין תענוג עוה"ב, ואז מבחין שלמפרע לא עבר להשי"ת כתיקונו מימיו, וזה אצלו איזה זמן, ואח"כ לוקח השי"ת אותו תענוג ממנו, ונשאר בתורה ועבודה שלו בלי תענוג כמאז ומקדם. והחילוק הוא שבתחילה קודם שטעם המתיקות תענוג בעבודה, היה סבור בדעתו שיוצא ידי חובתו, ואי אפשר שיגיע האדם לעבודה יתירה יותר ממנו, אבל אחר שטעם פעם אחת טעם המתיקות שהוא תענוג רוחני וכל תענוגי עוה"ז כלא נחשב והוא מעין עוה"ב, מעתה יודע שאינו יוצא ידי חובתו כי אפשר לבא למעלה לעבודה יתירה, ואז מתחזק את עצמו בכל כחו ביגיעה רבה שיבא בעצמו להרגשת התענוג, וזה צריך זמן רב ושקידה רבה. וכמה מבני אדם כשרואין שמתחזקין עצמן ואינם מגיעים למעלה זו, אז מרפים ידיהם ונשארים בקטנות זה. והנה הפעם הראשון שבאה עליו מן

השמים הוא נק' גדלות ראשון, וכשלוקחים ממנו נק' קטנות שני, וכשמייגע את עצמו ביגיעה רבה ובא מצד היגיעה לגדלות ותענוג אז נקרא גדלות שני, וזה נשאר אצלו לעולם. ועל הגדלות ראשון שנותן לו השי"ת הנאה ותענוג גדול, אינו מקבל שכר בעוה"ב, כי די לו במה שחננו אלקים בתענוג זה מעין עוה"ב, אבל על גדלות שני שבאה לו מצד היגיעה של עצמו, יש לו ג"כ שכר בעוה"ב חוץ מהרגשת התענוג מעין עוה"ב שיש לו בשעת עבודה. ע"כ דברי התו"י.

היוצא מזה שיש שני הנאות ותענוגים בעבודה, א' בגדלות ראשון, וע"ז אינו מגיע לו שכר בעוה"ב ודי לו בתענוג שממעים לו השי"ת בעוה"ז, ועוד הנאה של גדלות שני שבאה לו מיגיעו, ועל הנאה זו מקבל ג"כ שכר בעוה"ב. וזהו אומנם גדול הנאה זו של יגיעו, ר"ל שהאדם מייגע עצמו שיבא מצד יגיעתו לגדלות שני ותענוג והנאה גדולה מעין עוה"ב בעבודתו ית', יותר מהנאה של ירא שמים, דאלו בירא שמים כתיב אשרי איש ירא את ד', כמו את האלקים התהלך נח שהי' צריך סעד לתמכו ואין לו אלא ההנאה ותענוג בעוה"ז בשעת עבודה, ואלו וטוב לך לעוה"ב לא כתיב דאינו מגיע לו שכר לעוה"ב. ואלו ביגיעו שמייגע את עצמו עד שיבא לגדלות שני, חוץ מהנאה שיש לו בעוה"ז מקבל שכרו לעוה"ב, לכך כתיב אשריך בעוה"ז בשעת עבודתו, וטוב לך לעוה"ב שחוץ מתענוג שמקבל בשעת עבודתו מקבל שכר בעוה"ב על עבודתו שהי' בשמחה גדולה. ובזה מפרש שם החרוז ביריד נפש, נפשי חולת אהבתך, שאני חולה על אהבה שלך ועדיין לא טעמתי אותה אהבה, ובקשתי מהשי"ת, אנא אל נא רפא נא לה בהראות לה נועם זיוך, שתתן לי הגדלות ראשון ותראה לי הטעם של התענוג בעבודתו, וע"ז תתחזק ותתרפא ר"ל שאתחזק בכל כחי לבא בעצמי לגדלות שני, ואז והיתה לה שמחת עולם, שלא ילקח ממני.

ועד"ז מבאר הפסוקים בשח"ש הג"ל, ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דודיך מיין, דמבואר בזוה"ק פ' ויחי דחמרא שירותא חדוה וסופי' עציבא, כלו', השותה יין בראשיתו משמח לבב אנוש ולבסוף גורם לו עצבות, וכן נועם ידירותו של הקב"ה ונשיקות פיהו ית"ש הוא דוגמת יין, שתחלתו נחת רוח ותענוג גדול, ולבסוף עציבא כשמסתלקת ממנו המתנה ונופל ממדרגת גדלות ראשון. וכן הי' בצאת ישראל ממצרים שקרבנו הקב"ה לעבודתו והראה לנו נסים ונפלאות והגביה אותנו למדרגה גבוה ונעלה של דביקות ושמחה ונהיר הוה האי ליליא כיממא, אבל אח"כ נסתלקה שכינה אל המדבר. וזשה"כ אח"ז, משכני, אחר כך נרצה, שהקב"ה משך אותנו לעבודתו והטעימנו נועם מתיקות דביקותו, כדי שנוץ אחריו ית"ש מעצמינו להשיג גדלות השני, עיי"ש בדבריו הק' כי נעמו. ועפ"י דרכו הנחמד יתפרש מאה"כ (ירמי' ב') זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולתיך לבתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה קודש ישראל לך ראשית תבואתה. שהקב"ה מזכיר רבותהון דישאל שבהיות במדבר בארץ לא זרועה נכספה וגם כלתה נפשם לשוב למדרגה עליונה ולטעום תענוג הקדושה שהרגישו בו בצאתם ממצרים, ומהיכן זכו להשתוקקות זה, ע"י שכבר הטעימם הקב"ה עריבות

ומתיקות הרביקות מקודם, ולזה אמר, קודש ישראל לד' ראשית תבואתה, תבואה היינו השפעות וברכת ד' על האדם, וזהו קודש ישראל לד', שלכן זכו בני"י לקרש ולטאר עצמם לד' במדבר, ע"י ראשית תבואה, שהקדים הקב"ה להשפיע עליהם השפעות קדושות כליל פסח שהראה להם מדרגות רמות ונשגבות ע"י שנהיר הוה ההיא ליליא כיממא, ושעמו מנועם זיו רביקותו ית"ש, וזה הכנים בלבם תשוקה נפלאה להגיע למדרגת גדלות השני במדבר ע"י עבודה ויגיעה.

ומעתה מה מאד יונעם כוונת המדרש עה"פ והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן הה"ר מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש. רהנה מצות הקרבת העומר הוא כיום שני דפסח, וי"ל הענין מדוע לא נצטוו בה תיכף ביום ראשון, אך דנודע כי בני"י נשתקעו במצרים במ"ט שערי טומאה ר"ל עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה בכבודו ובעצמו והוציאם משם, ואז בהגלות נגלות אליהם כבוד ד', נתרוממו בני"י במדרגה קדושה ונשגבה מאד בחי' גדלות הראשון, אמנם זה ה' רק ביום ראשון דפסח כלכד כדי להטעימם מנועם עריבות עבודתו ית"ש, ואח"כ נפלו ממדרגתם, מאחר שלא טרחו עליו, והגיעו לבחי' קטנות שני, ולזה ציוה ד' אותם לספור שבעה שבועות ז' פעמים ז' נקיים כדי לטאר ולהזדכך ולהתקדש מעצמם בעבודה ויגיעה רבה למען יהיו ראויים ומוכשרים לקבל את התורה בהר סיני, וזש"ה והבאתם את עומר וגו', וזה עבודת ספירת העומר לעלות מעלה מעלה במדות הקדושות עד מדרגה עליונה מאד, הבאה רק ע"י יגיעה, ומפרש הכתוב, שכל מה שזוכים ישראל להתעלות כ"כ הוא ע"י ראשית קצירכם, כי קצירה מורה על שפע ומדרגה קדושה ונקרא בזוה"ק בשם חצרי חקלא, אלו הצדיקים שזוכים לקצור השגות אלקות בפרדס העליון, ור"ל דרך ע"י ראשית קצירכם שהוא השפע הראשונה שהשפיע הקב"ה עליהם, בחינת גדלות ראשון, עי"ז נכנס בקרבם תשוקה לעבוד כיגיעה כדי לזכות לבחי' גדלות השני מעצמם.

ולזה שפיר מביא המדרש כאן הפסוק מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש, הפסוק מתמה, מה יתרון לאדם, כלומר איזה שכר ויתרון מגיע להאדם על שהגיע למדרגה רמה, הלא מאת ד' היתה זאת, ע"י שהשפיע עליו שפע קדוש (ע"ד אוז"ל עה"פ מי הקדימני ואשלם לו, מי עשה לפני מזוזה עד שלא נתתי לו בית, ומי עשה לי ציצית עד שלא נתתי לו בנר וכו') ובא הכתוב כמשיב, דהיתרון לאדם הוא, בכל עמלו שיעמול תחת השמש, שהרי השפע הקדושה שמשפיע עליו הקב"ה בתחלה, אינו קיים לעולם, כאמור לעיל, נמצא שאחר זמן הוא בבחינת שקיעת אור השמש, כי המדרגות מתבטלין ממנו ונופל לקטנות שני, ואז בהיותו „תחת השמש" למטה מן המדרגות, צריך שיעמול כיגיעה רבה לשוב למדרגתו הרמה, ועל העבודה הזאת בדיון הוא שיטול שכרו. וזה נוכל להעמיס גם בכוונת דברי המדרש השני המובא למעלה, אמור אל הכהנים בני אהרן וגו' הה"ר יום ליום יביע אומר ולילה לילה יחזה דעת. דרש"י מביא בשם רז"ל עה"פ אמור ואמרת, להזהיר גדולים על הקטנים, ופירש בה

הרה"ק מוהר"ר אלימלך מליזענסק זי"ע, דהארם העובר את ד', יש לו תמיד עליות וירידות, ופעמים נופל ממדרגתו הקדושה לבחי' קטנות המוחין, ולזה צריך האדם לקשר מחשבתו בד' כל כך בעת גדלות המוחין עד שיהי' מחשבתו קשורה בו ית' גם בעת שילך ממנו ההארה הגדולה, וז"ש להזהיר גדולים על הקטנים, להזהירם בשעה שהם בגדלות שישארו בקדושתם אף כשיהיו בקטנות, עכ"ה"ק. ולזה הביא המדרש כאן את הפסוק יום ליום יביע אומר, יום היינו אור הרומז על הארת האדם בעבודת השי"ת, וזהו יום ליום יביע אומר, דיום הראשון היינו ההארה הקדושה שהגיע האדם לה בבחי' גדלות ראשון, יביע אומר וילמד את האדם שיעמול ויטריח עצמו להגיע ליום השני היינו לההארה הקדושה של גדלות שני. ולילה ללילה יחזה דעת, לילה רומז על ימי הקטנות כשנופל ממדרגתו הרמה, וזמן הזה שמגיע האדם לבחי' קטנות המוחין, יחזה דעת ותבונה להאדם שיבין וישכיל למפרע שלא יצא ידי חובתו עדיין בעבודת ד', ועי"ז יעמול בלי ליאות להגיע ע"י עבודת עצמו לרום המדרגות הקדושות בעבודת ד', והעיקר כזה הוא, שיתאמץ להשקיע כח רב בלימוד התורה ובתפלה בכוונה, כי שניהם אלו מעלים את האדם לרבות ד', ולזה מסיים הכתוב, אין אומר ואין דברים בלי נשמע קולם, כי מה שגדלות הראשון יביע אומר, לא יועיל לו שיתעלה מעצמו לגדלות השני, כל זמן שהוא, בלי נשמע קולם, היינו שאין משמיע קול תורה וקול תפלה, כי רק אם יעסוק בתורה בקול, וירים קולו בתפלה, יזכה למדרגות הרמות בחי' גדלות השני לחזות בנועם ד' ולבקר בהיכלו וירגיש מתיקות וערבות עבודתו ודביקותו ית"ש, ואז אשריו וטוב לו, בעולם הזה ובעולם הבא.

אלון כבות

משתתפים אנו בצערן של ידידנו האחים היקרים מו"ה יהושע, מו"ה חיים אלעזר, מו"ה מנחם מענדל, והב' משה יחיו למשפחת שמערהנעלל

במות עליהם אביהם

הרב הגאון המפורסם וכו' מוה"ר יצחק שמערהנעלל ז"ל

רב דקהלת שארית הפליטה בבאלטימאר

ומחבר ספרים הנחמדים כוכבי יצחק ג' חלקים ועוד.

ת"ח שמת מי יתן לנו תמורתו

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים ולא ישמע עוד שור ושבר
בגבולנו מעתה ועד עולם, אכ"ר.

המערכת

גליוני הגאון מוה"ר יעקב עמרין זצ"ל

מבוא

ברוך המקום אשר מסר עולמו לשומרים, ונשתמר אוצר יקר ונחמד רב הערך, גליוני הגאון מוה"ר יעקב עמרין זצ"ל, אשר אנו מגישים לפניכם בקובץ הזה. העתקנו מעצם כתי"ק אשר רשם בגליוני ג' ספרים שהיו באוצר הספרים שלו, הלא המה, ספר מהרי"ל, ספר סדר היום, ושו"ת הרמ"א. — למותר להאריך בחשיבות הערות הללו, אשר כל אחת קובעת ברכה לעצמה, רק נבוא בקצרה אודות כותב הגליונות, ומחברי הספרים אשר עליהן נכתבו ההערות.

א. הגאון מוה"ר יעקב עמרין זצ"ל

הגאון מוה"ר יעקב ישראל המכונה יעב"ץ נולד ביום ט"ו סיון שנת תנ"ח בעיר אלטונא לאביו הגאון המפורסם מוה"ר צבי הירש אשכנזי זצ"ל בעל חכם צבי. נתגדל ונתחנך על ברכי אביו, ושאל ממנו הרבה תורה וחכמה. בשנת תע"ה נשא את בתו של הג"ר מרדכי כ"ץ אבר"ק בראד ונתיישב במדינת מעהרין. בשנת תפ"ח נתקבל לאב"ד בק"ק עמרין. אחר ארבע שנים עזב את משרת הרכנות שם ונתיישב באלטונא. כל ימיו חי מקנא קנאת ד' צבאות, ובפרט נגד כת ש"ץ שר"י והכרוכים אחריו, וד' חנן אותו בלשון למודים ועט סופר מהיר (וגם חי' לו בית דפוס). ומה נצמח הריב הירוע שהי' לו עם הגאון מוה"ר יהונתן אייבשיץ זצ"ל, ואכמ"ל בזה. לרגלי הריב הוכרח לעזוב את עיר אלטונא וכיתת רגליו לק"ק אמסטרדאם. אחר שנה ומחצה שב לאלטונא. — נדפס ממנו שו"ת שאילת יעבץ ב"ח, לחם שמים על משניות, מור וקציעה על או"ח, סידור עמודי שמים, מגדול עוז, עץ אבות עמ"ס אבות, הנהגות על הש"ס, חידושים על הרמב"ם הל' בית הבחירה, ועוד ספרים קטנים, דרושים ושונות. (חוצ' מן הספרים אשר נדפסו בענין הריב). גם נשאר ממנו חיבורים רבים בכת"י והנהגות על הרבה ספרים, ומפוזרים בארבע כנפות הארץ. — נלב"ע ביום עש"ק אדר"ח אייר שנת תקל"ו לפ"ק ומנ"כ באלטונא. — הנהגותיו הנ"ל בעצם כתי"ק, המודפסים בזה, מונחים בבית עקד ספרים אשר בבריטיש מוזעאום בלונדון.

ב. ספר מהרי"ל ומחברו

ספר מהרי"ל חיברו אחד מגדולי הקדמונים שבחכמי אשכנז מוה"ר יעקב הלוי מולין זצ"ל ממגנצא, ונכתב ע"י תלמידו מוה"ר זלמן משוטינווערא. כל מנהגינו בנויים על יסוד ספר זה. הרמ"א בהנהגותיו לש"ע קבע מנהגי מהרי"ל בתוך פסקיו להלכה. (ועיין בכר"ש שנה זו קונטרס ו' עמוד ט', מש"כ הגאון מוה"ר סענדר מרגליות זצ"ל, כי כל המנהגים שלנו עפ"י מהרי"ל ז"ל). — גם נדפס ממנו שו"ת מהרי"ל, וזה לא כביר נדפס ספר תשובות מהרי"ל החדשות. על חלק הלכות אשר בסוף ספר מהרי"ל נתחבר ספר מיוחד לבאר דבריו, ונקרא, "אז יקהל שלמה" להרה"ג מוה"ר שלמה זלמן ווייסבערג מהומנא, (ויובא להלן בדברינו).

(כדי שלא יפלא בעיני המעיין על דברי המהרי"ל, בעת קוראו ההערות של הגריעב"ץ, אשר איזה מהן, הם תמיהות עצומות, נעתיק כאן מש"כ הגאון מוה"ר שמואל בכרך זצ"ל בתשו' חוט השני סי' ל"א, וז"ל, "ואם לדרקק בלשון מהרי"ל, חי נפשי הדקדוק בו הוא מלאכה של בטלה ויגיעה לריק כי הוא לא כתב הענינים כל כך בדקדוק, והורק מכלי אל כלי כמ"ש הוא עצמו בהקדמה על כן לא עמד טעמו בו". ודי בזה).

ג. ספר סדר היום ומחברו

הרחיד"א כותב בספרו שה"ג: סדר היום, פי' התפלות כפרד"ס ודינים השייכים ומוסר גדול להרב משה ן' מכיר חד מרבנן קשישאי בעה"ק צפת ת"ו. — הספר נדפס הרבה פעמים (כשלושים במספר) לרוב חביבותו. מחברו הי' ריש מתיבתא בכפר עין זיתום אשר בצפת. (בס' דור ודור ודורשיו קבע שנת פטירתו לשנת ה' ש"מ, — והוא טעות בלי שום ספק, שהרי ספר סדר היום נדפס לראשונה בוויניציא שנת שנ"ט לפ"ק, ומחברו נזכר שם על השער ר' משה ן' מכיר נר"ו).

וראו להעתיק כאן דברי הגריעב"ץ בסידורו אודות ס' סדר היום, ומרמז שם בדבריו על ג' הערות הראשונות שכ' על ס' סדר היום. וז"ל בסידורו (אצל סדר הקרבנות בשחרית), סדר מערכה ראב"י שהנהיגו חכמי הדורות לקובעו בסדר הקרבנות, הנה הוא קצר וצר מאד ובלתי מובן לא' מאלף, וע"כ בא החסיד בעל סדר היום וסידר הדברים בהרחבה הראוי, אמנם בקצת דבריו לא שווה לי, גם יש בו השמטות, כי נראה שסמך על נוסח ספר הר"ם המוטעה בהעתקה שהעיר עליו בכ"מ, שם חטא שור"ה ושיעורה נסמן, וקצת דבריו סתומים, וקצתן חסרים, וקצתן צ"ע, ומנין איזה מקומן, עכ"ל*).

ד. תשובה בסוף ספר שו"ת רמ"א, ומחברו

התשובה אשר נדפס בסוף שו"ת רמ"א, אשר נידון בה דין ירושת חזקת הרבנות וכו', מפורסמת מאד, ונכתבה ע"י הגאון מוה"ר שאול זצ"ל בנו השני של הגאון מוהר"ר העשיל מקראקא זצ"ל. — הוא נולד בעיר לובלין, ונתגדל על ברכי אביו. בתחלה כיהן כאב"ד בק"ק לאקאטיש, ואח"כ בק"ק בריסק, ובשנת תנ"ח עלה ונתעלה לאב"ד בק"ק קראקא. בשנת תס"ד נתיישב בעיר ברעסלויא. (ושם כתב תשובה הנוכחית). נדפסו ממנו איזה תשובות בספרי שו"ת מגדולי דורו. — נלב"ע בעיר גלוגא ביום י"ז אייר שנת תס"ז לפ"ק ושם מנ"כ. (ראוי לציון, כי בשופס שו"ת רמ"א הנ"ל, יש בו עוד הערה ארוכה על תשובת הרמ"א סי' צ"ז, אך מחמת שהי' קשה הקריאה וגם נחתכו הגליונות קצת, לא העתקנוה, ואולי בהזדמנות אחרת, כשירחיב ד' את גבולנו, נוכל להדפיסה ברצ"ה).

הצננו תמונת „יד" במקום שציין הגריעב"ץ סימן להורות שעל זה יסובבו דברי ההערה.

* אגב כדאי לציין בזה שהגריעב"ץ עצמו, אף שהעיר על דברי בעל סדה"י בסדר העבודה, העתיק הוא בעצמו דבר אחד מבעל סדה"י בטעות, כמה שכתב בסדר עבודת תמיד של שחר, שתלו את הקרבן בעת ההפשט בנקב שברגל ימנית. וזה אי אפשר, דא"כ בעת שיתנו רגל הימנית למי שזכה בו, יפול חלק הנשאר מהבהמה לארץ, רק צ"ל רגל השמאלית, וכמש"כ בפ"י הרא"ש שם במס' תמיד ובפ"י מלאכת שלמה על משניות מס' תמיד. — ובסידור הריעב"ץ הנדמ"ח (בשנת תשכ"ו) בחוספת הנחות המחבר (עמוד ט'), כותב הגריעב"ץ בעצמו, „טעות נזדקר לפני כאן עפ"י סדה"י דגרים הכי", וכותב שם דתלוהו בשתי רגליו דא"ל להיות באופן אחר, וצ"ע להבין איזה הכרח יש, הלא שפיר י"ל דתלוהו רק ברגל השמאלית, וכמבואר ברא"ש ובמלאכת שלמה הנ"ל.

הגהות על ספר מהרי"ל⁽¹⁾

בהלכות ראש השנה (בהג"ה). אמר מהר"ש שראה כתוב שאין לומר בעלינו לשבח ואין עוד, אלא וְאֵין עוֹד בְּלֹא ו'.

נ.ב. דקדוק קלוש, ונעלם מהם שנמצא בוי"ו ששה פעמים בפרשה א', בישעי' סי' מ"ה, מ"מ אנו אמרין ל' בלי וי"ו כדקאמר מרע"ה (דברים ד', ל"ט).

בהלכות עש"ת ד"ה פתח מהר"י סג"ל, בא"ד. וכן ישמר שלא להתלוצץ לומר אעשה ליצנות בפני הבריות למען יאמרו עלי שאדם נחמד אני וארכה בתחבולות בפניהם וְיִחָכוּ שְׁקוּרִין לֹאכֵ"ן הלא עבירה גדולה היא וכו' אך לשמח חתן וכלה מצוה להתלוצץ בפניהם לשמחם.

נ.ב. לשון חוכא, ונראה שענין ליצנות הוא דבר אחר, והוא שמלעיג על הבריות ומכזה אותן ואת מעשיהם ודבריהם בדברי שחוק והתול, זהו הנקרא ליצנות במקרא ודרז"ל, אבל המרגיל דברי חוכא וטלולא, הם דברי בטלה, ומילי דבריהותא, ובאלה יש לפעמים ענין משובח וקרוב למצוה רבה כגון לשמח עגומים, כדאשכחן בפרקא דחסירי ההוא גברא בדחנא דהוה כן עוה"ב, ורבה קמי דפתח בשמעתא הוה אמר מילי דבריהותא לפתוח לב התלמידים, ובזוהר ממשיך דוד המע"ה לבדחנא דמלכא, אמנם לעסוק בהם בקביעות ולבטל מדר"ת פשיטא שעבירה היא, . . . והכל לפי הענין והאדם, כי גם מצינו חסידים שהיו נזהרים שלא לשחוק כלל כמ"ש בנדה (כ"ג ע"א) ע"כ הביאו (ר"ל) [ר' ירמיה' לר' זירא] לירי גיחוך ולא גחיר, ורבי ביומא דגחיר אתיא פורענותא לעלמא, אבל אין זו מדרת כל אדם, רק אסור שימלא שחוק פיו בעוה"ז, א"ל בשמחה של מצוה, כי הא דאיתא ר"פ א"ע דהוה קבדח טובא, ואמר תפלין קמנחנא.

במנהגים לארבע פרשיות. אבל השמים וְכִסְאֵי וּמַחֲר וְחֵדֶשׁ אינה כתובה בגמ'.

נ.ב. כגמרא שלנו שלחי מגילה תרוייהו איתא⁽²⁾.

בהלכות פורים. אמר מהר"י סג"ל שמקובל הי' בעיניו מנהג של הר"ר שלום כ"ץ ש"ץ כשהי' מגיע בלילה [ההוא] נדרה אז הי' מרים קול קריאתו ביותר ממה שעשה עד עתה, ומסתבר מנהגו משום דשם התחלת גאולת אסתר.

(1) ההערות כתובות על ספר מהרי"ל דפוס סביוניטה שנת שי"ו. (כפי הנראה לא הי' ס' מהרי"ל ביד הגרע"ב"ץ אף בעת שכבר הי' משיב לשואלים אותו דבר ד' זו הלכה. עיין בספרו שאילת יעב"ץ ח"א סי' נ"א שכותב בתחלת התשובה, ס' מהרי"ל אין בידי לע"ע, ובסוף התשובה אחר חתימת שמו, כותב, שוב זיכני השי"ת ובא לידי ס' מהרי"ל וכו').

(2) עיי"ש בדף ל"א.

(3) צ"ע אי מיירי שהחלב הי' בלוע מקלב, איך הי' מותר להדליק קודם שהוסיף השומן, הלא אסור משום בישול בכ"ח.

נ.ב. יש לו סמך בתלמוד לדעת רשב"י יוצא י"ח קריאת מגילה אם מתחיל בלילה ההוא שהוא תקפו של נס (מגילה י"ט ע"א).

בהלכות איסור והיתר (איסור חלב נכילה וטריפה). אסור לשפוך מכלי שיש בו שומן בשל לנר הדולק מחלב טריפה.

נ.ב. לא ידענא טעמא מאי, אם לא היכא דהחלב טרפה מחמת שבלוע מחלב, ומשום בשול בב"ח נגע בה³, וחלב ודאי אסור לבשל בחלב ולקוין עליו כמו על בשר⁴, כמ"ש בהגהות⁵ לש"ע סי' פ"ז, אלא שאני מסתפק עדיין בנדרון זה, אם יש בישול אחר בישול בב"ח⁶, וצ"ע.

בהלכות מזוזה. ⁷ אמר לי מהרי"ל דשאר"ה זלמן זאלצפורי"ק ז"ל שאל מאתו אם רשאי למסור מזוזה לכותי, כי ההגמון מעירו בקשו למסור לו אחת ורוצה לקבוע אותה על מזוזת המבצר שלו, ואמר להשיב לו ולגמול לו חסד על זה כל ימיו והי' מתיירא שאם מחזיר פניו ריקם יארע לו תקלה ח"ו. והשיב לו בתשובה מכמה ראיות שאסור למסור להם, והי' מצטער על שהשליח הי' נחויך לדרכו שלא הספיק להניחנו להעתיק את התשובה מקורם.

נ.ב. תלמוד ערוך בירושלמי⁸ רבי שלח לארטבון מזוזה (אף בלי שאלתו אותה ממנו) תמורת דבר שקבל ממנו במתנה, וארטבון ערל הי', ואף אם אולי הי'

4) פלוגתא הוא בנמ' חולין קי"ג ע"ב, והרמב"ם פסק כן בפ"ט מהל' מאכ"א ה"ו. ועיין בסוף ספר מגדול עוז להגר"עב"ץ הל' בב"ח פרק א' אות ט"ו. ויש בזה אריכות בספרי האחרונים.

5) כאן המקום להעיר, כי בשו"ע יורה דעה (דפוס ווילנא) נדפס בסוף ח"א חידושים המיוחסים להגר"עב"ץ. וכנראה שנתיחסו אליו בטעות, כי כל הבקי בסגנונו של היעב"ץ יכיר בהשקפה ראשונה כי קרוב לוראי שאין הגהות ההם פרי עטו, ויש לנו כמה הוכחות על זה, (ואחת מהנה במש"כ שם בהגהות על סי' צ"ג ש"ך סק"ד — אנו נוהגים כאן בפראג להקל, ועיי"ש עוד בסי' צ"ד סעיף ו'), ואכמ"ל. — ועתה נתחזק השערה זו, שהרי כאן מזכיר הג"ה לסי' פ"ז ושם לא נדפס שום הג"ה לסי' פ"ז.

6) גם בספרו מגדול עוז בסופו בהל' בב"ח פרק א' אות כ"ה, כתב וז"ל: נסתפקתי אם יש בשול אחר בשול בב"ח וכו' ונ"ל דאסור, עיי"ש. ועיין חידושי רעק"א על יו"ד ריש סי' פ"ז שכ' רבב"ח אין בישול אחר בישול (הובא בכר"ש שנה א' קונט' ד' עמוד ל"ט, ועיי"ש מה שהובא בשם ס' נפש חי'). ועיין עוד בפלתי סי' פ"ז סק"ד ד"ה והנה הש"ך, שצידד שם לומר דאין בא"ב בב"ח, ועיין עוד בתשו' חת"ם חיו"ד סי' פ"ב ד"ה אעוררהו. — ובס' מנחת פתים על או"ח סי' תער"ג, כתב שמצא בפי' רבינו גרשום חולין דף ק"ח ע"ב שכ' רבב"ח אין בישול אחר בישול וזלת היכא דלא נתבשל כל צרכו בבישול הראשון, או חייב על בישול השני, יעו"ש.

7) קטע זה נשמט בספר מהרי"ל הנפוץ עתה במדינתנו, וראוי לתקן הדבר.

8) הוא בירושלמי פ"ק דפיהא. ועיין בזה בס' באר שבע בחלק התשובות סי' ל"ו. ובס' אחלי יעקב (להג"ר יעקב יצחק יוטעס מלכוב) סי' ג' בסופו בד"ה גם, העיר ג"כ על דברי המהרי"ל הללו מעובדא דירושלמי הנ"ל, יעו"ש. אמנם לפימש"כ בפני משה (שם בירושלמי) דארטבון שם יהודי חשוב אחד, לק"מ. (ועיין יומא דף י"א ע"א).

נוהג בה כבוד כמו שנהג עם רבי, הלא גם ההגמון הלז ששאל אותו, ודאי חשב לנהוג בה כבוד.

בלקוטים (בסוף הספר). שנים שרנו דיניהם דין אלא שנקרא ב"ד חצוף, דמתי שהן שלשה ומחייבין אחד ואם אח"כ פוגע בכל אחד וא"ל למה חייבתני, מצי ^נ להשיב שני חבירי חייבוך והוצרכתי לנטות אחר הרוב, משא"כ בשנים דאוקי חד בהדי' חד ובהסכמה אחת חייבוהו.

נ.ב. לא שיהא רשאי לומר כן שהרי שנינו (סנהדרין כ"ט ע"א) מניין כו' שלא יאמר מה אעשה שחברי רבו עלי כו', אלא ר"ל שהחייב נמנע מעצמו מלשאל לפי שידע שהדין יוכל להשתמט ולהתנצל נגדו בין באמת בין בשקר, משא"כ בשנים שדנו, שא"א לו להשמט, ואע"פ שלא ישאלנו, נכרת חוצפתו ונודעת ממילא⁹).

בלקוטים (שם). אמר שכיר יום היינו ^נ כ"ד שעות חייב לעסוק במלאכתו. נ.ב. צ"ע מ"ד (= מאי דעתי), אטו לאו מתנ' היא ריש הפועלים¹⁰).

בלקוטים (שם). ראיתי בוירמייש"א ששמש העיר זרע ירק בגן הקהל והגפנים הקיפו את הירק מד' רוחותיו ^נ והצריך מהרי"ל לנעוץ ד' קונדסים לד' פאות הירק ולמתוח חוט או משיחה בראשן מזה לזה להעשות כל צד כצורת הפתח, כדי להפסיק מכלאי הכרם וכו'.

נ.ב. צ"ע מאי דעתי' מי לא קיי"ל כר"י דאין אסור בח"ל אלא ג' מינין במפולת יד דילמא כבני בשכר שוינהו¹¹).

(שם) אמר לנו שראה נוהג באושטריי"ך במוכרי יין והתחילו הבריות להביא מן היין לשתות, שוב לא מצי המוכר לחזור ולהחזיק אותו היין שבאותו חבית לעצמו, ואמר ששמע מרבותיו שאין אותו הדין נמצא בשום פוסק, אך ^נ סברא הוא לדמותו למיצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקל, ה"נ ל"ש. נ.ב. יותר יש לדמותו לאותה ששנינו בד"פ (= בד' פרקים) משחיטין את הטבח בעל כרחו כו' (חולין דף פ"ג).

(שם). אמר שיעור כוית בחצי ביצת תרנגולת ושיעור ^נ גרוגרת כשליש ביצה.

נ.ב. נגד [ה]חוש¹²).

(9) הג"ר יוסף ענגיל בספרו גליוני הש"ס בכתובות דף כ"ב ע"א כוון לדבריו.

(10) יעויין בזה בארוכה בס' אז יקהל שלמה.

(11) (ברכות כ"ב ע"א). — ובס' אז יקהל שלמה עמר ג"כ בזה, וכתב שאולי הכוונה, עפ"י דעת המחבר בשו"ע יו"ד סי' רצ"ו דעכ"פ אסור באכילה, לכן צוה לעשות הנדר כדי שיהא מותר אף באכילה.

(12) בס' אז יקהל שלמה ציין, שגם בנוב"י מהדו"ק חאו"ח סי' ל"ח עמר בזה, יעו"ש בר"ה עוד. ועיין עוד בזה בס' עליות אליהו בסוף הספר בקונטרס עלית קיר אות א'

(שם). אמר דאין ערלה נוהג בפירות הגדלים באילנות שקורין הינפר"ן פרוכבר"ן ערפר"ן ודומיהן.

נ.ב. צ"ע כי נטעי להו מ"ש משאר פירי אילן, והא קרא סתמא כתיב ונטעתם כל עץ מאכל, ושמא באותן הגדלים ביערים קאמר, ועמ"ש בס"ד במז"ק א"ח סי' ר"ג¹³).

(שם). פעם אחת מת שר גדול בנו של דוכוס והי' אוהב ישראל, ואמר אחד בפני מהרי"ל צר לי על מיתתו, וא"ל הרב גם אם הי' איש כשר ות"ח גדול אין לומר כן דנראה כאילו מתרעם על מדת הדין, רק יאמר יש חיוק גדול במיתתו. נ.ב. שכח מקרא מלא, צר לי עליך אחי יהונתן (שמואל"ב, א'), ומה בין לשון זה ללשון יש חיוק גדול, ובכל חיוק ודאי צר לאדם, ואפי' על או"ה הנביא משתמש בלשון צער וצרה, על כן אבכה בככי יעזר, על כן מעי למואב ככנור יהמו, על כן על מואב אייליל, והדומים, וכל המקונן, על צרתו הוא מקונן, ואין בו משום מתרעם על מדה"ד.

בליקוטים ממחר"ר שלום מאושטרייך. אמר הרן ונטל שכר על דינו, דינו בטל. וכן העדים שנטלו שכר מן חתימן או מעדותן עדותן בטילה, שהרי בגמ' תולה דין בעדות לומר כשם שעדות אם נוטלין שכר עדותן בטילה אפי' אם הוא אמת, כן דין בטל. נ.ב. מתני' היא¹⁴).

הגהות על ספר סדר היום¹

בסדר העבודה. וקודם שיתרום תרומת הדשן טובל שנית וטובש בגדי כהונה פחותים מאותם של שמוש וכו'. נ.ב. מנלי' הא.

שהביא בשם בעל תקלין חרתין דנפל ט"ס כביאור הגר"א באו"ח סי' קצ"ו סק"ב במה שנרפס שמה שגרוגרת הוא פחות מכזית, וצ"ל והוא יותר מכזית, עיי"ש. (13) זה לשונו בס' מור וקציעה סי' ר"ג: הינבר"ן פרומביר"ן ודומיהן אע"פ שמצויין ביערות, אם נטען, ודאי דין העץ יש להן לכל דבר, ואצ"ל שעילה נוהגת בהם כי עץ מאכל הם, ובלקוטי [מהרי"ל] נמצא, שפטורין, ותמהתי על זה, שהרי אפילו העולה מאליו חייב בערלה, ושמא באותן הגדלים ביער איירי, עכ"ל. ובס' אז יקהל שלמה כ' דרכי מהרי"ל הם עפ"י דעת מהר"ם הובא כמנ"א סי' ר"ג דעל ברוימבערן מברכין בורא פרי האדמה, ומש"ה אין נוהג דין ערלה. — ועיין בשו"ת מהרש"ם ח"א סי' קצ"ו מה שכתב בדיון מאלינע"ס לענין ערלה וברכת בפה"א. (וכתב שם בסוף התשובה כי הימבערי"ן הוא בלשון פוליש מאלינ"ע), עיו"ש. ועיין עוד בזה בשו"ת צור יעקב (להגאב"ד פראבונא) סי' קצ"ב.

(14) במס' בכורות דף כ"ט ע"א.

(1) ההערות כתובות על ספר סדר היום דפוס וויניציא שס"ה.

שם להלן. וחותר את הכרעים נותנן לאחר ומשלים ההפשט וקורע הלב ומוציא את דמו וחותר הידים ונותנן לאחר וְ^א וב' ביצים עמהם. נ.ב. כאן יש השמטה⁽²⁾.

שם להלן. השיר שהיו הלויים אומרים וכו' בשבת, מזמור שיר ליום השבת, ג' פרקים בכל א' בבקר ובערב, ביום השבת וְ^א שירת הים בג' פרקים, ובמוסף בשבת שירת האזינו פרק א' מהזי"ו ל"ך, וחזרין חלילה. נ.ב. כמה קלקולים יש כאן⁽³⁾, וגם הסדר נתהפך שהקדים של מנחה לשל מוסף.

בדיני נטילת ידים קודם האכילה. ונראה שלא נגמר הענין עד שינגב ידיו וכו' כי לענין נטילת ידיו לאכילה צריך להרחיק כל צד וענין המביא לידי טומאה ועל זה כשהמים עדיין על הידים המשקים עלולים לקבל טומאה וכשנוגע בידיו באיזה דבר והוא טמא חוזר וְ^א ומטמא ידיו ונמצא שלא הועילו מעשיו כלום וכו'. נ.ב. ול"נ משום ביזוי אוכלין נגעו בה⁽⁴⁾.

בסדר תפלת מנחה. והירא את ה' וחרד על דברו מבקש מקום להתבודד וענין ליישב את דעתו להכין את לבו לאביו שבשמים כמ"ש תכין לבם תקשיב אזנך שאם אין הכנת הלב אין הקשבת האזן ולא יאמר איך אעשה דבר שאין כל הקהל עושים אותה וילעיגו עלי והוא יוהרא וגסות הרוח כי אין יוהרא וגסות הרוח בעשיית המצות ואם אנו חוששין לכך אין לדבר וְ^א סוף וכו'. נ"ב כמ"כ (= במחילת כבודו) לא כל הרוצה לטול השם ולהראות גדולה בצבור רשאי, בדבר שאינו חובה ודאי חיישינן ליוהרא, אלא מי שהוא מוחזק בחסידות ובכל מעשיו לשם שמים.

בסדר תפלת ערבית. כל הסומך גאולה לתפלה אינו ניזוק כל אותו היום ושכרו גדול כמו שמצינו בחזקי' מלך יהודה ששבח עצמו והשוב בעיניך עשיתי ואמרו חז"ל (ברכות י' ע"ב) שסמך גאולה לתפלה, וכו', וענין חזקי', לא ה'

(2) צריך להשלים כאן: עלה לרגל הימנית וחותרה ונותנה למי שזכה בראש וב' ביצים עמה וכו'.

(3) עיין בספרו מור וקציעה סי' תכ"ח ובסידור שלו בהקדמתו לסדר המעשרות. ויש בזה אריכות מהג"ר יצחק צבי לעבאוויטש אבד"ק טשאט, בקובץ הנשר שנה י"א כנף ד' סימן מ"ו.

(4) עיין בספרו מור וקציעה סוף סי' קנ"ח שכ' וז"ל, לפת ודאי לא סגי בלא ניגוב, ולא משום מאיסותא דאדם האוכלו, דאי לאו איסתנים הוא ודאי לא הוי איכפת לן בהא, אלא משום דאסור לנהוג מנהג בזיון בפת במידי דמימאס בי', דמשו"ה אסרו אף להעביר כוס וקערה מלאה על הפת, מספק שלא ישפך עליו דבר לח וימאס, עיי"ל סי' קע"א, ואיסור זה אינו תלוי כלל ברעת האדם, אם דעתו יפה, או לא, כי משום כבוד הלחם לבדו הוא, זה פשוט, עיי"ש.

משתבח על ^נ פעם אחד שסמך ולא פעמים ושלש אלא שהוא ה' מוחזק בזה כל ימיו מגדל הבטחתו והאמנתו הגדולה.

נ.ב. אינו מוכרח ... י"ל שאפי' בפ"א⁵) נשתבח בה.

בסדר הקריאה (בשבת). יחיד בעם שנותן אל לבו לכבד ס"ת וליקר דבר ה' בעיניו ועומד על רגליו ודאי שכרו גדול ובעל הגמול ישלם לו פעלו משלם ותהי משכורתו שלמה בעוה"ז ובבא ^נ ואין ראוי למחות בו וכו'.

נ.ב. רא"י מאגריפס המלך שקרא מעומד ושכחוהו אע"ג דמלך שמחל על כבודו אינו מחול, אפ"ה כבוד תורה שאני⁶, עאכ"ו שאין למחות בהדיוטות לעמוד לכבוד התורה, ואין בו משום יוהרא. מ"מ לא כל הרוצה לטול את השם יטול, אלא דווקא בחסיד ידוע שכל מעשיו לש"ש כיהורא ב"נ (= בן נקוסא, עיין ב"ק פ"א:) אבל המראה גדולה לפני ת"ח חוששני לו מחטאת אם הוא עצמו אינו מופלג בחסידות, וקורא אני עליו, אל תהא עומד בין היושבים.

שם. לא ה' ראוי להפטיר כ"א א' מגדולי הקהל שדבריו נשמעים ולא ידעתי מאין הוציאו ^נ המנהג הזה שמפטירים הקטנים ופחותי הקהל.

נ.ב. אטו לאו מתני' היא, וכמדומה דאישתמיטתיה משנה וגמרא ערוכה⁷).

בכוונת ברכות הברלה. ונהגו לחזור אחר הדם כמו שמצינו ^נ בגמרא ב' בדי הדם להברלה א' כנגד זכור וא' כנגד שמור.

נ.ב. לא נודע לי זה המקום שאמרו כן, אלא אצל קבלת שבת כההוא סבא דהוה נקיט תרי מדאני אפא (שבת ל"ג ע"ב).

הגהות על תשובת הגאון מוה"ר שאול זצ"ל אבד"ק קראקא

בסוף ספר שו"ת רמ"א (דפוס אמסטרדם שנת תע"א) נדפסה שאלה ותשובה של הגאון מוה"ר שאול בן הגאון מוהר"ר העשיל זצ"ל, וז"ל:

נשאלתי בעיר אחת נעשה תקנה, וז"ל התקנה, שלא יקבלו לאב"ד שם רב מחוץ לעיר שיש לו איזה צד קורבה בעיר וכחיום יש שם רב א' מופלא ומופלג מפורסם בדורו והוא חתן הרב שהי' שם והחזיק בעודו בחייו קצת במעוז הרכנות

(5) סמוכין לדבריו, מהא דאמרינן שם (ברכות ט' ע"ב) דרב ברונא, "זימנא חדא" סמך גאולה לתפלה ולא פסיק חוכא מפומי' כולי' יומא.

(6) במס' סוטה מ"א ע"ב איתא, מצוה שאני. ועיי"ש בתור"ה מצוה, דהוה דוקא משום כבוד התורה, שהוא כבוד השכינה.

(7) מגילה דף כ"ג וכו', וברכות נ"ג ע"ב.

הן כהוראה וכל דבר הקשה ה' בא לפני חמיו בצירוף חתנו הרב המופלג נר"ו ויש לו בעיר קרובי אשתו, מה דינו אם הוא בכלל התקנה או לאו.

תשובה. השואל העלים ממני תוכן הדברים וכו' שאין לנו אלא לשון התקנה וכו' ודאי דוקא מחוץ לעיר שאין מכירין את מהותו ופן יטה לבבו אחר הקרובים, אבל מי שהוא מכיר ויודעו שהוא ירא אלקים ואינו נושא פנים לשום אדם ועל דעתא דגברא רבא כזה לא רצו לעשות התקנה ומה גם שנאמר שיש לו דוקא ולא קרובי אשתו, וכן משמע במשנה ד' דפ"ש דנגעים במהר"ש בהג"ה וכן בפי' הרמב"ם כמשניות על המשנה שם וכו'.

נ.ב. אין שומעין לו שלא אמר כהלכה ואין ממש בראי' שלו שאין לה ענין לכאן כלל, ופשוט מאד שכוונת התקנה על כל פסול קורבה אליבא דדינא דכל דתקון כעין דאורייתא תקון וכיון שבעל כאשתו פסול לדון ה"ה לענין תקנה זו, שבכ"מ הולכין אחר כוונת המתקנים כמ"ש הפוסקים, אכן כנדרון שנשאל עליו כדון הורה כזה, כי ידענו שהשאלה היתה בקרובי אשתו שהיו שני בשני עמה, וכשר אפי' לדון מדאורייתא ודו"ק, אעפ"כ עדיין צ"ע.

שם להלן. וכן מוכח בגמרא דאף מי שהוא קודם בירושה כשיש אחר שהוא ג"כ מזרעו שהוא ממלא מקומו שהוא קודם, כתובות (דף ק"ג ע"ב) גמליאל בני נשיא אמר לוי צריכא למימר כו' הא קרא קאמר ואת המלוכה נתן ליהורם כי הוא הבכור כו', האי ממלא מקום אבותיו וכו', ולכך ה' צריך לצוות, וא"כ אף שר"ג ה' הבכור כשיש אחר שהוא ממלא הוא קודם וכו'.

נ.ב. נשתבש במ"כ להפך הסברא, כי א"כ רבי שלא כדון עשה ח"ו¹, אלא רבי הוצרך לצוות להוציא מלבב הטועים, וכיון דרבי עביר הכי, ש"מ דדינא הכי הוא, ומעשה רב, וזה ברור בלי ספק בעולם.

(1) לא ידעתי כוונתו, שהרי בגמ' מבואר בהדיא תירוץ ע"ז, דאמרינן התם, ורבי מאי טעמא עבד הכי, נהי דאינו ממלא מקום אבותיו בחכמה, ביראת חטא ממלא מקום אבותיו הוה, וצ"ע. — ועיין עוד כזה בשו"ת אמרי דוד (להגאבד"ק סטאניסלאוו) סי' מ"ה ד"ה ובהיותי.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להרפים שום חידו"ת או אנרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

נאמנות עד אחד בעדות אשה

מהגאון מוה"ר שמואל שמעלקי טויבש זצ"ל אבד"ק יאס⁽¹⁾

(מה שהשבתי להג' מו' מרדכי זאב נ"י אורנשטיין⁽²⁾)

ראשון תחלה חקר מעכ"ת בענין ע"א אי נאמן מה"ת וכמ"ש הרב אבד"ק סטאניסלב דלא הוי מילתא דעל"ג בעד מפי עד וכמ"ש הנ"ב (מהרו"ק חאהע"ז סי' כ"ז), ומעכ"ת כ' דאף בעד מפי עד שייך טעמא דעל"ג והביא ראי' לדבריו מש"ס רשבעות דף ל"ג דאמר רב פפא הכל מודים בע"א דאמר לאשה מת בעלך דאמר לדירה ולא אמר לב"ד דאמר לה מה אפשרתיך דאם ה' בעצמה אומרת מת בעלה היתה נאמנת ונוטלת כתובתה משום מדרש כתובה ואם נימא דעד מפי עד ל"ש טעמא דעל"ג וא"כ אם העד בעצמו ה' אומר לב"ד ה' מהימן מדאורייתא מטעם דעל"ג א"כ היתה גובה אף תוס' כתובה, אכן כעת דאמר לאשה ולא לב"ד הוי עד מפי עד דליכא חק טעמא דעל"ג ואינה מהימנא רק משום דרייקא דאינה גובה רק עיקר כתובה ולא תוס' כתובה, אלא ודאי אם נימא דע"א מהימן מטעם דעל"ג אף בעד מפי עד שייך חק טעמא דעל"ג וא"כ לא אפשרה כיון דאמר לדירה, עכד"ת.

ובעני נפלאו דבריו לומר דגבי עד מפי עד שייך חק טעמא דעל"ג הלא דברי הנ"ב ברור מללו דכיון דאיכא למימר דהעד שאומר משמו משקר האיך שייך עבירה לגלויי, אלא דבאמת איכא להקשות להיפך לש' הסוברים דע"א נאמן מדאורייתא מסוגיא זו, דאי נימא דנאמן מדאורייתא מהני בודאי אף לענין תוס' כתובה, וכן מצאתי שהקשה כן כבוד אביו מרן הגאון⁽³⁾ בספרו סי' י"ז. ולפענ"ד

(1) הוא בנו של הגאון מוה"ר אהרן משה טויבש זצ"ל אבד"ק יאס מח"ס קרני ראם ותועפת ראם. רוב חכמתו קיבל מאביו. ראשית נשיאותו ה' כאב"ד בק"ק שינאווע. בשנת תרי"ג מילא את מקום אביו כאב"ד בק' יאס. נדפס ממנו ס' חיי עולם על שו"ע או"ח ח"א, ס' מלחמות ד' על הגש"פ, ס' מצות חליצה, ועוד קונטרסים קטנים, הגהות על הש"ס שנדפסו בדפוס ווילנא, וכמה תשובות ממנו נדפסו בספר אביו שו"ת תעפת ראם. בהקדמה לספרו חיי עולם כותב כי בשנת תקצ"ח חיבר ספר על טור חו"מ עם הסכמות חשובות וביניהם „מצדיק יסוד עולם מחותני הגאון הקדוש מהר"צ אלימלך זצ"ל מדינוב". עוד נשאר ממנו בכת"י קונטרס שו"ת, ותשובה זו נלקחה משם. (הגה"צ מו"ה מרדכי מנאדבורנא זצ"ל ה' חתנו). — נפטר בעיר יאס ביום ח' לחודש מנחם-אב שנת תרכ"ה לפ"ק ושם מנ"כ.

אפריון נמטי' להאברך היקר והמפואר מו"ה יצחק ישעי' ווייס נ"י מבני ברק אשר בהשתדלותו הגיע אלינו העתק מתשובה זו להרפ"ס בקובצנו. טוב עין הוא יבורך בכט"ס.

(2) הוא בנו יחידו של הגאון בעל ישועות יעקב זצ"ל. הרבה תשובות וחידושים ממנו נדפסו בספר אביו. נפטר בלובק על פני אביו ביום י"ז מרחשון שנת תקצ"ז לפ"ק, ושם מנ"כ.

(3) הוא הגאון בעל ישועות יעקב זצ"ל.

נראה בזה, והוא עפ"י מה שהקשה הגאון בספר שב שמעתתא (שמעתתא ז') אשיטת הריטב"א מובא בש"ע ברמ"א דהיכא תובעת כתובתה אף בהביאה העד לב"ד שהעיד שמת בעלה לא שרינן לה, מסוגיא זו דאמר רב פפא הכל מודים בעד מיתה שהוא חייב ופירש"י בעד מיתה בע"א היודע שמת בעלה והשביעו שיעיד לה כדי שתטול כתובתה מיורשין, והוכרח לפרש כן, דא"נ השביעו לה העיד שמת בעלה להתירה לינשא אין כאן כפירת ממון, ושבועת עדות ושבועות הפקדון בעי כפירת ממון, ואע"ג דממילא תטול כתובתה אזלינן בתר עיקר הדבר שתובעה וכדאמרינן בההוא דאנסת ופתית את בתי דפליגי ר"ש ורבנן מ"מ עיקר קנס קתבע דלא שביק מידי דקץ כו' ומש"ה פירש"י כדי שתטול כתובתה, והיינו דעיקר לממון תבעה, וא"כ לפ"ד הריטב"א היכא משכחת לה דהכל מודים בעד מיתה, דממ"נ אם עיקרו להיתרא בא והיא לא תבעה להעיד על ממון כתובתה אין כאן כפירת ממון, ואע"ג דממילא בא לה כתובתה כיון דאזלינן בתר עיקר תביעתה, ואם רעתה בפ"י להשביע את העד להעיד שתטול כתובתה וכמו שפירש"י וא"כ אין העד נאמן כלל ולא שרינן לה ולא תטול כתובתה, וצ"ע עכת"ד.

ולפענ"ד מעיקרא לק"מ דהא עיקר סברת הריטב"א דל"מ ע"א היכא תובעת כתובתה משום דחיישינן שמא משום חימוד ממון הוא דשקרת ושכרה העד להעיד שקר שמת בעלה, משום דאל"ה למה תובעת כתובתה לפני ב"ד ולא באתה לענין היתרא בלבד, משא"כ היכא דהוכרח לה לתבוע כתובתה כדי שעי"ז תהי' לה עדות שמת בעלה להיות רשאי לינשא שפיר לא חיישינן למשקרת משום דאין כאן ראי' דמשום חמדת ממון באתה, וא"כ כיון דשבועת עדות בעינן כפירת ממון א"כ מאשר רצונה להגיד העד בפני ב"ד שמת בעלה ומאשר יראתה על פני' שמא לא יעיד לה העד אם לא יתבע אותו על כתובתה רק על מיתת בעלה מכיון דליכא כפירת ממון לא חייב העד קרבן שבועה, מש"ה היא משבעת את העד להעיד לה לענין ממונא, כדי שאם לא יגיד העד יהי' עלימו משפט אם לא יגיד ונשא עונו, וא"כ אין לומר בזה משום חמוד ממון באתה ואין לה כתובה ואינה מותרת לינשא, מאשר בהכרח לה להיות תובעת כתובתה, אולם באמת י"ל דעיקר רצונה רק על ענין מיתה ואינה משקרת כלל, וא"כ י"ל דתובעת בפ"י את העד להעיד [על] כתובתה ולא חיישינן למשקרת כיון דההכרח לה להשביע את העד כדי שיגיד ולא יעצור פיו, וז"פ וברור.

מעתה נאמר דכל זה לענין עיקר כתובתה משא"כ לענין תוס' כתובה שפיר פטור העד היכא דהגיד לדירה ולא אמר לב"ד אף שע"א נאמן מדאורייתא אף לענין תוס' כתובה, משא"כ בעד מפי עד, משום דלענין תוס' כתובה לא שייך כלל קרבן שבועה דהיכא ישביע אותו אם לא תזכיר לו על תוס' כתובה תו מצי העד למימר דלא ידע כלל אם יש לה תוס' כתובה דלאו כל אשה יש לה תוס', עיין נ"ב, ואם אמר בפ"י על תוס' כתובה תו אנו חוששין שמא מחמת חמוד ממון משקרת, והכא א"ל דההכרח לה להשביע לענין ממון כדי שעי"כ יהי' עליו קרבן שבועה וההכרח לו להגיד עדותו על מיתת בעלה מכיון דבלא"ה יהי' מוכרח לו לומר

משום דהוי כפירת ממון מפאת העיקר כתובה, למאי הוסיפה התוס' כתובה אם לא דמשקרת מחמת חמדת ממון, מש"ה שפיר אינו חייב על התוס' כתובה משום דל"ש שבועת עדות על תוס' כתובה, ודו"ק היטב כי היא עצה נכונה בס"ד. (חסר כאן שורותיים).

והנה מעכ"ת הביא ראי' להוליד דבר חדש במה שנחלקו הר"ש מנרבנא והרא"ש והר"ן בענין קטלנית, דדעת הרא"ש מנרבנא דאינה נוטלת כתובתה דלא קרינ' לגבי' לכשתנשאי לאחר תטלי מה שכתב לך, ודעת הרא"ש והר"ן כיון דלא אגיד' גבי' משום לתא דיד' ורק משום לתא דידה שפיר קרינ' לכשתנשאי לאחר תטלי מ"ש לך כיון דשפיר תפסי בה קידושין ורק דדבר אחר היא דגרם לה דאינה יכולה להתנסבא כיון שכבר מתו שני אנשי' גבי'. וכתב מעכ"ת דדברי הר"ן נכונים באם שנים מעידים שמת בעלה והי' קטלנית דאינה יכולה עוד להתנסבא לאיש דאז שפיר יש לה כתובה אף דאסורא להנשא מ"מ לאו משום לתא דיד' רק איסורא דחוץ הוא דרמי' עלי', אבל ע"א דאינו נאמן רק משום דאשה דייקא ומינסבא וא"כ בקטלנית דבלא"ה ל"ש גבה דייקא משום דאסורא להנשא א"כ הע"א אינו נאמן, שוב אין לה כתובה ולא קרינ' לגבי' לכשתנשאי לאחר תטלי מ"ש לך אף דבעלמא ע"א נאמן מ"מ הכא כיון דהיא קטלנית ולגבי' ל"ש חזקה דדייקא ואין העד נאמן ושוב אגיד' גבי' משום לתא דיד' עכ"ד.

ואם כי דבר חכמה דיבר לא יתכנונו לאמיתתן, דלדבריו יקשה הא דקאמר הש"ס מה נ"מ אי הטעם דע"א מהימן משום מילתא דעל"ג או משום דייקא ומינסבא וקאמר דנ"מ בע"א בקטטה, ולדבריו איכא נ"מ רבתי היכא דע"א אמר לה מת בעלה והוא קטלנית דאם נימא דע"א מהימן משום מלתא דעל"ג דודאי אתי לירי בירור מהימן אף בקטלנית ושפיר גובה כתובתה משום דלא אגיד' גבי' משום לתא דיד', משא"כ אם נימא הטעם הוא משום דייקא ומינסבא א"כ כיון דבקטלנית איסורא להנשא תו לא דייקא א"כ ע"א לא מהימן ואכתי אגיד' גבי' ולא גבי' כתובתה.

אולם באמת כבר נתקשה הנ"ב סי' כ"ז מדוע לא נקיט הש"ס הנ"מ לענין קטנה דל"ש גבי' דייקא, והעלה בזה דשני טעמים צדקו יחדיו דאין עיקר הטעם משום דייקא דאל"כ האשה בעצמה תהי' נאמנת אלא הטעם הוא כיון דהיא דייקא א"כ תו עבידא לגלוי תו לו משקר העד, וא"כ בקטנה מאשר העד מתיירא שמה תגדול ותידוק תו אינו משקר, וא"כ הנ"י ל בקטלנית מכיון דקידושין תופסין לגבה ורק איסורא מבחוץ הוא דרמי' עלי' תו שפיר מתיירא העד שמה יכא האשה לדקדק אם האמת אתו וכמו גבי קטנה וז"ב.

גם יש להוסיף תבלין לפמ"ש הנ"ב סי' ט' דלפמ"ש הרא"ש בתשובה דמה שאמרו מזל גורם אין הפי' שמזל גורם שימותו אנשי' כי מיתת האיש אינו תלוי במזל רק מזל גורם להחיות בעושר או להיפך, והאשה היתה כלוי' בבית ומתפרנס ע"י בעלה מזלה גורם שימותו אנשי' למען תחי' בעוני, א"כ כ"ז בסתם נשים משא"כ באשה שאנו רואים שגם אחר מיתת הבעלה היא מצלחת ומתפרנס שלא

בצער אז ודאי שאין מזלזל גורם לעניות וא"כ מיתת אנשי' לאו ע"י הוא, עכת"ד עיי"ש. וא"כ כיון דבקטלנית אינו איסור ברור שלא תהי' רשאי להתנסבא לאיש כיון דכאשר אנו רואים דאחר מיתת בעלה הוא מצלחת ומתפרנסת שלא בצער אז יש היתר לאיסורה, א"כ בודאי חייש העד והוי מילתא דעל"ג וכמו גבי קטנה דמתירא שמא תגדל, וז"פ וברור.

אמנם לפי"ז יתעורר קושי' על שי' הסוברים דבע"א נאמן מה"ת משום מלתא דעל"ג משא"כ בעד מפי עד, א"כ הא דאמר רב פפא הכל מורים בעד מיתה דאמר לדירה ולא אמר לב"ד אמאי כללא כייל בכל עד מיתה, הא בעד מיתה בקטלנית הפסידה אף עיקר כתובה משום דאם הי' מעיד לפני ב"ד הי' מהימן מטעם על"ג משא"כ בעד מפי עד דהוי הטעם משום דייקא וא"כ בקטלנית דאינה דייקא אין לה כתובה משום דאכתי אנדי' גבי', אלא ע"כ העיקר כמ"ש.

ומעכ"ת הביא ראי' דע"א אינו נאמן מה"ת מהא דכתבו התוס' (כתובות ק"ז ע"א) דע"כ אינו מיירי בקול דאל"כ מה פריך הש"ס ומ"ש עד כדי כתובתה כיון דליכא אלא ע"א ומהימני' דאמרה דכבר נתגרשה ולכן אינה מתפרנס רק עד כדי כתובתה וכ' כיון דהעד מכחישה והיא מכחשת העד תו ל"ש דייקא ותו אינו נאמן העד אף לענין המזונות שהוא תנאי כתובה, ולכן הוצרך הש"ס לאוקמי דמיירי ששמעו בו שמת בשני עדים דאז אין צריכי' לחזקת דייקא ושפיר מתפרנס והולכת עד כתובתה, דממ"נ אית לה או המזונות או הכתובה ושפיר פריך הש"ס ומ"ש עד כדי כתובתה וכו' אם נימא דע"א מהימן מטעם דייקא דאז ליכא לאוקמי בשמעו בו שמת בע"א כיון דהכא ל"ש דייקא דהרי איסורא להנשא, אבל אם נימא דע"א מהימן מטעם דעל"ג הרק"ל מה פריך הש"ס מ"ש עד כדי כתובתה כיון דליכא רק ע"א עכת"ד. והמה משוללי' הבנה, חדא דהא בש"ס אינו מבואר דמיירי בשני עדים והתוס' לא כתבו רק דבכול ל"מ מיירי משום דלא עדיף קול ממנה, משא"כ בע"א, וא"כ הוי ע"א למיתה כמו שני עדים דהא מהני עדותו לענין הורדת נחלה א"כ שפיר פריך הש"ס ומ"ש עד כדי כתובתה כיון דאיכא ע"א וע"א מהימן לענין מיתה כמו שני עדים, וכ"ד נפלאו למעיין היטב.

וז"ז מ"ש לענין עדות מפי כתבם ובענין חזקה שלע"ש להיות כי דבריו פשוטי' וברורי' לענין גוף הדין לא אאריך כאן, ובחי' בארתי דברי הירושלמי בעדות מפי כתבם באופן נאות. ומ"ש מעכ"ת דאף לשי' הרא"ש דהיכא דאומר לשלוחו צא וקדש לי אשה פלונית אסורה בקרובתי, מ"מ יש לחלק דבגט כיון דחוב הוא לה בודאי לא קבלה, יש לפקפק קצת לפמ"ש"ל בשם מהרש"ק ריכול למנוע ממנה שאר כסות ועונה כיון דאינה יכולה לבא לא"י והיא אינה רוצה לצאת א"כ אין כאן חוב לה והבן. ז"ז לגדול שדרותי וגם כי קצרה היריעה מהכיל לא אוכל להאריך יותר ויספיקו דברי המעשים, ונא ממעכ"ת להודיעני אם נמצאו דברי לשמחת לבבו, וימין שכלו יסעדני מנהרי נחלי דבש ואמרותיו היקרים למען ישמח נפש ידירו נצח,

שש"פ (שמואל שמעלקי טויבש)

מכתב מהרה"ק מוה"ר מאיר מפרעמישלאן זצ"ל*

אני השפל באמת באתי לאסהודי [א]חתימת יד הרב החסיד בנן של קרושים
נזע תרשישים הרב מסטאנב שיחי' שיש ת"י מוכ"ז המופלג שו"ב, וגם אנכי
תיכן ידי עם הבאים עה"ח רק אעפ"כ נכון שיתראה בפני הרב אב"ד שיחי' סמוך
למקומו והשוחדים העומדים בחזקת חכמים ז"ל אשר רוב מצוים וכו' כי נכון
משני טעמים מצד הבקאות ומצד שחכמינו ז"ל תומכים את המצוי אצל השחיטה
שהוא מומחה, והוכשר בעינם.

הכ"ר, הק' מאיר בהצדיק המנוח זלה"ה

מכתב מהגאון מוה"ר יואל אשכנזי זצ"ל

אבד"ק זלאטשוב¹

ב"ה. עש"ק פ' נצבים ה' אורי וישעי לפ"ק זלאטשוב

לשמוע קול שופר, יוחקו לחיים טובים בספר, כבוד המופלגים יראי
ה' נגידים וקצינים אפרתים קהל עדת ישורון וכל תושבי באי שער ק'
הארידענקא יצ"ו ה' עליהם יחי'.

הנה ביום אתמול קבלתי מכתב ידי השו"ב דקהלתכם ק' ובתוכו רצוף
הפס"ד מהרב הגאון נ"י אב"ד קהלתכם ק' על אודות אשר התלקטו אנשים בקהל
עדתם ונקלה בעיניהם למרות את פי כבוד הרב הגאון נ"י דקהל', להוסיף שו"ב א'
בהעיר על אלה השלשה הקבועים מכבר ובעולתה ידיהם לעשות זכאי ריב ולגרע
פרנסת השו"ב, וידוע שבקהלות גדולות יספיקו נ' שו"ב ועד ארבעה לא יגיע,
וכבר יצא הפס"ד מאת כבוד הרב הגאון אב"ד נ"י² שחלילה לשום שו"ב לבוא

(*) הועתק מגוכתי"ק המונח אצל ידידנו הרב מו"ה אהרן יעקב בראנדווין נ"י.
תשח"ח לו. פאקסימיליא להלן בעמוד מ"ח.

(1) נולד בשנת תק"ע בערך לאביו הגאון מוה"ר משה דוד אשכנזי אבד"ק
זאלטשאווא מח"ס תולדות אדם. למד אצל אביו הגאון זצ"ל, וגם ה' תלמיד מובהק
להגאון בעל חוות דעת זצ"ל. נשא אשה את בתו של הג"ר צבי תאומים חתנו של החוות
דעת זצ"ל. בתחלה נתקבל לאב"ד בק"ק חאדרוב, ומשם קבל עליו משרת הרבנות בק"ק
גאלינארי, ואח"כ עלה ונתעלה על כסא הרבנות בעיר ואם בישראל ק"ק זלאטשוב. ה'
מהגאונים המפורסמים בדורו, והעמיד תלמידים רבים, וביניהם הגאון מהרש"ם זצ"ל
מברעזאן. יש אליו תשובות בשו"ת דברי חיים ח"ב יו"ד סי' ז' וחז"מ סי' כ"ט. גם יש
אליו תשובה בס' דברי יחזקאל להגה"ק משינאווע זצ"ל בקונטרס התשובות, תשובה ב'.
(אנכי יש שם ט"ס בתחלת התשובה שכתוב שם עש"ק וארא תרמ"ז, ואז כבר ה' בעלמא
דקשוט). נדפס ממנו ספר שו"ת מהר"י אשכנזי. — נשמתו עלתה לגנוי מרומים ביום
כ"ב כסליו שנת תרמ"ג בעיר זלאטשוב ושם מנ"כ.

תורתנו נתונה להרבני הנכבד המפורסם מו"ה אברהם הלוי שישא נ"י מלונדון אשר
מסר לנו כטובו הגדול מכתב זה להדפיסו בקובצנו. ישא ברכה מאת ד'.
(2) הוא הגאון מוה"ר משה תאומים אבד"ק הארדענקא מח"ס שו"ת דבר משה ועוד.

לגבולם, ונדרשתי מהם לאשר ולקיים ואהי' נטפל ואלך לימין משה, ואמת יהגה כחי כי הי' בעיני לפלא גדול מדוע יעמדו אנשים מישראל על סלע המחלוקת ח"ו על מגן, ודברי חכמים אינם צריכים חיזוק, כבר ידוע מפי רבנים קשישאי חוק גדולים חקרי לב גדרו גדר שכל שו"ב הבא לזכוח ולהרים יד בלי דעת הרב רמתא ולקלקל פרנסת השו"ב להשיג גבולם אפס קצהו כלי משחיתו בידו, לו הכין כלי מות, וגם אני נדרשתי מאיזו מקומן של שבחים בנידון אלה הזבחים, וכתבתי באריכות מכמה אופנים לאסור איסור ע"ז הרב³, ועתה מחלישות כחי לא יכולתי להרים עטי בכפי, אשר על כן מלאכתי נעשית ע"י אחרים.

והנני מבקש ומזהיר באזהרה רבה ובאיסור גמור על זה השו"ב הרביעי שנקל בעיניו לכנוס בגבולם לזכוח בהמה או עוף פיגול הוא, ואתם חדלו לכם מן האשמה הזאת, ומלבד כל הטעמים עפ"י שוה"ד לא יסתייע מלתא לשחוט בכשרות ולהנצל ממכשולות, ע"כ אהובי אחיי ורעי נא אל תרעו ולא יחזיקו במחלוקת כי אכן נגף הוא חלילה וכמה רעות צומחות אחר מריבות וקטטות⁴ לכן יחזיקו במעוז השלום, יהי' שלום בחילם שלווה בארמנותם, ובזכות השלום יתברכו ממעון הברכות וינשעו בישועות והצלחות להשיב לכם הכתיבה והחתימה בכללות ופרטות, ואז טוב לכם.

דברי הכותב בקצרה, ומחמת תשות וחלישות כחי כעת, מלאכתי ע"י אחרים, מפי יקרא הדברים האלה.

וחתמתי שמי, הק' יואל אשכנזי חונה ק"ק זלאטשוב

(המשך מלהלן עמוד ל"ד)

עוד זאת ראוי לעורר באחד שגולד למשל ביו"ד לחודש, דלכאו' באותו חודש שנעשה בר מצוה צריך להמתין מלקדש הלבנה עד אחר היותו בן י"ג שנים, שאז לא הוה רק חד דרבנן, וכשיקדש קודם אז הוה תרי דרבנן, ועי' היטב בשו"ע סי' תרע"ה סעיף ג' ובמג"א שם ובסי' תרפ"ט ס"ב כענין קטן שהוא תרי דרבנן להוציא לאחרים בנרות חנוכה או בקריאת המגילה שהם חד דרבנן ומשמע שם מדברי המג"א ומ"ב להלכה דאף בדיעבד לא יצאו וא"כ גם הכא זמן היותו מחויב מחמת תרי דרבנן לא יוציאנו חיובו לאחר הבר מצוה שחיובו חד דרבנן, ועי' באו"ח סי' נ"ג סעיף י' ברמ"א שלא ירד לפני התיבה להתפלל ערבית של שבת, אף שיעשה בר מצוה ביום שבת, כיון שמתפללין מעריב מבעוד יום משום תוספות שבת והוא לא נעשה בר מצוה עד הלילה א"א לו להוציא את האחרים ע"ש, ומשמע דלעצמו מותר להתפלל אף דהוה עכשיו רק תרי דרבנן ולמה לא ימתין עד הלילה לאחר צאת הכוכבים שיהי' חד דרבנן, ומוכרח לחלק דרוקא להוציא לאחרים אינו יכול כשחיובו תרי דרבנן, אבל לעצמו מוציא אף בזמן היותו תרי דרבנן אף שנעשה אח"כ מחויב מחמת חד דרבנן, וצ"ע הסברא בזה. ולפ"ז לכאו' גם נכי קידוש לבנה א"צ להמתין עד זמן היותו בר מצוה, כיון דעצמו הוא מוציא, וצ"ע לדינא. (ועי' היטב בתשובת כ"ס או"ח סי' צ"ט).

(3) עיין בזה בשו"ת ד"ח ח"ב יו"ד סי' ז' בתשובתו אל הגאון מוהר"י אשכנזי דנן.

בענין שותפות עם מחלל שבת¹

מהרב הגאון מהר"ש ענגיל זצ"ל אבד"ק ראדאמישלא²

אחד"ש כת"ה.

יקרתו השגתי ואני חלוש מאוד ל"ע ועצור במטה ל"ע, עכ"ז אשיב בקצרה. הנה כבר מפורש בספרנו ח"א סי' י"א דאם עושה בשבת מלאכה ע"י עכו"ם יש [דעה] דיש בזה איסור תורה מקרא דלא יעשה, ועיין ט"ז סי' רמ"ג, ועיי"ש בפמ"ג דאם עשה העכו"ם מלאכה בחפץ של ישראל יש איסור תורה ואינו כלל מטעם שליחות רק דהתורה הקפידה שלא יעשה מלאכה בחפץ של ישראל, וא"כ אף רי"ל כסברת הבי"מ עיין בישו"ע שכתב דרך העשה דשבתון אינו עובר אם עשה מלאכה ע"י עכו"ם אבל הלאו עובר ובפרט ע"י ישראל בודאי יש לומר דחשיב איסור תורה מטעם שליחות ול"ש בזה לומר אשלד"ע דבמוחזק לעבור מפורש במ"ל דאמרינן ישלד"ע, ועיין בפמ"ג או"ח בפתחה להלכות יו"ט, ועיין ר"ן ביצה פ"ב דמי שלא הניח ע"ת אז אין קמחו נאסר מ"מ צריך להקנות קמחו דבלא"ה חשיב כשלוחו ועיי"ש בשעה"מ. וכתבתי דאף לרב סמא דס"ל גם בכהן שאמר לישראל לקדש גרושה אמרינן אשלד"ע, משום דרב סמא לא ס"ל כסברת האמונת שמואל רק דבכל מילי שייך לפ"ע, ועיין בפמ"ג בפתחה כוללת ועיין בספרי ח"א סי' ח', נמצא במי שמוחזק לעבור בפ"ע לכ"ע ישלד"ע, ועיין בספרי ח"ד סי' ל"ח באורך, ושם בסי' ס"ו וסי' ע"ב, יצא דע"י ישראל אם עושה מלאכה בשבת אף בעושה בשביל ישראל אחר י"ל דחשיב כשלוחו ויש בזה איסור תורה, ע"כ אם יש חשש שיעשה החייט גם להבא מלאכה בשבת בעסק השותפות בוודאי אין שום מקום להתיר.

ואף ששם בספרי ח"ד סי' ס"ו הבאתי משו"ת מהרש"ם דבשביל חשש לחוד אין להפסיד כל פרנסתו, והבאתי מתוס' ע"ז דף ב' דבמקום הפסד מותר לפרוע מהן ביום אידן, מ"מ כ"ז ע"י עכו"ם אבל ע"י ישראל דיש חשש איסור תורה מטעם שליחות, והחייט בוודאי עובר איסור תורה, אף דמקח וממכר בשבת לשיטת רוב הפוסקים רק איסור דרבנן, חוץ לזה דלשיטת הרמב"ן במו"מ בקביעות יש עשה דשבתון, ועיין בספרי ח"ג סי' ר' ובח"ד סי' ע"ב, וגם יוצמח לפעמים שיצטרך לגמור מלאכתו בפועל בשבת, ע"כ קשה להתיר אף במקום הפ"מ.

אך עכ"ז אם יקבל עליו החייט בחיוב גמור ובקנס שלא יחלל עוד שבת ויו"ט, עכ"פ בעסק השותפות, אז א"צ הישראל לחוש שמא יחלל שבת שלא

(1) תוכן השאלה, להלן בתשובת הגר"ח ע' מוילנא. — ג' תשובות הללו הניעו לירדנו מאת ירדנו האב"ד היקר והנעלה מו"ה ישראל שמואל סג"ל חורוויץ נ"י מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון בלונדון. טוב עין הוא יבורך.

(2) ראה אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ט' עמוד כ"א.

בידיעתו, ראוקמה אחזקת כשרות, ואף דכבר הרשיע לפניך, מ"מ אם יקבל עליו בתוקף חומר שלא יחלל עוד ש"ק לא הוא בעצמו ולא ע"י פועלים ישראלים, אז א"צ שותפיו לחוש, וז"ב. ומחמת תשות כחי אקצר ואומר שלו.
דברי הרוש"ת באהבה,

הק' שמואל ענגיל אבד"ק ראדמישל

עוד בענין הנ"ל

מהרב הגאון מוה"ר חיים עוזר גראדזענסקי זצ"ל מווילנא⁽¹⁾

בעז"ה יום ג' ח"י מ"ח (=מר חשוון) תרצ"ד.

אחדשת"ה. יקרת מכתבו הגיעני במועדו ומרוב טרדותי אחרתי מלהשיב וגם עתה אבוא בקצירת אומר לדינא. ע"ד שאלתו בשני אנשים כשרים ויראים שעשו שותפות זה כחמשה שנים עם חייט א' מחלל שבת והתנו תנאי שלא יחלל ולא יעשה שום מלאכה ומסחר בשווי"ט והחייט שמר התנאי, ורק אחרי עבור שנתים ימים נתודע להם שפ"א חלל יו"ט עם הפועלים במלאכת הבגדים ומיחו בו והבטיח להם שלא יחלל עוד, וביו"ט של פסח נתודע להם עוד הפעם שחלל יו"ט עם הפועלים ומיחו בו בכל תוקף ועזו וקצבו להם גם סכום מיוחד על זה, ומזמן ההוא שמר התנאי ולא עבר בשווי"ט, אך לב היראים נוקפם ונפשם מרה עליהם לשעבר וחוששים להבא.

וכת"ר האריך בזה בדברים נכונים לדינא, והנני מסכים אתו בזה, בודאי שאין לחוש לשעבר מה שחילל בלי ידיעתם ונגד רצונם ושמיחו בפירוש ואין אחריותו עליהם, אלא שגם להבא אין לחוש בזה לא משום לפ"ע מה שנותנים לו סחורה, שאפשר להשיג בעצמו מנכרים, וגם משום מסייע ידי עבירה אין כאן, לבד מה שהביא ר' הש"ך בסי' קנ"א, וגם מה שהביא בשם תשוב' כתב סופר דרך כשעושה העבירה מיד הוי מסייע, וכ"כ בשו"ת בני ציון סי' ט"ו לישב דבהתוס'

(1) נולד ביום ט' אלול שנת תרכ"ג לאביו הרה"ג מוה"ר דוד שלמה אבד"ק אויויא. נתחנך על ברכי אביו ואח"כ למד בוואלאזין בישיבת הרב הגאון נצי"ב. כשהגיע לפרקו נשא את בתו של הג"ר אלי' אליעזר ראב"ד דק"ק ווילנא (חתנו של הג"ר ישראל סאלאנטר). אחר פטירת חתנו מילא מקומו כראב"ד דק"ק ווילנא, והעמיד שם תלמידים רבים גדולים בתורה. ה' גאון אדיר בכל מקצועות התורה, ובעיקר הצטיין בזכרונו הנפלא. חוץ גדלותו בתורה ה' עסקן נמרץ לטובת כלל ישראל בכל מקום שהם באופן נפלא. (כימי נזירת השחיטה בפולין, בא בחליפת מכתבים עם כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ד, עיין ס' מכתבי קודש ח"ב מכתב ה'י"ח). נרפס ממנו שו"ת אחיעזר ג' חלקים, ועוד פזורים ממנו חידו"ת בהרבה קובצים. — נפטר בשנות הועם בוויילנא ביום ה' לחודש אב שנת ת"ש, ושם מנ"כ.

דריש שבת הוא לפי שעושה האיסור מיד, ובע"ז ו' מיירי דהאיסור נעשה אח"כ, ועיין ברמב"ם פ"ו ממעשר הל' י"ג, רופא לב שהי' מאכיל לחולה ע"ה מפירות ע"ה שנותן לתוך ידו ולא לתוך פיו, והוא מהירושלמי, ועי' במג"א סי' קפ"ג ס"ב, אלא דשם מיירי באיסור דרבנן, ויש לעי' מגיטין דף ס"א, אלא העיקר בזה שאין לחוש משום מסייע ידי עוברי עבירה דאדרבא השותפים הכשרים מונעים את החייט מחלול שבת ויו"ט.

ורק שראוי שישתדלו בזה על ידי השגחה יתירה ומיוחדת שלא יבוא לידי חלול בשום פעם, ולכך שלא יהי' בזה חשש איסור, אלא ששכרם הרבה מאד במניעת שותפם מחלול שויו"ט, ויצליחו בעסקיהם ויעלו מעלה. והדברים פשוטים, ובאתי בקצרה מפני הטרדה.

ואו"ש וברכה לכת"ר ולהשותפים היראים שיחי',

ברגשי כבוד ויקר ובברכת התורה,

(מקום החתימה)

עוד בענין הנ"ל

מהרב הגאון אבד"ק פראבונזא הי"ד⁽¹⁾

ב"ה. פראבונזא ב' לסליחות תרצ"ג.

ידידי ה"ה הרב החרף ובקי זית רענן יפ"ת מו"ה ...

מכתבו הגיע עדי בעת הייתי במרחץ, זה איזה ימים שבאתי לביתי וע"כ לא הי' הזמן להשיב עד כה. בדבר שאלתו, בשותפין שני אנשים יראי ד' השתתפו עם חייט א' מחלל שבת בתנאי שלא יעשה מלאכה בשבת ויו"ט באופן שהם יקבלו מחצה ריוח והחייט מחצה, והם הניחו בעסק ג' רבעי מעות והחייט רבע, ומסחרם לעשות בגדים ע"י החייט מסחורה שקונים ולמכרה לחניות בהארט⁽²⁾, ומלאכתו

(1) נולד לאביו הרה"ג מו"ה שמואל בשנת תרכ"ד. נתייתם מאביו בהיותו כבן שנים ונתחנך על ברכי זקנו אבי אמו. בשנת תרמ"א נשא אשה והתיישב בעיר סאסוב. נסמך להוראה מהגאון מהרש"ם מברעזאן זצ"ל. בשנת תרמ"ט נתקבל לאב"ד בק"ק פראבונזא, והי' לו שם ישיבה גדולה. נרפס ממנו שו"ת צור יעקב ב"ח. — נפטר בפראבונזא בשנות הוצעם בחודש אלול שנת תש"ב ושם מנ"כ. (ראוי להזכיר כאן את חתנו היקר האב"ד המצויין החרף ובקי ירא ושלם בנש"ק מו"ה משה הורוויץ הי"ד מכי"ש וגם את חתנו היקר האב"ד המצויין החרף ובקי ירא ושלם בנש"ק מו"ה יהושע ברוך זעלמענרייך הי"ד (נהרג עקה"ש בלבוב א' מרחשון תש"ג), בן הרב הגאון המפורסם מוה"ר יצחק אשר אנשיל זצ"ל הי"ד אבד"ק וואראוויץ. שניהם היו מחשובי תלמידי ישיבת כאבוב, ונהרגו עקה"ש. תנצב"ה).

(2) בלשון הגמ' נקרא סיטון. והוא חנוני הקונה הרבה ביחד. (במדינתנו נקרא „האָלסעיל“)

נעשית בכית החייט ומשגיחים שלא יחלל ח"ו שבת ויו"ט הן בעצמו הן הפועלים, ונתורע להם שכבר עבר ב"פ לעשות מלאכה בזמן האסור בלא הודע, ומיחו בידו והבטיח שלא יוסיף, וכעת נפשם לידע עפ"י התורה אולי החטא על עקבם ח"ו, ואם יוכלו להוסיף בשותפות או לבטל השותפות מחשש איסור חילול שבת ויו"ט ח"ו, וכת"ר האריך בזה קצת בדברי תורה כראוי לת"ח ירא ד'.

והנה כת"ר הביא המכילתא דמלאכת ישראל ע"י עכו"ם אסור מה"ת, והרמב"ן כתב פ' בא דזה רק אסמכתא, אבל סמ"ג הובא בב"ח ס"ס [רמ"ד] כתב דחפצים של ישראל ע"י עכו"ם אסור מה"ת, וכתב כ"ת דלאו מטעם דהקפידה תורה על חפצי ישראל שלא יעשה מלאכה בהם דא"כ למה מותר בקצין, ע"כ דהוא מטעם שליחות. והנה יש לדחות דאיך אפשר לומר מטעם שליחות אסור אמירה לעכו"ם, הא אין שליחות לעכו"ם, איברא דמצינו ברש"י שבת קנ"ג ע"א ד"ה מ"ט שכתב והרי הוא שלוחו לישאנו בשבת, הרי דס"ל דאמירה לעכו"ם משום שליחות, אך דרש"י י"ל דאזיל לשי' בב"מ דף ע"א ע"ב דס"ל יש שליחות לעכו"ם לחומרא וע"כ צ"ל דאף דהוי שליח לדבר עבירה ואין שליח לד"ע, אף דלמ"ד ב"מ דף י' דבאין בר חיובא יש שליח לד"ע נוחא, דעכו"ם לאו ב"ח, אבל למ"ד דהיכי דאי בעי לא עביר אף דלאו ב"ח אין שליח לד"ע ועיין בש"ך חו"מ סי' קפ"ב סק"א א"כ איך אפשר לומר מטעם שליחות, אך ע"כ צ"ל דס"ל דלחומרא אמרינן יש שליח לד"ע ג"כ, וכ"כ בספר בית מאיר אה"ע סי' ה'.

וראיתי לכ"ת שהביא מ"ש הפמ"ג סי' ש"ד דבמומר י"ל יש שליח לד"ע, דלא שייך דברי מי שומעין, דבוראי ישמע לו, אבל הרי כבר דחה זה הש"ך בחו"מ סי' שפ"ח סקמ"ז דכיון דאי בעי לא עביר ובר חיובא הוא בודאי אין שליח לד"ע אפי' במומר. ובחי' הגרע"א ב"מ י' ע"ב כוון מאליו לסברת הש"ך שם, והביא ראי' לזה מש"ס ב"מ ח' בשותפין שנבדו דאף שראה שהשני נגב עמו ולא שייך לומר שסבר שלא ישמע לו מ"מ אמרינן אין שלד"ע ע"ש, אי לאו משום מגו דזכי לנפשי'.

ומ"ש כ"ת מסי' רמ"ה באו"ח דמשמע דשותף לא מקרי שליח הרי שם לא התירו רק בהתנה שיום השבת יהי' של עכו"ם ואז אינו שותפו, אבל באמת בשותף הוי שליח כמפורש בש"ס ב"מ שם בשותפין שנבדו, דלולי דאין שליח לד"ע הי' שלוחו, אך בזה שפיר כתב כת"ר דכאן דבפירוש מיחו בידו לעשות בשבת ויו"ט, א"כ הרי לא הוי שלוחו בע"כ.

אך שכת"ר חשש משום מסייע ידי עוברי עבירה, והביא דברי הש"ך ודג"מ סי' קנ"א ביו"ד דבמומר ליכא משום מסייע ידי עוברי עבירה, אך שהביא דברי הבר"י שמפקפק בדברי הש"ך וכן הגר"א בביאוריו ליו"ד הביא ראי' מש"ס נדרים ס"ב דמקשה על רב אשי הא איכא לפ"ע הא בודאי יכול לקנות במק"א, ע"כ דגם ביכול לקנות איכא איסורא, ובחיבור שו"ת צור יעקב שחנני ד' שם סי' כ"ט דחיתי דברי הגר"א לענ"ד, וכן מה שהקשה בשו"ת בי"צ או"ח על הש"ך ודג"מ הכל ישבתי שם בתשובה לאונגרין לעיר סאטמור ובע"ה קיימתי דברי חכמים

הש"ך ודגמ"ר, וא"כ בנ"ד דבלא"ה יש לו לחלל שבת במלאכתו והוא חשוד לכך ליכא משום מסייע ג"כ. ובלא"ה הבאתי שם משו"ת כ"ס שהובא בשו"ת רש"מ ח"ב סי' קפ"ד דרך כשעושה העובר תיכף האיסור הוי מסייע, אבל אם אינו עושה תיכף רק אח"כ לא הוי מסייע לכ"ע.

גלל כן י"ל לענ"ד דאין חייבין לבטל פרנסתם ע"י זה העובר, רק יזהירוהו בכל פעם למחות בידו, ואם ח"ו יעבור, לפי דעתי לא יהנו ממלאכת שבת, רק יתנו הריוח מזה לעניים. ור' יעזרני ע"ד כבוד שמו להרים קרן ישראל בכל הענינים. הק' אברהם יעקב הלוי הורוויץ אברפ"ק

נהנתי מדבריו שדבר בחכמה וראיתי בן ת"ח לאה' ידידי מנוער ע"ה, ויקבל ע"י פאסט חיבור שו"ת צויע"ק, מסתמא ישלח מחירו שהוקצב, אבקש אולי יוכל להפיץ שם איזה חיבורים בין ת"ח היראים, יודיעני ואשלח לו כי פה כעת הזמן קשה מאד, ועדן יש לי כשני מאות ספרים, והמרפס עוד יש לו חוב על הספרים. ואברכו בכוח"ט בכלל כל ישראל,

כנפשו היפה ונפש דו"ש באהבה,
הנ"ל

בענין עשה דאותה תאכלו

פנחס הירשפרונג

ראש ועד הרבנים דמאנטרעאל
קאנאדע

הנה הרמב"ן בספר המצות שורש הששי השיג על הרמב"ם שמנה מ"ע דאותה תאכלו, הא הוי רק לאו הבא מכלל עשה לאסור הטמאים וכבר נמנה הלאו ואין הלאו הנאמר בלשון עשה מוסיף כלל ואין נמנה במנין כמו שלא מנה באיסור אחד שיש בו ג' לאוין כ"א בפ"ע, ועיין במגלת אסתר שמתרץ דאין כוונת חכמים דהוי לאו הבא מכלל עשה רק דהוי מ"ע הבדיקה, דאם הי' כוונתם דהוי לאו הבא מכלל עשה מה בא להשמיענו ע"ש. ובאמת עיין במכות דף י"ח וזבחים ל"ד דמוכח דהוי לאו הבא מכלל עשה ע"ש היטב, ועיין במעין החכמה כאן שמתרץ דכאן מחדש לאסור הספיקות דבכ"מ ספק לקולא לדעת הרמב"ם וכאן אסור מספק, ולהסוברים לחומרא מדאורי', מחדש דכאן ל"מ אפי' רוב רק שיהי' מבורר להיות ע"ש.

והנה באמת הריב"ש בסי' קצ"א קצ"ב כתב ג"כ כיון דהתורה אמרה להבדיל בעינן שלא יהי' גם ספק איסור ויהי' בירור שאין בו שום ספק אפי' מיעוטא ע"ש. אמנם קשה לי מבכורות כ"ד ע"א דאמרינן ראה חזיר שכרוך אחרי רחל פטורה מן הבכורה ואסור באכילה וכו', וכ"ת מספקא לי' אם הלכה כרשב"ג

או כרבנן אי מספקא לי' אמאי פטורה מן הבכורה ע"ש, ומעתה אס"ד דבטמאים ל"מ רוב מה פריך הא י"ל דסובר דע"פ רוב אין מרחמת בלאו דירה לכן פטורה מן הבכורה, אבל לענין אכילה בחשש טמא חיישינן למיעוטא לכן אסור, וע"כ שגם בזה מהני רוב, הן אמת שעל המעין החכמה י"ל דרך בספק מעלה גרה ומפריס פרסה ל"מ רוב, שבזה בעינן לידע בבירור שיש בו הני סימנים, אבל בספק אחר גם בטמא מהני רוב לכן פריך שפיר דהוי ספק אם הוא מטהורה או לא. אמנם מריב"ש הנ"ל מוכח שבכל ספק בטמא ל"מ רוב שבעינן הבדלה בבירור שזה טהור וע"ז שפיר קשה מסוניין, ואולי י"ל לפמ"ש התוס' בבכורות דף כ' ע"ב להוכיח דלרשב"ג חיישינן למיעוטא מדלא מהני חלב בעצמו לפוטרה, וא"כ לפ"ז שוב י"ל ע"כ זה דלא מרחמה אלא דירה הוי ודאי, דאי הוי רוב, ל"מ לדירי, לכן פריך שפיר דגם באכילה ישתרי. אמנם לפ"מ שצידדו התוס' שמה דגם רשב"ג אויל בתר רוב ונפ"מ היכא שראינו שהי' לה חלב קודם לידה ע"ש, שפיר קשה, וזה י"ל אפי' לפ"מ שכתבו מעיקרא י"ל דהוי רוב ומ"מ מהני לרשב"ג דהוי תרי רובא, חד מכח חלב וחד מכח דלא מרחמא דלאו דירה והוי מיעוטא דמיעוטא ולא חיישינן, אבל לענין איסור אכילה בעינן שיחי' בירור בלי ספק, אמנם ז"א דבמיעוטא דמיעוטא מהני גם כאן, כמ"ש הריב"ש, דכיון דלא שכיחי בישוב והוי מיעוטא דמיעוטא דל"ח, אך באמת לענין אכילה ל"מ כלל הרוב דחלב פוטר וליכא רק חד רוב לכן אסורה, וא"כ בלא"ה תיקשי מאי פריך הש"ס, מיהו י"ל דלענין בכורה יש תרי רובא א' מכח חלב וב' מכח דלא מרחמי אלא דירה, אבל לענין אכילה אין כאן רק חד רוב, לכן אסורה באכילה, וע"כ קשה.

והנה לפ"מ שכתבו האחרונים דאע"ג דבכ"מ אין מושבע ועומד על ח"ש כאן אסור מכח העשה דהוי בכ"ש דאכילת רשות הוי בכ"ש, שוב י"ל דכאן מחדש העשה דהוי בכ"ש, ולכן נחשב במנין המצות. ובוה נ"ל לתרץ קו' הפנים יפות בקרא אך את זה לא תאכלו למה לא מקשה הש"ס בפסחים מטמאים שיהי' אסור בהנאה לר' אבות, ומ"ש שם לתרץ דכשהותרה נכילה גם טמאה הותר דאם אכל ח"ז מנבילה טהורה וח"ז מנבילה טמאה מצטרפין ע"ש היטב, תמוהין דבריו הקדושים דעיין במעילה ט"ז רבב ל"ס כן ע"ש היטב, ולפ"ז נכון בפשטיות דהא קיי"ל היכא דאיכא למידרש דרשינן ולא מוקמינן בלאוי יתירא, וא"כ גם כאן שמיותר עשה זו ע"כ מוכרחין לומר דמרבח דעל ח"ש מושבע ועומד, ומעתה הא בירושלמי תרומות פ"ו ה"א אמרינן מודה ר"ל באיסור הנאה דח"ש אסור והיינו מטעם דלא גרע מהנאה ובודאי הוי בזה מושבע ועומד, וא"כ ע"כ מותר בהנאה, דאל"כ למ"ל העשה. אמנם ז"א להרמב"ם דסובר דמש"ה לוקה בכל בהמות שמאות מק"ו מגמל, ואע"ג דאין עונשין מן הדין, מ"מ כיון דיש עשה עוהמ"ד, שוב בעינן העשה לזה, ולא מיותר כלל. ובאמת קו' הפנים יפות י"ל דהא מבואר בקרא שיותר לחרוש בחמור, דרך בכלאים אסרה, וכן בשבת אסרה, ומעתה אס"ד דאסור בהנאה, הי' בלא"ה אסור בחרישה וע"כ דיותר בהנאה.

והנה ראיתי בראש יוסף לחולין ל"ג ע"א על מה שפירשו התוס' שם דאע"ג

דלכ"נ אסור משהו גידין ועצמות ולישראל מותר וכו', וע"ז כתב דאין כוונתם בטהורים דשם גם לישראל אסור בכ"ש מחמת עשה דזובחת דהוי בכ"ש, רק כונתם על טמאים דשם ליכא העשה. ודבריו תמוהים דהא גם בטמאים יש עשה זו כמ"ש המפרשים, ואולי י"ל דכוונתו בטהור שנולד מטמא דילפינן בבכורות דף ו' מאך את זה לא תאכלו ממעלה גרה ע"ש, ובזה בודאי ליכא העשה דאותה תאכלו, כיון דהוי לי' ב' סימנים, וליכא רק הלאו, וע"ז שפיר ל"ה בכ"ש כיון דליכא העשה, ומש"ה מקשים שפיר דליכא מידי וכו'. אמנם לפמ"ש הפתחי תשובה ליו"ד סי' ע"ט ס"ק ב' בשם יד אליהו דבטהור הבא מן הטמא ליכא דין טומאה רק לאכילה אבל אכר מן החי נוהג בו שוב נדחה זה, דבזה גם לישראל אסור במשהו בשר גידין ועצמות.

והנה ראיתי בראש יוסף בחולין דף ק"ז ע"א בהא דאמרינן שם מים ראשונים האכילו בשר חזיר דפלפל שם דנבילה חמורה מחזיר דיש בו עשה דאינו זבוח משא"כ בחזיר דיש רק לאו ע"ש, ופלא לי מאד דבריו הקדושים הלא יש כאן עשה מאותה תאכלו דיש בכל הטמאים. והנה לכאורה י"ל דבר חדש דעיון באור החיים בקרא ואת החזיר שפירש שלעתיד לבוא יעלה החזיר גרה ויחזור להיות מותר וע"כ אמר הקרא וגרה לא יגר, דאסור רק כ"ז שלא יגר אבל אח"כ יהי' מותר כי יעלה גרה, ותורה לא תשתנה, ע"ש היטב. ודבריו הקדושים נפלאים דעכ"פ יהי' שינוי כי קיי"ל פרה שנולדה מגמל טמא דהיוצא מן הטמא טמא וא"כ למה ישתרי הני חזירים כיון דאמם הי' טמאים*).

ולכאורה י"ל דעיון בפרמ"ג במש"ז בס' פ"א סק"א שמסופק בטהור שנולד מטמא דאין לוקין כיון דלא מבואר בפירוש בקרא ומ"מ כתב דחלבו אסור דאע"ג דיוצא מאיסור עשה מותר כדברי הרב המגיד הירוע, מ"מ י"ל דרק באדם הוי כן ולא בכל יוצא מעשה ע"ש, אמנם מלשון כל הפוסקים משמע דיוצא מעשה מותר, ומעשה י"ל דגם האור החיים סובר כן, וא"כ שוב י"ל כונתו, דבאמת סובר דחזירים הראשונים שיעלו גרה יהיו אסורים, אבל בניהם שילדו כיון שהמה יהיו יוצאים מעשה, יותרו, ושוב ל"ה שום שינוי, והבן.

אמנם מלשונו משמע דתיכף שיעלו גרה ישתרי הם עצמם, וע"כ מוכרחים לומר דסובר דזה ל"ה שינוי כי התנה"ק בעצמה רמזה זה שאח"כ כשיהי' מעלה גרה, שוב יהי' מותר, ונהי דבכ"מ אסור, מ"מ כאן חירשה רחמנא דאח"כ שיגר יהי' מותר. ולפ"ז יל"ע בפרה שנולדה מחזיר אולי יהי' מותר כיון דרחמנא פרטה דאח"כ שיגר יהי' מותר. אמנם אלו הי' כן לא הי' משמץ בש"ס להשמיענו זה, וע"כ צריכין לומר דרק לעתיד לבוא שכולם יהיו כן יהי' מותר, אבל עתה אם יארע סיבה שאחד יוליד מעלה גרה שפיר י"ל דאסורים.

והנה עיון עוד שם בדבריו, כל מפרסת פרסה וגו' אותה תאכלו שפירש שגם חזיר בכלל האי קרא כיון שלעתיד יעלה גרה רק אח"כ מסיים דעתה אסור. ולפי דבריו הקדושים נכון מאד מה דחז"ל פירשו אך את זה לא תאכלו ממעלה הגרה

(*) עיון שו"ת פרי השדה (להגאבר"ק באניהאר) ח"ג סי' קמ"ה.

ומפריסי הפרסה דקאי על טהור הנולד מן הטמא ולכאורה אין שום רמז דכוון לזה, אך לפי דבריו נכון מאד דמקודם אמר שכל מפריס יעלה גרה וישתרי לעתיד אע"ג שכל היוצא מטמא טמא מ"מ ישתרי, ע"ז סיים אך עתה אסור טהור הנולד מן הטמא, ורק חזיר ישתרי, וכנ"ל.

והנה לפ"ז גם עתה, אע"ג דחזיר אסור כמו כל הטמאים מ"מ העשה דאותה תאכלו ליכא גביה, דאדרבא עשה זו באה להורות שגם חזיר יהי' מותר כשיעלה גרה לעתיד, רק שאח"כ ניתן עליו לאו כ"ז שלא מעלה גרה, וא"כ הוי רק בכלל הלאו אבל העשה אין בו, וממילא נכון דברי הראש יוסף במה שכתב דנכילה חמור מחזיר. ומתורץ ג"כ מה שהרגשתי על דברי הריב"ש מבכורות דפריך כיון דפטורה מבכורה למה יאסר באכילה, וע"ז הרגשתי דהא לאכילה ל"מ רוב, ולפ"ז ניחא דבחזיר דמיירי שם, לכן מהני הרוב כיון דליכא העשה בו. ונכון ג"כ דברי הראש יוסף הנ"ל דפירש דהתוס' קאי על חזיר שבכ"נ אסור במשהו ולישראל ליכא העשה ולא נאסר במשהו.

ובזה נוכל ליישב מה שכתבו התוס' בבכורות דף כ"ד ע"א דמש"ה נקיט חזיר ולא גמל משום דקאי על ר"ש דאוסר קלוט במעי פרה ע"ש, וכבר תמה במהרי"ט אלגזי בפרק קמא אות א' ע"ש דלר"ש גם חזיר אסור וזה תמיהה עצומה על רבותינו בעלי התוס', ולפ"ז י"ל דכוונתם דהוא מסופק איך הדין אם כר"ש או כרבנן לכן בכל הטמאים דיש עשה מחמיר, דילמא כר"ש, דאפי' רוב לא מהני לריב"ש, אבל כאן בחזיר דליכא עשה סמך על רבנן ומתיר. אמנם לפ"ז יל"ע דא"כ מה פריך כיון דפטורה מבכורה למה אסור באכילה הא י"ל דאסור באכילה דהוי ס"ס לחומרא דלמא כר"ש דאסור אפי' הוא ידיה ושמא כרבנן דמרחם על לאו דירה ג"כ, אמנם באמת אם נסכים דבחזיר ליכא עשה י"ל טעם אחר דנקיט חזיר, לרבותא דאע"ג דבו ליכא עשה ומהני בו רוב, מ"מ אסור באכילה. ומה גם לא ידעתי אמאי הרגישו התוס' למה נקיט כאן חזיר, הא בכמה מקומות מצינו בש"ס שנקיט חזיר, עיין בנזיר דף כ"ג, והנה מגמרא בכורות הנ"ל מוכח דלא ישתרו חזיר לעת"ל, מדאמר אסור באכילה עד יבוא ויורה צדק לכם, ועיין בפירושו רבינו גרשום שכתב עד שיבוא משיח, ומעתה אס"ד דלעתיד ישתרי חזיר הא בלא"ה יהי' מותר וע"כ דלא יהי' מותר, רק כמו שכתב באור חיים דיהי' מעלה גרה, וז"פ.

והנה בעיקר הדבר נ"ל דהרמב"ם דחושב זה למ"ע, כוון כדברי החינוך הידוע (מצוה קנ"ג) דאם לא ברק בב' סימנים רק באחד, אף דאח"כ נתברר דהי' שניהם, עבר בעשה, דמוכרח לברוק אחרי תרווייהו, וכן כתב הקנאת סופרים בשורש הששי דזה הוי מ"ע בפעולה, דלפי הבנת המעין החכמה דאסור מכח ספק או רוב, וכן להאחרונים דאוסר כ"ש, הוא רק לאו הבא מכלל עשה, ועיין במצוה ב' ג' שהוסיף הרמב"ן על המ"ע של הרמב"ם, שכתב במגלת אסתר שם שהרמב"ם לא מנה לאו הבא מכלל עשה בין החשבון, וא"כ ע"כ כאן הוי בקום ועשה, אמנם בשבת חשיב העשה דשבתה אע"ג דהוי בשוא"ת. והארכתי בזה.

בדין ספירת העומר בקטן

בן ציון בלום

ח"ד ב"ק מרן אדמו"ר שליט"א
ור"מ במתיבתא עץ חיים רבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

הנה ידוע ספיקת האחרונים באותם שנעשים בני י"ג שנה בתוך ימי הספירה אם רשאים להמשיך לספור גם אח"כ בברכה, דלכא' כיון דבעינן מ"ט תמימות א"כ במאי שספר בהיותו קטן אין ספירתו דאז פוטרנו מחיובו לספור מ"ט תמימות שחל עליו כשנעשה גדול, כמו באכל מצה כשהוא שוטה שאין האכילה פוטרנו לכשישתפה, דעשיית המצוה בזמן הפטור אינו פוטרנו לזמן החיוב, כמבואר בר"ה כ"ח ע"א, וא"כ כשנעשה גדול אח"כ ונתחייב בספירת תמימות א"א לו לקיים זאת, (עיי' במנ"ח מצוה ש"ו ובציונים לתורה כלל י"ב אריכות בזה). והנה המנהג לספור גם אחר הבר מצוה בברכה. ונ"ל לומר בזה, דהנה בשיטת הבה"ג דס"ל בשכח לספור יום אחד לא יספור אח"כ בברכה כתב עליו הרא"ש בסוף פסחים דאינו נראה לר"י דכל לילה ולילה מצוה בפני עצמה, ומשמע מקושתיו דס"ל דלהבה"ג כל הימי הספירה הם מצוה אחת הנמשכת למ"ט יום, ולפיכך בשכח יום אחד אבר כל המצוה, והר"י פליג עליו בזה וס"ל דכל לילה מצוה בפ"ע היא, וכן משמע באחרונים דבהא פליגי הבה"ג והר"י. ולפ"ז קשה קצת להסביר להבה"ג למה עושין ברכה בכל יום כיון דלא הוה רק מצוה אחת. ולולי דבריהם ה' נ"ל לומר בדרך אפשר, דבאמת גם הבה"ג ס"ל דכל יום הוא מצוה בפנ"ע אך ס"ל דכיון דכתיב תמימות צריך שיהי' המנין בשלימות מ"ט יום זאח"ז, וא"כ למשל בשכח לספור ג' ימים הראשונים אף דיום ה' הוא מצוה בפנ"ע מ"מ כיון דכתיב תמימות לא שייך מספר יום ד' רק אחר מספר ג' וכמ"כ בשכח לספור יום כ' א"א לו לספור כ"א דכיון דכתיב תמימות היינו מנין שלם כ"א אחר כ'. ולפ"ז דגם לשיטת הבה"ג כל יום הוא מצוה בפנ"ע, שפיר מברכין בכל יום, ומיושב ג"כ המנהג בקטן שנתגדל בתוך ימי הספירה דבשלמא בשכח לספור לגמרי יום א' י"ל כמ"ש לעיל דבעינן תמימות והיינו למנות כסדר זאח"ז, אבל הכא בקטן שנתגדל דעכ"פ ספר עד שנעשה בר מצוה, רק שלא הי' בזמן החיוב, זה לא הוי חסרון לשלול הספירה של אח"כ, כיון דבאמת כל יום הוא חיוב בפנ"ע והחסרון של תמימות אין לו, כיון שעכ"פ ספר עד היום, ומה שלא הי' בחיוב לא איכפת לן כיון דאין שאר הימים חלק מהמצוה של היום רק שהם תנאי בהמצוה של כל יום ויום והתנאי במצוה לא איכפת לן אם עושהו בקטנות. ונ"ל ראי' לזה, דהנה בחדושי הרעק"א ז"ל לאו"ח סי' קפ"ו סעיף ב' נסתפק בקטן שאכל ביום האחרון של שנת י"ג לעת ערב קודם הלילה ובתחילת הלילה שנעשה גדול עדיין לא נתעכל המזון אם מחויב מדאורייתא לברך, עייש"ה וספיקתו הוא מה הוא הגורם להתחייב בבהמ"ז אם האכילה לחוד הוא המחייב והא דמבואר בשו"ע סי' קפ"ד סעיף ה' שזמן בהמ"ז הוא עד שיתעכל היינו רק שזמן הברכה הוא עד שיתעכל אבל עיקר המחייב הוא רק האכילה, וא"כ בנ"ד אין

החייב עליו רק מדרבנן כיון שזמן אכילתו ה' בקטנות, או דלמא חיוב בהמ"ז הוא על מה שהספיק לו הקב"ה מזונו, וכ"ז שהמזון לא נתעכל והמזון מזין אותו ומפרנסו הרי הוא כאוכל כל שעה, וא"כ בני"ד כיון שעכ"פ הוא שבע גם לאחר שנעשה גדול מחייב הוא מדאורייתא לברך ואפשר שאף במי שכבר בירך בקטנותו מחייב הוא לחזור ולברך שאין חיוב דרבנן מוציא חיוב דאורייתא (ועי' היטב בתשובת כתב סופר סי' ל"א ובחזון איש או"ח סי' כ"ח). והנה זה ודאי דאף לאותו צד של הספק שהשביעה היא ג"כ מחייב בבהמ"ז מ"מ ודאי שהשביעה צריך לבוא ע"י אכילה וכדכתיב בהדיא בקרא ואכלת ושבעת, ושביעה בלא אכילה אינו מחייב לברך, וא"כ לכאור' כיון שעכ"פ האכילה ה' בקטנות מה בכך שהשביעה ה' בגדלות הא שביעה בלא אכילה לאו כלום הוא, ומוכח דס"ל דכיון דלאותו צד השביעה הוא עיקר המחייבו והאכילה הוה רק תנאי להשביעה, זה לא איכפת לן אם עושהו בקטנות, כיון שעכ"פ השביעה שהוא המחייב הוא בגדלות, (ועי' בספר תורת חיים סי' קפ"ו ס"ק ז' ד"ה עיין ולפענ"ד הדבר פשוט כמו שכתבתי), וא"כ גם בני"ד גבי ספירת קטן כיון דלדברינו אין שארי הימים חלק מהמצוה רק תנאי במצוה לא איכפת לן אם עושהו בקטנות. וע' בתשובות כתב סופר סי' צ"ט שכתב וז"ל אבל אם ספר בקטנותו הגם דלא ה' מחייב בספירה נ"ל דמצטרף האי ספירה דרשות לספירה דאח"כ שספר שבעה שבועות תמימות וליכא קפידא רק שיהי' ספורות למו שבעה שבועות תמימות עכ"ל, ולא ביאר כל צרכו, ולפענ"ד כוונתו כמו שכתבתי.

ולהנ"ל נ"ל ליישב מה שראיתי נוהגין שגם אותן הקטנים שלא ספרו בכל יום מחנכין אותן עכ"פ באותן הימים שבאים להתפלל (בש"ק וכדומה) לספור בברכה ולכאור' זה צ"ע דהרי זה ברור דצריכין לחנך הקטנים דוקא בצורת המצוה שיתחייבו כשהיו גדולים (עי' בחידושי ריטב"א סוכה ב' ב' ד"ה אמר ר"י מעשה וז"ל מהא שמעינן דקטן שמחנכין אותו במצוות לעשות לו מצוה בהכשר גמור כגדול וכו') מקרא מלא כתיב חנוך לנער עפ"י דרכו וכו' ועי' ברמב"ם הלכות חו"מ הל"י קטן שיכול לאכול כזית פת מחנכין אותו במצות ומאכילין אותו כזית מצה משמע ג"כ דבפחות מכזית אין בו משום מצות חינוך וכן הוא בפרמ"ג ובדה"ח לענין מצות ציצית בקטן דצריך שיהי' בו שיעור שיכסה בו ראשו ורובו של אותו קטן עכ"פ ועי' בבה"ל סי' תרנ"ז ד"ה כרי לחנכו במצוות שכתב ופשוט דצריך שיהיו ד' מינין כשרין כמו בגדול, וכן הוא בכל האחרונים) וכיון דאנן קי"ל כשישת הבה"ג דבשכח לספור יום אחד אסור לספור עוד בברכה א"כ באותן הקטנים שלא ספרו בכל יום לכאור' אדרבה מצד מצות חינוך ה' לנו להפרישם מאיסורא דברכה לבטלה ולצוות להן להדיא שלא יספרו בברכה. אך לפמש"כ לעיל בשיטת הבה"ג יש ליישב קצת, דהנה המג"א והברכי יוסף מחולקין בחינוך קטנים באתרוג השאול דהמג"א בסי' תרנ"ח ס"ק ח' ס"ל דכיון דביום ראשון צריך להיות לכם ולא שאול א"כ גם הקטן אינו יוצא מצות חינוך באתרוג שאול ודייק כן מדרבי הרא"ש סוכה בסוגיא דמתנה ע"מ להחזיר, והברכ"י שם חולק וס"ל דבאתרוג השאול יוצאין בו חינוך אף ביום א' ומדייק כן מירושלמי סוכה ומביא שם שגם המרדכי והראב"ד ס"ל כן ומיישב ראיית המג"א מהרא"ש שלא יהי' סותר דברי הירושלמי עש"ה.

(ועי' מ"ב סי' הנ"ל ס"ק כ"ח, ובשעה"צ ס"ק ל"ו) ולהלכה נקטינן כדברי הברכ"י, וכן הוא המנהג גבי אתרוג דנותנין אותו לקטן אחר קטן אף ביום א', ואם נאמר כדברי המג"א הנ"ל דצריך להיות שלו דוקא א"כ בקטן דקונה ואינו מקנה הוה לגבי קטן השני רק שאול (עי' בגמ' סוכה מ"ו ע"ב ובשו"ע שם ס"ו), ומוכרח דגם בשאול יוצאין מצות חינוך כדברי הברכ"י. וכדי שלא תקשה על הברכ"י מכל אותן הראשונים שהבאתי לעיל דמצות חינוך צריך שיהי' בצורת המצוה דוקא, צ"ל דבסוכה למעלה מכ' או פחות מכזית וכו' אז החסרון בעצם צורת המצוה ואין בזה כלל מצות חינוך, אבל שאול שאין זה רק פרט במצות לולב שפיר יוצאין אף בזה. ולפי זה י"ל דבאמת לשיטת האחרונים בשיטת הבה"ג דכל ימי הספירה הם מצוה אחת נמשכת א"כ באמת צ"ע אם מותר לחנך אותן בברכה כשאינו סופר כל הימים, דחסר בעצם צורת המצוה והדמיון לזה לולב בלא אתרוג, אך לפי דברינו הנ"ל בשיטת הבה"ג דכל יום הוא מצוה בפנ"ע והחסרון של תמימות שיהי' בסדר זאח"ז, זה לא הוי רק תנאי בהמצוה, אבל מצות היום קיים בשלימות, א"כ דומה קצת לאתרוג השאול, דלפי ההלכה קיים מצות חינוך, וצ"ע לדינא. (ובאמת צ"ע גם גבי שאר מצוות בכזית מצה וסוכה וכדומה שמברכין הקטנים הברכה על אכילת מצה או לישב בסוכה ואין מדרקקין עליהם שיאכלו כזית בכא"פ, ולכאוי ברכתם לבטלה, ואולי ראוי למונעם מזה, ואפשר דס"ל כשיטת הרא"ם בתוספותיו על הסמ"ג ריש מגילה דס"ל דמניחין לקטנים לברך ברכה לבטלה ומביאו הברכ"י סי' תרנ"ח סעיף ו', אך לצוות להם לברך זה לכאוי אסור לכ"ע עי' שד"ח מערכת ל' כלל קמ"א או"ק י"ד וע"ה. ועי' בספר שמירת שבת כהלכתה פרק ל"ב סעיף כ"א ובציון שם אות ס' ודו"ק.

ובעיקר ספיקת הגרעק"א ז"ל הנ"ל, מה היא המחייבת בבחמ"ז, האכילה או השביעה, נ"ל ראי' מרברי הרמ"א בסי' ער"א ס"ו שפסק שם דבגמר סעודתו (היינו באוכל ע"ש) וקידש עליו היום קודם בהמ"ז מברך בהמ"ז על כוס ראשון ואינו מזכיר של שבת דאזלינן בתר התחלת הסעודה וכן עיקר עכ"ל, וכתב שם המג"א ס"ק ט"ו דבאכל כזית בשבת ודאי יודה הרמ"א דצריך להזכיר של שבת ודינו של הרמ"א רק בלא אכל כזית בשבת, ולכאוי מזה ראי' דרק האכילה היא המחייבתו לבחמ"ז ולא השביעה, דאם נאמר דהשביעה היא המחייבת א"כ הרי עכ"פ שבע הוא בשבת ויתחייב להזכיר של שבת מטעם השביעה לחוד, ומאי נ"מ בין אכל ללא אכל, ואין לומר דהרי עכ"פ האכילה שהוא התנאי להשביעה הי' בחול, זה אינו שהרי גם בציוור של הגרעק"א הי' האכילה בקטנות ואעפ"כ השביעה מחייבו (לאותו צד) לברך בהמ"ז מה"ת ודו"ק. ואף להמחבר שם דס"ל שצריך להזכיר של שבת אף בלא אכל כלל בשבת אין טעמו מטעם השביעה רק דס"ל דבאותו יום שהוא מברך אותו היום הוא המחייבו בהזכרה, ומרמה לי' לתפלה ששכח להתפלל של ע"ש שמתפלל בשבת שתים של שבת, עש"ה בתשובת הרא"ש שהביא הב"י שהוא המקור לדברי המחבר, ותראה כדברי ודו"ק.

(המשך לעיל עמוד כ"ג)

עולת שבת בשבתו

אחרי

ואל יבא בכל עת אל הקודש. ו"ל הכוונה עפ"י אומרם ז"ל (כתובות נ' ע"א) עה"פ אשרי שומרי משפט עושה צדקה בכל עת, וכי אפשר לעשות צדקה בכל עת, דרשו רבותינו שביבנה זה הזן בניו ובנותיו כשהן קטנים. ולפי"ז יוכל האדם לומר שמקיים מצות צדקה ע"י שמפרנס את בניו ובנותיו הקטנים, ועי"ז יפטור א"ע מליתן צדקה לעניים אחרים, לזה אמר הכתוב, ואל יבא בכ"ל ע"ת אל הקודש, שע"י צדקה זו הנקרא „בכל עת" שמפרנס את בניו ובנותיו כשהן קטנים, לא יבא אל הקודש פנימה, רק עיקר מצות צדקה, המביאה קדושה על האדם, היא מה שנותן לעניים ואביונים אחרים.

(הגאון מוה"ר יצחק דראהביטשער זצ"ל)

קדושים

לא תקיפו פאת ראשכם. ו"ל בזה רמז וסמך לשיטת הרמב"ם פי"ב מהל' עבודת כוכבים הלכה ו', שכתב דחכמז"ל לא נתנו שיעור לפאת הראש, ושמענו מזקנינו שאינו מניח פחות מארבעים שערות עי"ש. וי"ל שהתורה"ק רמזה ד"ז כאן, כי אות הראשונה ואות האחרונה של תיבת ישראל הם אותיות ו' ל' בנימט' ארבעים, ונשאר תיבת רא"ש, וזהו, לא תקיפו פאת ראשכם, היינו הפאות והצדדים של תיבות ישראל, שהם אות יו"ד מקצה מזה, ואות למ"ד מקצה מזה, ונשאר ראש, לרמז על שיעור ארבעים שערות.

(הגה"ק מהרצ"א מבלאזוב זצ"ל)

אמור

אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם לנפש לא יטמא בעמיו. וכבר עמדו חז"ל בזה, על כפל הלשון הכהנים בני אהרן, הלא ידוע לכל כי הכהנים הם בני אהרן. וי"ל הכוונה בזה עפ"י השלח"ק עה"פ בסוף התוכחה בפ' בחוקותי וזכרתי את בריתי יעקב וגו', ודקדק מדוע הפסיק בפסוק של נחמה באמצע התוכחות, ותיירץ, דאינו רומה בן שפחה הפוגם דאין חטאו גדול כ"כ ריש לימוד זכות עליו דנמשך אחר שורשו, לבן מלך הפוגם, שהי' לו ממי ללמוד ולא למד, ועי"ז קאמר, וזכרתי וגו' כי אף גם זאת אזכור לכם, מחצבתכם הקודש, שאתם בני אברהם יצחק ויעקב, ולא הלכתם ברכיהם, ועי"ז יוגרל העונש ח"ו, נמצא שגם פסוק זה הוא תוכחת מוסר לבנ"י, עכרה"ק.

וזה יש להעמיס בכוונה הפסוק כאן, אמור אל הכהנים, בני אהרן, שזאת יאמר אל הכהנים, שיוכרו תמיד שהם בני אהרן, ולכן צריכין להיזהר ביותר,

(1) בספר נפש יהודה (להג"ר יהודא לייב מזאלקאווא) בליקוטים על משלי סי' י"ז, בשמו.

(2) בקובץ אוהל מועד (שיצא לאור באיזביצא) בקונטרס אהל משה אות י"ז בשמו.

לנפש לא יטמא בעמיו, שלא לפגום את הנפש ח"ו, כי אז יוגדל עונשם ח"ו, רק יתאמצו לקדש ולטהר עצמם, ואז אדרבא, זכות אבותם מסייעת.
(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

בהר

במסורה מצא"ה ג' פעמים, ולא מצא"ה ירו די השיב, ואידך, ולא מצאה היונה מנוח לכף רגלה (בראשית ח'), ואידך, גם צפור מצאה בית וגו' אשר שתה אפרוחי' (תהלים פ"ד). ויש לפרש כוונת המסורה עפי"ד המדרש בפ' תולדות עה"פ הקול קול יעקב והידים ידי עשו, נתכנסו כל אומה"ע אצל אבנימוס הגרדי ואמרו לו תאמר שאנו יכולים ליזדווג לאומה זו, אמר לנו וחזרו על בתי כנסיות ועל בתי מדרשות שלהן ואם מצאתם שם תינוקות מצפצפין בקולן אין אתם יכולין להזדווג להם שכך הבטיחן אביהן ואמר להם הקול קול יעקב בזמן שקולו של יעקב מצוי בבתי כנסיות אין הידים ידי עשו, ואם לאו, הידים ידי עשו, ואתם יכולים להם. הרי רהעצה להינצל מידי עשו הוא רק ע"י הקול תורה של תינוקות אפרוחי ישראל המצפצפין בקולן.

וזהו מה שאמרה המסורה, ולא מצאה היונה מנוח, כי כנסת ישראל שנמשלו ליונה, לא מצאו מנוחה בגלות המר הזה מחמת הירי עשו השולטות בהם, וממשיך המסורה, לא מצאה ירו די השיב, כי בעוה"ר אין ידינו תקיפה עליהם להשיב להם כגמולם, וקמסיים המסורה, שהעצה היעוצה היא, גם צפור מצאה בית, שיש אופן שכנסת ישראל הנקראים צפור (כפירש"י שם) ימצאו מקום מנוחה, אשר שתה אפרוחי' וגו', כלו"ע אפרוחי ישראל בנים הקטנים המצפצפין בקולם קול תורה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, שאז אין הידים ידי עשו שולטות בהם.
(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

בחוקותי

אם בחקותי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם ונתתי גשמיכם בעתם וגו'. ואמרו חכז"ל (ע"ז ה' ע"א) על פסוק זה, אין אם אלא לשון תחנונים עיי"ש. והכוונה שמאחר שהקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו רוצה בטובתנו להריק לנו כל מיני השפעות טובות, לכן מבקש ומתחנן לפנינו שנלך בחקותיו. והנה מבואר בגמ' (יומא ל"ח ע"ב) אר"י כיון שיצאו רוב שנותיו של אדם ולא חטא שוב אינו חוטא שנא' רגלי חסידיו ישמור. ומאחר דכתיב ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה, נמצא שרוב שנותיו של אדם הזוכה לגבורות היא מ"א שנה, לזה אמר הכתוב כאן, א"ם בחקותי תלכו, אותיות מ' א', לרמוז על מ"א שנה, שהקב"ה מבקש אותנו לילך בדרכיו מ"א שנה, ואז יש הבטחה של רגלי חסידיו ישמור, ועי"ז ייטיב הקב"ה עמנו, ונתתי גשמיכם בעתם וגו'.
(תרה"ק מוה"ר יצחק ישעי' הלבדשטאם זצ"ל הי"ד אבד"ק טשחוביב³)

(3) מתוך מכתבו של יורדנו הרב מוה"ר יחזקאל גרובנער שליט"א רב בדעטריוט, ששמע ד"ז מפ"ק. ותורתנו נתונה לידידנו הנה"ח מו"ה יהושע הענענבערג נ"י שמסר לנו מכתב זה כרי להרפיסו בקובצנו. תשח"ח לו.

ונתתי שלום בארץ וגו' וחרב לא תעבור בארצכם. י"ל בזה עפ"י אומרם ז"ל במס' אבות (פ"ה מ"ח) חרב באה לעולם על ענוי הדין ועל עוות הדין. נמצא דאם יהי' שלו' בעולם בין אדם לחבירו, הרי לא ילכו לדין זה עם זה, ושוב לא יוכל להגיע לידי ענוי הדין או עוות הדין. וזהו, ונתתי שלום בארץ, אז וחרב לא תעבור בארצכם.

(הנאון מוה"ר אברהם תאומים זצ"ל אבר"ק זאלישטשיק⁴)

נוסחאות והערות ברש"י על התורה

(נלקטו מקונטרס „יוסף הלל" להר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א)

אחרי

קאפ' ט"ז פסוק כ"ה.
ואת חלב החטאת, אמורי פר ושעיר: כתב הרא"ם, שלא נחשוב שחלב החטאת בלשון יחיד מורה על אמורי הפר או השעיר ולא על אמורי שניהם וכו'. ולכאורה יל"ד מנ"ל לרש"י דקאי על שניהם. וכתב בגו"א משום דהי מנייהו מפקת. אמנם ברפוס אלקבץ הנוסחה הוא, ואת חלב החטאת, מתרגמינן וית תרבי חטאתא, אמורי פר ושעיר: ודברי רש"י סובבין לפרש התרגום מדוע תרגמו בלשון רבים תרבי ביו"ד, ובפסוק נאמר בלשון יחיד, וע"ז קאמר מפני שהכוונה הוא על אמורי פר ושעיר שייך שפיר לתרגם בלשון רבים. — ובספר זכרון הוסיף עוד שמתורגם תרבי חטאתא בוא"ו באמצע לשון רבים על משקל וסגר פום אריואתא ע"כ. אבל לפנינו בתרגום הכל בלשון יחיד וית תרבא (באל"ף) דחטאתא.

קאפ' י"ח פסוק י"א.
ערות בת אשת אביך, לימד שאינו חייב על אחותו משפחה ונכרית לכך נאמר בת אשת אביך בראוי' לקידושין.

מן הלשון „לכך נאמר" נראה וניכר שיש כאן חסרון בדברי רש"י והחסרון הזה נשלם ברפח"ר, שכן הוא הנוסחה שם, וכן ברפוס אלקבץ, ערות בת אשת אביך למד שאינו חייב על אחותו משפחה ונכרית לפי שאמר למעלה מולדת חוץ שאומרים לאביך הוצא יכול אפי' משפחה ונכרית לכך נאמר בת אשת אביך בראוי' לקידושין. ומנוסחה זו יהי' ראי' לפירוש הרא"ם לעיל בפסוק ט', שכתב רש"י בין שאומרים לאביך קיים את אמה ובין שאומרים לו הוצא את אמה כגון ממזרת או נתינה עכ"ל. ומען עליו הרמב"ן שיוצא מזה דאם הוא אחותו מחייבי כריתות לא יתחייב עלי' משום אחותו ואינו כן ע"ש, ופירש הרא"ם שכוונת

(4) כס' פורחת עלתה נצה עה"ת (לשו"ב מזאלישטשיק בעילום שם המחבר), בשמו.

רש"י אינו שאמה היא ממזרת דאז הוא אחותו מחייבי לאוין רק שאחותו היא ממזרת שאמה היתה ערוה על אביו מחייבי כריתות שבתה היא ממזרת, או שאמה נתינה והיא מח"ל עיי"ש. והנה אם נפרש כמו שהבין הרמב"ן בדברי רש"י שאומרים לאביך הוצא היינו בגט, דקידושין תופסין בחייבי לאוין, הול"ל כאן, יכול אפי' חייבי כריתות שאין קידושין תופסין ת"ל בת אשת אביך מגלן שהכתוב ממעט רק אינה ראוי' לאישות דהיינו שפחה ונכרית, דילמא ממעט חייבי כריתות שאינה אשתו. אלא בודאי בפסוק לעיל שאומרים לאביך הוצא היינו אפי' חייבי כריתות במשמע, ואומרים לו הוציאה מביתך א"כ לא ממעט כאן רק שפחה ונכרית שהולד כמותה, (ובאמת הביא הרא"ם ראי' לדבריו אף לפי נוסחתנו, אבל לפי נוסחת דפה"ר הרא"י בולטת), אמנם בנוסחת דפה"ר בפסוק דלעיל לא כתיב כגון ממזרת או נתינה והנוסחה היא כגון בת ממזרת ונתינה, וקשה להעמיס בלשון זה בת שהיא ממזרת, שמשמעותו שהיא בת ממזרת שאמה היא ממזרת והוא כמו שהבין הרמב"ן.

קדושים

קאפ' י"ט פסוק י"א.

ולא תכחשו, לפי שנאמר וכחש בה משלם קרן וחומש למדנו עונש כו' ולא תשקרו, לפי שנאמר ונשבע על שקר ישלם קרן וחומש למדנו עונש וכו'. עיין ברא"ם שכתב שהוא נוסחה משובשת דבגמרא (ב"ק ק"ה ע"ב) בין למאן דמוקי רישא בלא אשתבע וסיפא דאישתבע. ובין למען דמוקי תרווייהו בראישתבע עונש דרישא אינו אלא לשלם קרן לחודא ולחייבו באונסין אבל חומש לא ואיך כתב רש"י לפי שנאמר וכחש בה משלם קרן וחומש, ע"כ דנוסחה זו משבשתא היא עיי"ש.

ובדפה"ר הנוסחה היא, לא תכחשו לפי שנאמר וכחש בה משלם קרן וחומש למדנו לעונש אזהרה מנין ת"ל לא תכחשו. לא תשקרו, לפי שנאמר ונשבע על שקר ישלם למדנו לעונש אזהרה מניין ת"ל לא תשקרו. הרי שלא הביא בשניהם משלם חומש. אך לפי פירש"י שם דסיפא איירי שהורה, ומשלם חומש יש להפך כאן ולגרוס ברישא ישלם ובסיפא משלם קרן וחומש, ואולי מפרש רש"י כאן דרישא באשתבע והורה, ולכאורה משמע כן מלשון הגמ' דקאמר כאן שהורה כאן שבאו עדים, משמע דרישא בהורה וסיפא רבאו עדים, דמפרש מקודם את הרישא ואח"כ את הסיפא, דלפ"מ שפרש"י שם הול"ל כאן שבאו עדים כאן שהורה, עיי"ש.

קאפ' י"ט פסוק י"ג.

לא תלין, לשון נקבה מוסב על הפעולה: עיין ברא"ם וגו"א שפירשו מפני שלא מצינו בלשון הזה פועל יוצא, פירש כן, אבל הקשו שמצאנו אותו יוצא, בפסוק ערום ילדו מבלי לבוש (איוב כ"ד ז'). וכתב בספר זכרון וז"ל, אבל לא ידעתי למה ברח הרב וז"ל מזה הפירוש (היינו לפרש שהוא תי"ו הנוכח לזכר), והוא יותר נכון בעיני, לפי שכל הכתוב הולך בו על סדר אחר, לא תעשק, לא תגזול, לא תלין,

כולם לנוכח, ואם הוא כפירוש הרב, לצדדין קתני לא תעשוק לא תגזול לנוכח לא תלין נסתר עכ"ל. ובדפוס הראשון כל הדיבור הזה ליתא.

שם פסוק כ"ח.

ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם וכתובת קעקע לא תתנו בכם אני ה'; בכל הפרשה פירש"י אני ה' האמור אצל המצות נאמן לשלם שכר, והאמור אצל עונשין נאמן להפרע או דיין להפרע, ועיין לעיל בפסוק ט"ז שכתב רש"י את שניהם, נאמן לשלם שכר ונאמן להפרע, כי הוא מוסב על בצדק תשפוט עמיתך לא תלך רכיל ולא תעמוד על דם רעך. ובפסוק זה לא פירשו כלום, ולכאורה הוי פירושו נאמן להפרע שהרי מוסב על אזהרה אבל בש"ש בפסוק חכו ממתקים (ה' ט"ז) כתב רש"י, דבריו ערבים, ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם וגו' אני ה' הנאמן לשלם שכר, יש חיד מתוק מזה אל תחבלו בעצמיכם ותקבלו שכר. הרי שפירשו נאמן לשלם שכר.

אמור

קאפ' כ"ב פסוק ב'.

וינזרו, אין נזירה אלא פרישה וכן הוא אומר וינזרו מאחרי, נזורו אחור, יפרשו מן הקדשים בימי טומאתם. ד"א וינזרו מקדשי בני ישראל אשר הם מקדישים לי ולא יחללו את שם קדשי סרס המקרא ודרשהו: אשר הם מקדישים לי, לרבות קדשי כהנים עצמן:

האי ד"א שכתב רש"י קשה להולמו שאין זה פירוש אחר, והשפ"ח כתב שמצא בספר מונה דהאי ד"א צ"ל אחר סרס המקרא ודרשהו ד"א אשר הם מקדישים, ויעיין בספר משכיל לדוד שדחה דבריו וכתב שצריך למוחקו לגמרי עיי"ש, וכן כתב בלבוש האורה שטעות הוא וצריך למוחקו. אבל בדברי דוד (טו"ז) החזיק ג"כ בנוסחת השפ"ח. ובדפח"ר האי, ד"א" ליתא כלל לא כאן ולא להלן.

שם פסוק ט"ז.

בא"ד ואונקלוס שתרגם במיכלהון בסואבא, שלא לצורך תרגמו כן: בנמרא דסנהדרין (דף צ ע"ב) אמרו כל הנותן תרומה לכהן עם הארץ משיאו עון אשמה שנאמר והשיאו אותם עון אשמה באכלם את קדשיהם ופירש"י באכלם את קדשיהם ומתרגמין במיכלהון בסואבא ית קודשהון: וא"כ אף שרש"י פירשו על אכילת זרים מ"מ אונקלוס שפירשו ע"פ הברייתא דגמ' לא הו"ל לכתוב דשלא לצורך הוא, דלפירושם קאי והשיאו אותם עון אשמה שאם יתנו ישראל את קדשיהם לכהנים החשודים שלא ישמרום בטהרה משיאים אותם עון אשמה. ובדפח"ר הדיבור הזה ליתא. וכן הביא בס' יוסף דעת, בס"א אינו.

שם פסוק כ"ד.

נתוק, תלושין ביד עד שנמסקו חוטים שתלויים בהם אבל נתונים הם בתוך הכיס, והכיס לא נתלש: וזרות כרותין בכלי ועודן בכיס: הנה מה שהתנה רש"י שהכיס לא נתלש והביצים כרותין ועודן בכיס בוראי אם נתלש גם הכיס כ"ש שאסור, והול"ל אע"פ שלא נתלש הכיס שגם בזה אסור להקריבו שהוא בע"מ. אמנם

ברש"י דפוס אלקבץ נתוסף כאן כמה תיבות, וכך הוא הנוסחה, כרותין ועורן
בכיס (שלו) [שלא] יהו כמחוסרי אבר. והנראה בכוונתו לפי שכתב אח"כ שהגוי
מותר להקריבם בבמה שבשרות, ועל דיוק זה כתב שדוקא אם הכיס לא נתלש
דאם נתלש הכיס הרי זה מחוסר אבר ואפי' בבמה שבשרות אסור להקריבם,
כמ"ש בגמ' (ע"ז דף ה' ע"ב) א"ר אלעזר מנין שמחוסר אבר אסור לב"נ וכו'.

בהר

קאפ' כ"ה פסוק א'.

בהר סיני, בא"ד למדנו שכללותי' ופרטותי' כולן נאמרו מסיני וכא הכתוב ולמד
כאן על כל דבור שנדרש עם משה שמסיני היו כולם כללותיהן ודקדוקיהן, וחזרו
ונשנו בערכות מואב: דברי רש"י מקורם בתו"כ, אך מה שמסיים וחזרו ונשנו
בערכות מואב הסיום הזה ליתא בתו"כ, ולכאורה הוא דלא כמאן, דהנה נחלקו ר'
ישמעאל ור' עקיבא בזה (סוטה דף לז:): דר"י סבר כללות נאמרו בסיני ופרטות
באוהל מועד ור"ע אומר כללות ופרטות נאמרו בסיני ונשנו באהל מועד ונשתלשו
בערכות מואב, עיי"ש בגמרא. א"כ לר"י נאמרו הפרטים באה"מ, וצ"ל
דהברייתא דתו"כ הוא אליבא דר"ע וכן כתב הרא"ם. רק שלפ"ז יקשה למה
מסיים רש"י שנשנו בערכות מואב הלא לר"ע נשנו באוה"מ ונשתלשו בערכות
מואב.

ובאמת בשה"ש (ב' ד') עה"פ הביאנו אל בית היין, פירש"י אל בית היין, אהל
מועד ששם נתנו פרטי' וביאורי' של תורה הרי שפירש אליבא דר' ישמעאל
דהפרטים נאמרו באה"מ, (הגם שאין זה קושיא דהרכה פעמים מצאנו ברש"י כן
שפ"א מפרש אליבא דמ"ד זה ופעמים אליבא דמאן דפליג). אבל בדפה"ר כאן
לא נזכרו כלל פרטותיהן, וכן הוא הנוסחא, מה ענין שמטה להר סיני והלא כל
המצות נאמרו מסיני אלא מה שמטה נאמרו כללותי' ודקדוקי' מסיני אף כלן
נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני כך שנוי' בתו"כ ונראה לי שכך פירושה לפי
שלא מצינו שמטת קרקעות שנשנית בערכות מואב כמשנה תורה למדנו
שכללותי' ופירושי' כלן נאמרו מסיני וכא הכתוב ולמד כאן על כל וכו'. א"כ
אפשר דהברייתא הזאת אין לה שייכות לפלוגתת ר"י ור"ע שלא דברה הברייתא
לענין הפרטות כלל, רק לענין הדקדוקין ופירושים, וצ"ע כי עדיין לא נתיישב
מש"כ רש"י בשה"ש שם שביאורי' נאמרו באהל מועד וביאורי' היינו פירושי'.

שם פסוק ו'.

לך ולעבדך ולאמתך, לפי שנאמר ואכלו אביוני עמך, יכול יהיו אסורים באכילה
לעשירים ת"ל לך ולעבדך ולאמתך הרי בעלים ועבדים ושפחות אמורים כאן.
מלשון הזה משמע שבא לרבות גם את העבדים ושפחות ותימא קצת, אם גם
אותם היינו ממעטים מדכתיב אביוני.

אכן בספר זכרון הביא נוסחה. הרי בעלי עבדים ושפחות אמורים כאן. כלומר הרי
עשירים שיש להם עבדים ושפחות כאן. ובדפה"ר הנוסחה, בעלים עבדים
ושפחות בלא וי"ו, והוא יכול להתפרש כמו נוסחת הזכרון.

בחוקותי

קאפ' כ"ו פסוק ט"ו.

משפטי תגעל נפשכם, שונא החכמים: קשה להעמים בתיבת משפטי שיהא פירושו חכמים, ובדפח"ר הנוסחה הוא, שונא את החכמה, רק ממילא כששונא את החכמה הוא שונא את החכמים, לכן להלן כשהוא סוכם את שבע העבירות שם כותב שונא את החכמים.

שם פסוק ט"ז (בפירוש אגרת ת"כ).

והפקדתי עליכם שיהיו המכות פוקדות אתכם מזו לזו עד שהראשונה פקודה אצלכם אינא אחרת ואסמכנה לה. הלשון פוקדות אתכם משמע שהוא מלשון מבקרין אתכם כלשון ופקודת כל האדם יפקד עליהם שדרשו חז"ל (נדרים ל"ט ע"ב) ופקודת כל אדם יפקד עליהם שיהיו בני אדם מבקרין אותם, עיי"ש בר"ן שפירש שזהו לשון ופקודת. אבל מה שמסיים שהראשונה פקודה אצלכם משמע שהוא מלשון פקרון אשר הפקר אצלו. אבל בדפוס אלקבץ הנוסחה והפקדתי עליכם שיהיו המכות מופקדות אתכם, מזו לזו וכו'. לפי נוסחה זו הכל הוא מלשון פקרון.

שם.

שחפת, חולי שמשחף את הבשר אנפולי"ש בלע"ז דומה לנפוח שהוקלה נפחתו ומראית פניו זעופה: מהו פירוש „שהוקלה“, בפשיטות נראה שהיקל הנפוח אבל איך יפרש כאן בשעת המכה שהיקל, ולהלן כתב שמכלות העינים שיקל וירפא ואינו בא. ובספר דעת יששכר פירש שהוא מלשון קלוי באש שהנפחות נשרף ונחרך. ובפירוש מראית פניו זעופה כתב השפ"ח שמראית פניו של הבשר הנפוח אינו אדום כשאר בשר של אדם בריא. ובדפח"ר הנוסחה היא, דומה לנפוח שהולקה נפחתו ומראית עיניו זעופה. ולפ"ז יהי' פירושו פשוט שהנפחות נלקה, ועל כן מראית עיניו זעופה שלשון זה שייך על צבע המראה ותוארו שאינה כמראה בשר בריא.

במדבר

קאפ' א' פסוק ב'.

שאו את ראש, כמו שאומר לקוסטינר ארים רישי' דפלן ובשבת לוי לא נאמר ואת ראשם לא תשא אלא פקוד את בני לוי ולא כלשון שא, ועוד ישראל מנינם מכן עשרים ושבת לוי מנינם מכן חודש שצפה הקב"ה שעתיד לגזור גזירה על ישראל שימותו במדבר ואם שבת לוי נמנה ונתערב הי' חורגם עמהם ולכן הפרישם ממנינם, ר' משה הדרשן.

הריבור הזה העתקתי מנוסחת דפוס אלקבץ. ועיין במדבר רבה (פ' ז' ט') ומ"ש כאן ובשבת לוי לא נאמר ואת ראשם לא תשא הוא טעות דמוכח שהרי זהו לשון הפסוק לקמן פסוק מ"ט, ובמדרש, הלשון הוא, ולכך אף בלשון שכתוב בהן בישראל שאו את ראש לא נאמר בהם אלא פקוד את בני לוי, ע"כ. ובדברי רש"י צריך למחוק תיבת „לא“ מלא נאמר.

קאפ' ג' פסוק ט"ו.

בא"ז ונמנית בשבעים נפשות וכו'. כפ' ויגש (מ"ו כ"ו) כתב רש"י מצאתי בויקרא רבא, עשו שש נפשות היו לו והכתוב קורא אותן נפשות ביתו לשון רבים לפי שהיו עובדין לאלהות הרבה, יעקב שבעים היו לו והכתוב קורא אותן נפש לפי שהיו עובדין לא-ל אחד. לפ"ז נכונה יותר הנוסחה כמו שהיא בדפח"ר ונמנית בשבעים נפש וכו'.

הנאהבים והנעימים

(מדור זה מוקדש להדפסת חידו"ת כפלפול ואגדה שרידי אש שנשארו לפליטה מחידושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" דבאבוב בגאליציע, שנהרגו ונשרפו על קידח"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה לפ"ק).

תרי תמיהות

מהב' המופלג כמר שלום הענדלער הי"ד ממישלעניץ¹

איתא במס' כתובות (דף ל"ה ע"ב) מתניתין כמאן מוקי לה אי כר' נחוניה בן הקנה קשיא אחותו, פירש"י, דר' נחוניה נהי דס"ל לוקה ומשלם קשיא אחותו דליפטר' מתשלומין משום כרת. וקשה לי הא שפיר מצי לאוקמי' כרנבה"ק ומ"מ יתחייב בתשלומין, כגון דאתרי ב' משום מלקות דקיי"ל חייבי כריתות שלקו נפטרו מירי כרת, וא"כ כרת ליכא ושפיר חייב בתשלומין כיון דלא שייך ב' קם לי' בדרכה מיני' דאיהו ס"ל לוקה ומשלם. ואין לומר דמ"מ בשעת שבא על חייבי כריתות נתחייב אז כרת ונפטר מן התשלומין מטעם קלב"מ, זה אינו, לפי מה דמבואר במס' מכות (דף י"ג ע"ב) רע"ק מאי טעמא, כדי רשעתו משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות, ומקשי הגמ' אי הכי חייבי כריתות נמי, מאי אמרת שאם עשה תשובה, השתא מיהת לא עברי, ומבואר שם בפרש"י דאם הי' עושה תשובה שפיר הי' חייב מלקות אע"ג דמתחלה הי' פטור ממלקות מכח קלב"מ מחמת שהי' חייב כרת, וא"כ ה"ה הכא, שפיר נוכל לאוקמא כרנבה"ק.

* * *

(1) נולד בשנת תרע"ה לאביו מו"ה משה הענדלער ע"ה ממישלעניץ. הי' תלמוד מובהק בישיבת עץ חיים דבאבוב סניף מישלעניץ. הב' שלו' הנ"ל הי' עמוס בתורה, ירא שמים מרבים, בעל מדות תרומיות, ובעל כשרון. במחנה פלאשאו נהרג עקה"ש ביום י"ט אלול שנת תש"ג לפ"ק. הי"ד ותנצב"ה.

ד"ז הועתק ממכתבו המונח באוסף הכת"י של ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד כש"ת מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפען. שלמי תודה נתונים לו בזה.

איתא במס' חולין דף ב' ע"א בתוס' ד"ה הכל שוחטין, כתוב בהלכות ארץ ישראל דנשים לא ישחטו מפני שדעתן קלות. ובררישה כתב דרעתן קלות היינו שאינן נוהרין על לאו דלפני עור. ולפי"ז יש להקשות הלא הרא"ש מביא בשם הלכות א"י דהשוהט בלא ברכה שחישתו נבילה, וא"כ קשה ממ"נ, היכי מיירי הכא, אם ברכו בתחלה לא יקלקלו בשחישתן שהרי אע"ג דלא קפדי על לאו דלפני עור, אבל הרי יודעין שמוזהרין בלאו דלא תשא, ואם לא ברכו, א"כ בלא"ה הוי נבילה.

תולדות הגה"צ מוה"ר טובי' ליפשיץ זצ"ל אבד"ק בריגל

(המשך מקונטרס ה' שנה זו)

בעת שכיחן אביו הגה"צ מוה"ר משולם זלמן יהונתן זצ"ל, כאב"ד בק"ק בריגעל, כיהן הוא כרב הצעיר. ביום ב' דר"ח אלול תרש"ו לפ"ק נפטר אביו. והוא לא רצה לקבל עליו משרת הרבנות. כעבור זמן קצר, נסע כ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע לבריגעל לשבות שם על שב"ק, וכשביקר את הגה"צ ר"ט בביתו, אמר לו, תדע שעיקר מטרת ביאתי הנה, היא בנגלך, כדי להכתירך כאב"ד פ"ק בריגל. הגה"צ ר"ט כשמעו זאת, סירב ואמר, כלום חסר לי, אי משום פרנסה, הלא שכירות בלא"ה אני מקבל מהקהלה עוד מעת שנתקבלתי לרב הצעיר, ואי משום תואר הרבנות, כשיחי' צורך לזה, יבוא מאליו. והסכים הד"ח לדבריו, ונסע משם מבלי להכתירו למרא דאתרא. אמנם לא ארכו הימים, ובעת שנתוועדו אח"כ ראשי הקהלה, נתגלגל השיחה ביניהם, אודות הגה"צ ר"ט, ואמרו לא טוב עבורנו מה שהגה"צ ר"ט אינו רוצה לקבל עליו משרת הרבנות, כי שכירות בלא"ה אנו נותנים לו, ודרשות שהאב"ד צריך להשמיע בשבתות ומועדים, אין אנו שומעין, נמצא שדבר זה גורם לנו פסידא, ומיד החליטו ביניהם עוד באותו מעמד, להכתירו כאב"ד, ותיכף הלכו לקבוץ חתימות מבני הקהלה, וכולם כאחד ברצון קבלו עליהם את הגה"צ ר"ט למרא דאתרא.

כשנתוודע הדבר להגה"ק מצאנז זצ"ל צוה להעמיד משקה על שלחנו הטחור לרגלי המאורע החשוב. ותיכף ערך שני מכתבים לק"ק בריגל, אחד להגה"צ ר"ט, בברכת מז"ט, ושיזכה לנהוג ערתו ברמה וכו', והשני לראשי הקהלה, ובו מברכם בברכת מז"ט ודברי שבח על הגה"צ ר"ט ושמגיע להם ברכת יישי"כ על שהשכילו לקבלו כאב"ד, וסיים אגרתו בזה"ל, „ואקוה שבזכותו תוושעו בכל מיני ישועות טובות, הק' . . . — השליח הביא שני המכתבים לביתו של הגה"צ ר"ט, והוא מרוב ענוותנותו לא מסר את המכתב השני לראשי הקהלה, והי' מונח בארגזו שלו בין גנזיו עד פטירתו.

הוא אחז את רסן הרבנות ביד חזקה והנהיג את בני קהלתו ביד רמה, כי חוץ

מגדלותו ה' גבר חכם בעוז, ולא ויתר על שום דבר הנוגע ליהדות, ועכ"ז ה' חביב ונערץ בעיני כל תושבי העיר, ויש בזה סיפורים רבים, ואכ"מ. — פ"א אירע שאלה חמורה בעיר בריגל, וכתבו השאלה אל הגה"ק מצאנו זצ"ל, וענה להם, שיש להם על מי לסמוך, על המרא דאתרא.

אחר פטירת מרן הגה"ק מצאנו זי"ע (כ"ה ניסן תרל"ו) ה' הרבה מחסירי צאנו שרצו לקבלו עליהם כמנהיג, ואחיו הגדול הרה"צ מוה"ר ירוחם זצ"ל*) מטארנא שלח אליו שליחות לאמר, תכין עצמך, כי קיבוץ גדול של חסידים ואנשי מעשה מגלילתנו מתכוננים ליסע אליך על חג השבועות. הגה"צ ר"ט, בשמעו זאת, השיב לו, חלילה לך מעשות כדבר הזה, ואני מזהירך, שאם יבואו, אעזוב את ביתי בערב שבועות, ואסע לא' מירידי בעיר דאמבראווא.

כנודע, אמר כ"ק מרן אדמו"ר הראשון מהר"ש זצ"ל, אודותו, יש בדורנו שאינם ראויים להיות מנהיגים והם רוצים, והגה"צ ר"ט, ראוי הוא לאותה איצטלא, ואינו רוצה. — פ"א התבטא כ"ק מרן אדמו"ר מוהרב"צ זצ"ל ה'ד עליו, שהוא צדיק הדור. — קוויטלעך לא לקח, רק פ"א בשנה ביום טו"ב מכת יומא דהילולא של זקנו הארב"ע זצ"ל, ודוקא על הציון.

ה' מחונן בפה מפיק מרגליות, ודרכו ה' לרשום לעצמו הדרשות טרם שהגידם ברבים, אך אח"כ ה' מעביר עליהם קו, כי לא ה' רוצה שיורפסו. כחו ה' רב לעורר את בני' בדרשותיו לתשובה ולעבודת ד'. — כשנפטר בבריגל הרה"ח הגניד ר' וואלף בלום**) שה' עשיר גדול ובעל צדקה בהפלגה יתירה, ולא הניח אחריו בנים ל"ע, אמר בהספידו, לפרש דברי הגמ' (מו"ק כ"ז ע"ב) עה"פ בכו בכו להולך, א"ר יהודה להולך בלא בנים, ואמר הכוונה, מדוע הולך אדם כשר כזה מן העולם, מחמת עוונותינו, שאין אנו בנים למקום. והי' מעורר כ"כ בהספדו, עד שאפילו אנשים פשוטים נמס לבם וזלגו עיניהם דמעות מרוב ההתעוררות.

אמר פ"א לפרש מה שאומרים, הושע נא סובלת סבלך, הכוונה, דבאמת ה' מן הראוי שבכל פעם שאומה"ע מצערים ומענים את בני', יענישם הקב"ה תיכף

(*) הרה"צ מוה"ר ירוחם טייטלבוים זצ"ל מטארנא נולד בשנת תקפ"ג, ואח"כ נתיישב באה"ק. ה' חסיד מפורסם ובעל מדרגה. (הרבה מכתבים מצדיקי הדור אליו, נדפסו בספר גנוי מכתבים). נפטר שם ו' ניסן שנת תרנ"ט לפ"ק. אע"פ ששם המשפחה של אביו וזקנו הארב"ע ה' ליפשיץ, ה' קורין אותו בשם המשפחה טייטלבוים, כי נתחנך על ברכי זקנו הישמח משה. ואולי מטעם זה מצינו פ"א גם חתימתו של הגה"צ ר"ט — טובי' טייטלבוים, ראה בכר"ש שנה ב' קונטרס ה' עמוד ס', אף שרגיל ה' לחתום שם משפחתו, ליפשיץ. (ראה להלן בעמוד מ"ז הפאסקימיליא, וגם במכ"ע מחזיקי הדת (כסליו תרמ"א) נדפס מכתב קצר ממנו, וחתום בו הק' טובי' ליפשיץ).

(**) פ"א נכנס אל מרן הגה"ק מצאנו זי"ע, והתאוונן לפניו על שמנע הקב"ה ממנו זש"ק, ולא ענה לו. וכשהפציר בו הרבה, אמר לו הגה"ק מצאנו, למה תתאוונן, הלא הקב"ה מונע ממך בנין דלא מעלי, מחמת גודל הזכותים שיש לך. כששמע זאת ר' וואלף הנ"ל, הגיב, ומדוע מניע לי בנין דלא מעלי, ע"ז השיבהו, בהדי כבשי דרחמנא למה לך.

על אתר, רק שהקב"ה הוא סבלן, כי ינקום נקמתם לעת"ל, ועי"ז אנו סובלים בגלותנו כל מיני יסורים וצרות מאומה"ע בעוה"ר. וזהו שמתפללים, הושע נא, סובלת סבלך, שראוי להושיענו על שאנחנו סובלים בשביל מדת סבלנותך.

פ"א נכנס אליו איש א', ופרץ בבכי, כי בתו הקטנה היא חולנית במחלה קשה, ונתן לו רענדיל זהב שיתפלל הנה"צ ר"ט עבורה, ובתוך הדברים אמר, „ס'איז זעהר ביטער". אמר לו הנה"צ ר"ט, אל תדאג, „בטער" הוא נוטריקון ב'רכם ט'הרם ר'חמם, ובטח ירחמו עלי' מן השמים שתתראפ ברפוי"ש. וכך הוה. וכשהגיע עת הנשואין שלה, נתן לדורן דרשה עבור הזוג, אותו הרענדיל זהב שקיבל אז מאביו.

פ"א בליל יוה"כ נולדה בת אצל נכדו הרה"ג מוה"ר חיים מייטלבוים הי"ד דומ"ץ דק"ק בריגל, ונכנס לזקנו ושאל אותו איזה שם יקרא לה, ענה לו, הלא צריכים אנחנו לרחמים מרובים כי אין בדינו מאומה, לכן זה השם אשר תקרא לה, רחמה בלימה, כלו' אנו צריכה לרחמ"ה על שאנחנו בל"י מ"ה.

הי' בירידות עם הרבה מצריקי דורו, ובפרט עם בניו של הנה"ק מצאנו זי"ע וכ"ק רבותינו מכאבוב זי"ע. — הנה"ק משינאווע זצ"ל בא פ"א לבריגל לשבות שם על שב"ק. עש"ק בבוקר ביקר את הנה"צ ר"ט, וכמוכן שהבית נתמלא תיכף עם אנשים מפה אל פה. והי' שם בבריגל איש א' ושמו ר' יחיאל גוטוויין, והשתוקק מאוד להיות בחדר א' עם הני תרי צדיקים ולשמוע שיחתם, ומאחר שראה שדרך הפתח לא יוכל ליכנס, קפץ החדרה דרך החלון, והרגיש בזה הנה"ק משינאווע, ופנה אליו ואמר לו „גיי צוריק ארויס פון פענסטער וועסטו וואקסען" (כי יש פתגם העולם דילד העובר דרך החלון אינו מתבגר), וכעבור זמן קצר נתעשר בנו של ר' יחיאל הנ"ל בעשירות מופלגה שלא כדרך הטבע.

כ"ק מרן אדמו"ר הראשון מוהר"ש זצ"ל, נשא בזווג"ש, את נכדתו הרבנית רעכיל בריינדל ע"ה. הנישואין הי' בבאבוב בתחלת שנת תרס"ג לפ"ק, והנה"צ ר"ט הי' המסדר קידושין. ואמר אח"כ, כשנסתכלתי על החתן, בעת עמדו תחת החופה, ראיתי בו צורת זקינו הרה"ק ר"ר אליעזר מדויקוב זצ"ל. והי' לו שמחה עצומה שיש לו הזכי' שכ"ק מרן מוהר"ש זצוק"ל נשא את נכדתו.

פ"א נסע אליו כ"ק מרן אדמו"ר מוהרב"צ זצ"ל הי"ד, והי' ברעתו לשאול אותו ג' ענינים, וסיפר אח"כ, דבר פלא, כי תיכף שנכנס אליו, התחיל הנה"צ ר"ט לדבר, ובתוך שיחותיו נתוודעו לו כל הג' ענינים שהי' ברעתו לשאול ממנו. בליל ב' דר"ח אדר שנת תרס"ו, כשנפטר הנה"ק מגארליץ זצ"ל, נפל הנה"צ ר"ט ממשתו ארצה, והי' אז אצלו א' מנכדיו ועוד בחור א' שהיו נעורים אצלו (כי באותו שנה נחלה ר"ל), ובשמעם קול הנפילה, מיד רצו לחדרו להגביהו. ובבוקר כששמעו מפטירת הנה"ק מגארליץ, נזכרו ששמעו פ"א ממנו, כי בעת שנפטר הרה"ק ר"ר אשר'ל מראפשיץ זצ"ל נפל זקינו הנה"ק האדב"ע ממשתו, ואמר אז, „מ'האט מיר צוגענומען די רעכטע ריפ".

בשנת פ"א לימי חייו (תרס"ו לפ"ק) נחלה על מחלת השיתוק, והי' חלוש

קצת מעת ההיא והלאה עד יום פטירתו. עכ"ז ברעתו ה' שפוי כל ימי חייו. — פ"א בדברו למקורביו, אמר להם שמבקש אותם מאור, לכל יקברו אותו בתוך אוהל אבותיו, כי אינו ראוי לזה, רק מחוץ לאוהל, והם ענו לו תיכף, שלא יצייתו לו בזה, כי ראוי הוא לשכב בתוך אוהל אבותיו הקדושים.

ביום ח' אדר שנת תרע"ב יצאה נשמתו בקדושה ובטהרה זקן ושבע ימים בשנת פ"ז לימי חייו, ובו ביום נקבר בתוך אוהל אבותיו חק' בבריגל סמוך לאביו הגה"צ מוה"ר זלמ"ש זצ"ל וזקנו הגה"ק בעל ארי' רבי עילאי זצ"ל. (האוהל נהרס כמעט כולו ונשאר רק חלק קטן מכותלי האוהל, אבל מצבתו נשארה שלימה, הנוסח הועתק להלן).

כראי להביא כאן ענין פלא, כי כששה שבועות לפני פטירתו, ביום כ"ה טבת, נולד בן אצל נכדו הרה"צ מוה"ר נפתלי טייטלבוים מבריגל זצ"ל (שדר אז ברידינק), ונסע אל זקנו הגה"צ ר"ט, ושאל אותו איזה שם יקרא לו, ענה לו, „וועסט שוין אליין וויסען“. וכשהגיע יום השמיני הכינו כל הדברים לסעודת הברית וכו', וגם גמר ברעתו איזה שם יקרא לו, וכבוקר אור פתאום נעשה הילד חולה, והמוהל אמר שאין יכולין למולו. וכך ארכה מחלת הילד עד יום ח' אדר, שאז נעשה בריא, וביום ההוא באה הידיעה מפטירת הגה"צ ר"ט, והמתינו שמונת ימים כדון, וביום הפורים הכניסוהו בבריתו של אברהם אבינו ונקרא שמו בישראל טובי' על שם זקנו זצ"ל. (הוא ירדנו הרה"ח בנש"ק מו"ה טובי' טייטלבוים נ"י לאוי"ש). ואז נודע להם כוונת הגה"צ ר"ט, כאמרו, הלא תדע מעצמך איזה שם לקרות לו.

ואלו הן יוצאי חלציו: ה' לו בן יחיד שמת עוד בבחרותו, ושמו אינו ידוע לנו, וג' בנות. — שלשת חתניו היו, (א) הרה"צ מוה"ר מנשה טייטלבוים (נפטר ער"ח סיון תרס"ה ומנ"כ בבריגל על יד כותל האוהל) בנו של הרה"צ מוה"ר נחום צבי מדראהביטש בנו של הגה"צ מוה"ר אלעזר ניסן אבר"ק דראהביטש בנו של הגה"ק בעל ישמח משה זצ"ל, (ב) הרה"צ מוה"ר מנחם מענדל שפירא אבר"ק בערהאמעט נכדו של הרה"ק מוה"ר פנחס מקאריץ זצ"ל, (ג) הרה"ח מו"ה נח שיף*** מטארנא.

מיוצ"ח שהסתופפו בצל כ"ק מרן אדמו"ר מוהרב"צ זצוק"ל הי"ד. — הרה"צ מוה"ר פנחס יוסף שפירא אבר"ק בערהאמעט, הרה"ג מוה"ר סיני

(***) זמן רב אחר חתונתו לא נתברך עדיין בזש"ק. ופ"א נסעה אשתו לצאנו על ר"ה, ונכנסה אל הקודש פנימה קודם התקיעות, והגה"ק מצאנו זצ"ל ה' מעיין בספר, וכאשר הגביה את עיניו והרגיש שאשה עומדת בחדרו, התחיל לצעוק אל משמשו, מה עושה אשה בחדרי, אמר לו הנבאי, הלא היא בת הרב ר' טובי'לע מבריגל, ומבקשת להפקד בזש"ק, וברכה הגה"ק מצאנו שבאותה שנה יפקד ר' אותה בזש"ק. והיא עמדה עדיין בחדר ובכתה. התחיל הגה"ק מצאנו לצעוק, כשבאת חנה אל עלי הכהן, ובירכה בכן, האמינה בברכתו, ומדוע אין רוצים להאמין בברכתו. ובזה שקשה ונחה רעתה, ויצאה בלב מלא תקוה. וברכתו נתקיימה.

דאכנער אבד"ק וואויניטש, (חתנו של הרה"צ מוה"ר הירשלי רובין ממישלעניץ)
הרה"ג מוה"ר חיים טייטלבוים דומ"ץ דק"ק בריגל ובניו, הרה"צ מוה"ר נפתלי
טייטלבוים מבריגעל ובניו, הרב המפורסם וכו' מוה"ר דוב דאכנער שליט"א
אבד"ק באניע כעת באנטווערפען, ואחיו הרב המפורסם וכו' מוה"ר יעקב שמעון
דאכנער שליט"א הרב מבכרהאמעט.

* * *

ואלה הטורים חקוקים על מצבתו:

טובי' עלה למרום

רץ כצבי

גבור כארי

פ. נ.

אדומו"ר הרב המאוה"ג המפורסם בוצינא קדישא חסידא
ופרישא נזר ישראל והדרו פאר הנבונים חכם הרזים איש חי
רב פעלים חומר מגזע תרשישים כקש"ת מרן טובי' בן הרב
הצדיק מ' משולם יהונתן ז"ל אב"ר דפה בן הגה"ק בעל ארי'
דבי עילאי זללה"ה ונכד להגה"ק כקש"ת מרן נפתלי צבי
מראפשיץ זללה"ה ונכד להגה"ק בעל ישמח משה זללה"ה.
המנוח הזה ישב על כסא הרבנות פה נ"ו שנים ויצאה נשמתו
בקדושה ח' אדר תרע"ב לפ"ק בן פ"ו שנים. נשמתו תחי'
צרורה בצרור החיים וזכותו יגן על זרעו ועל כל ישראל.

* * *

וזאת חרות על מצבת אביו:

הילילו על הלקח ממנו פתאום מחמר עינינו אדומו"ר הרב
הגאון החריף החסיד חכם מפורסם פרי צדיק בנש"ק מ'
משולם זלמן יונתן בהרב הגאון הקדוש מ' ארי' ליבוש זללה"ה
אב"ר דפ"ק.

נ' ב' דר"ח אלול תרט"ו

* * *

פאקסימיליא מחתי"ק הגה"צ ר"ט זצ"ל

ה' טו"ו, א. ס. פ.

הגיע לירינו מאת האחים הנגידים הנכבדים מו"ה שלו' ומו"ה חיים וויינרייך נ"ו
מעזבון אביהם הרה"ח מו"ה פייבוש וויינרייך ע"ה ממישלעניץ.

מכתבים אל המערכת

בס"ד כ"ה ניסן יומא דהילולא דרבה"ק מצאנו זי"ע.
לכבוד המערכת קובץ תורני הרגול כרם שלמה.

קבלתי הקובץ . . . ואכתוב איזה הערה על דברי מרן הגה"ק מצאנו זי"ע, בשו"ת דברי חיים בליקושים שבסוף חלק ב' סימן ל"ב. הקשה על המשנה מכות דף ה' ע"ב דאיתא שם ר' שמעון אומר אינן נהרגין עד שיהי' שלשתן זוממין ומנין אפילו מאה ת"ל עדים. וקשה למה צריך קרא דבעינן שיוזמו כולם הא בלא"ה אין נהרגים אם לא הוזמו כולם דיכולים המוזמים לומר גברא קטילא בעינן למיקטל, ולא מיבעי שנים האחרונים שיכולים לומר כן דהא כבר העידו הראשונים וכבר הוא מחויב מיתה על פיהם, אלא אפילו עדים הראשונים יכולים לומר כן כיון דתכ"ד העידו האחרונים יכולים לומר כיון דראינו שיתחייב עפ"י האחרונים העדנו בגברא קטילא, עכרה"ק. ולא זכיתי להבין עומק קושייתו, שהרי קודם נמר דין למיתה אינו גברא קטילא אף שהי' קבלת עדים ע"ז כמ"ש התוס' לעיל ברף ה' ע"א בר"ה דבעידנא עיי"ש, ומכ"ש כשעדיין לא נתקבלה עדות א"א לעשותו גברא קטילא ע"י שידוע שיעידו עליו האחרונים שמחויב מיתה, ואפשר לפרש כוונתו שהעדים יכולים לומר אנו חשבנו דכיון שהי' קבלת עדות הראשונים או קבלת עדות אחרונים עליו נעשה בזה גברא קטילא ולכך העדנו, אך הא בורכא דאי איתא להאי טענה אמאי באמת נהרגין אם הוזמו כולן הלא איכא לכל כת האי טענה שסברנו שהי' גברא קטילא ונמצא דלא משכחת חיוב מיתה בעדים זוממין רק בכת אחת של שני עדים, וצ"ע"ג לפי קט שכלי.

עוד באותו סימן כתב הר"ח זו"ל במס' מכות דף ו' ע"א בתוס' בר"ה אמר ר' יורא הקשה זו"ל האך מצינו ירינו ורגלינו בגיטין וקדושין כשרים שנעשה בפומבי והי' שם קרובים והיה לנו לומר דעדות הכשרים בטל ע"ש עכ"ל, ופלא שלשון זה לא נמצא בתוס', שתוס' לא הקשה רק מגיטין, וכבר האריכו המפורשים הטעם ואכמ"ל, ועכ"פ התוס' לא כתבו לשון זה. וראה זה פלא שגם הנתיבות בס"ל ז"ו סק"ט העתיק לשון התוס' כמ"ש הר"ח וצ"ע(*).

דברי ידירכם המאחל לכם הצלחה בעבודת הקודש,

הקטן גבריאל ציננער
מנהל רוחני בישיבה הקדושה
קהלת יעקב פאפא

* * *

כ"ה יום ר' שמיני אסרו חג תש"מ לפ"ק.

לכבוד המערכת כרם שלמה.

יש תחת ידי העתק מכת"י הג"מ משה צבי לאנדא אבד"ק קליינווארדיין בעל המחבר ספר שלחן מלכים (הנשלח אלי מאת הג"מ ר' משה הלברשטאם שליט"א ר"מ בישיבת דברי חיים בירושלים תובב"א) ומביא שם דעת מרן הגה"ק הדברי חיים ובנו הגה"ק משינאווא זי"ע בענין מי שנעשה בר מצוה בחוה"מ, וראוי לפרסמו, וז"ל.
סיפר לי הה"צ מו"ה חיים בנו של הה"צ מו"ה ר' שלום אליעזר שליט"א נכד מרן הדברי חיים, כשנעשה אביו בר מצוה, אמר אביו הר"ח, יען מנהגינו כהרמ"א והוא אמר

(* עיין ברא"ש שם במס' מכות.

להניח תפילין בחוה"מ, אליו אנו צריכים לשמוע, ורק יען שהמחבר בש"ע פוסק שלא להניחם, והזוה"ק מקלל להמניחם, אפשר דנכון שלא להניחם, ועל כן לבחורים היה מורה להניחם, בלא ברכה, כי מעיקרא דרינא חייב להניחן, ורק מרת חסידות שלא להניחם, ובבחורים לא שייך מרת חסידות, והניחם. ודודו הקדוש משינאווע לא הניח לבניו שיניחו. והוא נעשה בר מצוה בחול המועד, ושאל לדודו הקדוש משינאווע, כדת מה יעשה, והשיב לו, אם שמן הרין שתניחם, יען שאביך הניחם בעת בחורותיו, מכל מקום יען שאתה נעשה בר מצוה בחוה"מ, ולהתחיל להניחם פעם ראשונה בלא ברכה אין לו שום פירוש, ולחקרים להניחם ערב יום טוב בפעם ראשונה בברכה, אי אפשר, שאביו הד"ח הקפיד מאד שלא להניחם קודם שנעשה בר מצוה*) ועל כן אין לו להניחם עד אחר חול המועד, וממילא שוב לא יניחם לעולם בחול המועד. עכ"ל.

משה חנוך הענוך גרינפעלד
ברוקלין

*) יש לפקפק בזה אם אמת נכון הדבר שהנה"ק מצאנו הקפיד על זה כ"כ. כי ידענו שכ"ק מרן אדמו"ר מהרב"צ זצוק"ל הי"ד התחיל להניח תפילין אצל כ"ק אביו זצוק"ל ביום אסרו חג דפסח, ונעשה בן י"ג שנים ביום י' אייר אח"ז. ורחוק הדבר לומר, שכ"ק מרן מוהר"ש זצוק"ל שנתחנך על ברכי הנה"ק מצאנו, לא ידע מקפידא זו. וד"ל.

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר בנש"ק ר' חיים מאיר ענגלארד נ"י מירושלים עיה"ק להולדת
התאומים (הבן עם הבת)

להאברך היקר ר' חיים בראכפעלד נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה מאנים שניידער נ"י מבני ברק להולדת הנכד
להנה"ח מו"ה פנחס באקאן נ"י להולדת הנכד

יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' דוב נייפעלד נ"י מאנשווערפען להולדת הבת
להאברך היקר ר' יהושע לויפער נ"י מבני ברק להולדת הבת
להאברך היקר ר' יעקב אפרים פישל ווישליצקי נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' משה דוד הלוי מייזעלס נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' שמואל צבי סג"ל לאווי נ"י להולדת הבת
להנה"ח מו"ה שמואל שמעלקא גריפפעל נ"י מתל-אביב להולדת הנכדה
יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג אכיר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להרב המפורסם וכו' מוה"ר פנחס הירשפרונג שליט"א ראש ועד הרכנים
דמאנטרעאל לנישואי בנו האברך היקר ר' משה יעקב נ"י
יעזור השי"ת שיוכו לבנות בית נכון ונשא על דרך ישראל סבא
מתוך עושר ואושר מזל והצלחה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להרב המפורסם וכו' מוה"ר אפרים אשרי שליט"א רב דביהמ"ד הגדול באיסט-
סייד לאירוסים בנו הב' הח' הנעלה כמר אשר זעליג נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה אפרים גארדאן נ"י לאירוסים בתו תחי'
להנה"ח מו"ה אשר אמסטראדם נ"י מבני ברק לאירוסים בתו תחי'
להנה"ח מו"ה וואלף ראזנער נ"י מפאריו לאירוסים בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יעקב הלוי מייזעלס נ"י לאירוסים בנו הב' הח' הנעלה כמר אהרן
הלוי נ"י תלמיד ישיבתנו

להרב המפורסם וכו' מוה"ר משה הלברשטאם שליט"א רומו"ץ דערה החרדית
בירושלים עיה"ק ור"מ רישיבת דברי חיים לאירוסים בתו תחי'
להרב המפורסם וכו' מוה"ר חיים שמחה ישכר בער רובין שליט"א רב דקהל קול
ארי' — טאמאשאוו לאירוסים בנו הב' הח' הנעלה כמר יחזקאל שרגא מאיר
נ"י תלמיד ישיבתנו

כורא עולם בקנין השלם זה הבנין ערי עד

למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

From:
KERN BLOOM
B.Y.B. of Borev
1533 - 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

ADDRESS CORRECTION REQUESTED
FORWARDING & RETURN POSTAGE GUARANTEED
(Please send P. form 3527)

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה”

בארצות הברית = 10 דאלער לשנה

בקאנאדע = 15 דאלער לשנה

פענגלאנד = 10 פונט לשנה

פבעלגיע = 500 פראנק לשנה

בשאר ארצות מעבר לים = כרואר רגיל 15 דאלער לשנה וכרואר אויר 20

דאלער לשנה

המחירים הללו הוקבעו כפי הוצאותנו אנו

המערכת

.....

From:

KEREM SHLOMO

B.Y.B.Z. of Bobov

1533 - 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

**Non-Profit
Organization
U.S. POSTAGE
PAID
PERMIT No. 6579
BROOKLYN, N.Y.**

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

FORWARDING & RETURN POSTAGE GUARANTEED

(Please send P.S. form 3547)

קובץ

נרם שלמה

ע"ש ב"ק מרן הגה"ק ארמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לסלסול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחי"ה מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

ברוקלין, נ. י.

סיון תש"מ

שנה ג' קונטרס ח'

יוצא לאור ע"י תלמודי ב"ק
מרן ארמו"ר מבאבוב שליט"א

1533 48th Street

Brooklyn, New York

Tel. 871-6623

הרוצה להשיג קובצי "כרם שלמה", וכן בכל עניני המערכת,
למנות אל הארעסין דלהלן:

בארץ ישראל

כרם שלמה

שע"י אוצר הספרים

דישיבת קדושת ציון

קרית כאבוב ת.ד. 204 בת"ים

במאנטרעאל

KEREM SHLOMA

c/o Goldberg

5659 Hutchison St.

Montreal H2V-4B5, Canada

בטאראנטא

KEREM SHLOMA

c/o Lemel

127 McGillary Ave.

Toronto, Ont. M5M-247, Canada

בארצות הברית

KEREM SHLOMA

1533 - 48th St.

Brooklyn, N. Y. 11219

בענגלאור

KEREM SHLOMA

c/o Safern

2 Rookwood Cr.

Castlewood RD

London N. 16, 6-D R.

בעלווין

KEREM SHLOMA

c/o Kwadrat

28 Nervier St.

Antwerpen 2000, Belgium

כל הזכויות שמורות אל המערכת

Copyright © 1980

by Cong. Shaare Zion

ברכת תודה

להרבני הנגיד הנכבד שלשלת היוחסין
מו"ה חיים אלעזר ראבינאוויץ נ"י
מעיר וויען יע"א
אשר נרבה לבו אותו לסייע בדבר מצוה
בתרמו סכום חשוב מאד להדפסת קובץ הנוכחי

לעילוי נשמת אמו החשובה
הרבנית חי' פרומא רבקה ע"ה
בתו היחידה של הגאון הצדיק המפורסם
מוה"ר חיים אלעזר שפירא זצ"ל אבר"ק מונקאטש
מח"ס שו"ת מנחת אלעזר ועוד
נפטרה ביום כ"ו ניסן שנת תש"ה לפ"ק
ת. נ. צ. ב. ה.

ולעילוי נשמות
הנה"ח מו"ה אברהם מאשקאוויץ הי"ד
והנה"ח מו"ה יוסף שטערן ע"ה
ת. נ. צ. ב. ה.

בזכות מפעלו הטוב יברכהו השי"ת ברוב עוז ותעצומות,
ובהרמת קרן הצלחתו מעלה מעלה, ויוכה לרב טוב לאורך
ימים ושנים מתוך נחת והרחבה, אמן.

המערכת

התוכן

מדור אמרי קודש

ה לחג השבועות כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ז חידושי מהר"ם שיק על מס' מכות

מדור אגרות קודש

טז מכתב מהרה"ק מאפטא בעל אוהב ישראל זצ"ל

יט מכתב מהרה"ק מוה"ר משה צבי מסאווראן זצ"ל

מדור זכרון לאחרונים

כ הערות בענין חלות תורה הג"ר יוסף הירש זצ"ל

מדור פלפול והלכה

כג פלפול בענין שלכד"א הרב מוה"ר בן ציון הכהן קאהן שליט"א

כח בענין מוקצה מחמת ח"כ הרב שאול דוד ארי' קנאבלאך נ"י

עולת שבת בשבתו

ל ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים המערכת

לר נוסחאות והערות ברש"י עה"ת הר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א

מדור תמיהות וישובים

לט הערות קצרות בענינים שונים

מדור הנאהבים והנעימים

מ בענין ביטול איסור לכתחילה הר' ישראל יצחק קאנענגיסער הי"ד

מדור זכור ימות עולם

מר תקנת ביד"צ דקראקא למען החזקת ח"ק תלמוד תורה כחג השבועות. . .

מה כרוז מגדולי פלאוואקיי למען החזקת הישיבות בש"ק פ' במדבר . . .

מא מכתבים אל המערכת

מו צילומי כתבי קודש. יו, יח, מו

מז ברכות והודאות

אמרי קודש כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

לחג השבועות

בברכת אהבה רבה, והאר עינינו בתורתך ודבק לבנו במצותיך ויחד לכבנו לאהבה וליראה את שמך למען לא נבוש ולא נכלם ולא נכשל לעולם ועד. להבין הכוונה בתפלה זו נקדים דברי דהמע"ה (תהלים קמ"ו) הללו' הללו' נפשי את ד' אהללה ד' בחיי אומרה לאלקי בעורי אל תבטחו בנדיבים בבן אדם שאין לו תשועה תצא רוחו ישוב לאדמתו ביום ההוא אבדו עשתנותיו אשרי שא"ל יעקב בעזרו וגו'. והדקדוקים רבים הם, ראשית דנראה כאילו נכפלו הדברים, וגם מהו ההמשך אל תבטחו בנדיבים וגו' למש"כ לעיל מיני', ועוד הקשה בזוה"ק (פ' ויקהל) מדוע נקט אשרי שא"ל „יעקב" בעזרו, שפי משאר אבות העולם.

אמנם יתבאר עפ"מש"כ בס' שב שמעתתא בהקדמה, בהא דאמרו חז"ל בשעה שרצה הקב"ה לברוא את האדם ברא כת מלאכים כו' אמרו מה אנוש כי תזכרנו. ולכאורה מה איכפת להו למלאכים בבריאת האדם, אלא דעיקר בריאת האדם על הארץ, אם כי הנשמה במחצבה תחת כסא הכבוד נהנית מזיו תפארתו ית"ש, וכלום חסר מבית המלך, אולם גזרה חכמתו ית"ש להורידה למטה לנסותה בקיום מצותיו ושמירת התורה, וכאשר תצדק הרבה כן תרבה וכן תפרוץ ותגדל למעלה עד אשר תשוב אל האלקים ביתר עוז ורב אונים, וכדאיאת בזוה"ק עה"פ שתה מים מבורך ונוזלים מתוך בארך, כי בהיות הנשמה למעלה אינה אלא בבחינת בור שאינו נובע רק מתמלא מאחרים ומצר עצמו הוא ריק, ובידידתה אל עולם השפל הזה והשיגה מה שעלי' להשיג כגזירת חכמתו ית"ש אז היא בבחינת באר ומעין המתגבר ונובע מעצמו, והענין הוא כמ"ש בגור ארי' למחר"ל כי כל זמן שהנשמה לא ירדה לעוה"ז לית לה מגרמה כלום, ואוכלת נהמא דכסופא, אין לה שום חיות רק היא בבחי' מת דוגמת עני החשוב כמת, שאין לו כלום מעצמו, לא כן כאשר יורדת למטה ונעשית בבחי' באר ע"י שנובעת מעצמה אז יש לה חיות דוגמת מי באר הקרויין מים חיים לפי שהוא נובע מעצמו, ומה"ט כתיב שונא מתנות יחי', כי בחינת חי היינו מה שיש להאדם מעצמו לא מזולתו, וזשה"כ ויפח באפיו נשמת חיים, דעיקר בריאת האדם על הארץ היתה בכדי שתהא הנפש בבחינת באר ותהא נקראת נשמת חיים, וע"ז אמר הכתוב אלה המצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, עכת"ד השב שמעתתא יעו"ש שהאריך לפרש דברי המדרש הנ"ל.

ובזה יש לפרש מה דכתיב בפ' ויצא, ויגש יעקב ויגל את האבן מעל פי הבאר וגו', דהנה אחר שירדה הנשמה לעוה"ז יש לה ב' שבילין אחד שיהיה ואחר שמה, והיצה"ר אורב תמיד על האדם להכשילו, ואז ח"ו תשאר הנשמה בבחי' בור, והעצה לזה היא לעסוק בתורה כאו"ל (קידושין ל' ע"ב) אם פגע כך מנול זה משכחו לבית המדרש ואם אבן הוא נימוח וכו', וזשה"כ, והאבן גדולה על פי הבאר, האבן היינו היצה"ר הנקרא אבן (סוכה דף נ"ב) הוא על פי הבאר, שאינו מניח את האדם להיות בבחי' באר הנובע מעצמו, ומייעצו הכתוב, ויגש יעקב ויגל

את האבן מעל פי הכאר, יעקב הוא עמוד התורה כנודע, והיינו שע"י התורה יכול לגרש את היצה"ר מעליו, ולהיות בבחי' באר הנובע מים חיים.

ועפ"י הנ"ל יבואר היטב מה שאמר נעים זמירות ישראל, הללי נפשי את ד' אהללה את ד' בחיי, כל' אימתי תהלל נפשי לר' על שירדה לזה העולם, כשיהי' בחיי, בבחי' חיים, והוא ע"י עסק התורה והמצות המביא חיות להנשמה שאינה צריכה להתמלאות מאחרים ונקראת נשמת חיים. וממשיך הכתוב, אזמרה לאלקי בעודי, בעודי י"ל הכוונה על עוה"ב כשהנשמה יוצאת מחיי עוה"ז לחיות עוד הפעם בעוה"ב, שאז לא תהי' בהית לאיסתכלי באפי' מרה מאחר שאינה אוכלת נהמא דכסופא שהרי נובעת חיות מעצמה. וזהו אל תבטחו בנדיבים, שהנשמה אינה צריכה לבטוח ולצפות על נדבות, כבוד המתמלא מאחרים, אלא נהנית מזיו השכינה בזכות עצמה. ואח"כ מזהיר הכתוב, בכך אדם שאין לו תשועה, שישנו בן אדם שאינו עוסק בתורה העוזרת ומסייעת לו שלא לפגום את נשמתו בתאוות עוה"ז, ועליו הכתוב אומר, תצא רוחו ישוב לאדמתו, כיום ההוא אבדו עשתנותיו, כי הנשמה טרם שירדה אל תוך הגוף חשבה שיעמוד האדם בנסיגות עוה"ז כדי שתהי' כבאר הנובעת מעצמה, אבל בכך אדם שאין לו תשועה חוזרת הנשמה למקור מחצבתה בחרפה ובושה, כי כל עשתנותי שתוכל ליהנות מזיו השכינה בזכות עצמה, כלא היו. ולכן מייעץ הכתוב, מה יעשה האדם וחי בהם, אשרי שא"ל יעקב בעזרו, דיעקב הוא עמוד התורה כנ"ל, שיעסוק בתורה ובמצותי, ועו"ז יגל את האבן מעל פי הכאר, ויהי' בבחי' באר המתמלא מאליו, ואז תוכל נשמתו ליהנות מזיו השכינה בזכות עצמה.

ובזה יש לבאר גם מה שאמרו רז"ל בפרק קנין תורה (אבות פ"ו) גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושי' בעוה"ז ובעוה"ב שנא' כי חיים הם למוצאיהם וגו', דע"י התוה"ק וקיום המצות יש לו חיות בעוה"ז ונעשה כבאר הנובע מאליו מים חיים, וגם בעוה"ב אינו כוש להסתכל בפני השי"ת שנא' כי חיים הם למוצאייהם, כי התוה"ק גורמת שנשמתו תהי' בבחי' נשמת חיים.

ובזה יתבאר מ"ש הזוה"ק עה"פ ויאמר אלקים נעשה אדם בגין דעתיד לומר נעשה ונשמע, נאמר הכא נעשה ונאמר התם נעשה. ולכאורה צריך להבין מה ענין זל"ז, אמנם על פי דברי השב שמעתתא הנ"ל ניחא, כי הוא מפרש טענת מלאה"ש להקב"ה מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו, שהם טענו שהנשמה היורדת לעוה"ז יש לה נסיון גדול מחמת יצרו של אדם המתחדש עליו בכל יום תמיד, וא"כ ח"ו הפסידו מרובה משכרו, ולזה השיב להם הקב"ה בגין דעתיד לומר נעשה ונשמע, שיקבלו התורה הקדושה, וע"י כח התורה ינצחו את היצה"ר כי אם אבן הוא נימות, וא"כ אדרבה קרוב הוא לשכר ורחוק מעונש.

ומעתה יובן היטב הכוונה בנוסח התפלה בברכת אהבה רבה, והאר עינינו בתורתך ודבק לבנו במצותיך ויחד לבכנו לאהבה וליראה את שמך, למען לא נבוש ולא נכלם ולא נכשל לעולם ועד, כל' שנוכח לעסוק בתורה ועו"ז היצה"ר יהא נמוח ונוכל לעבוד את ד' ולקיים מצותיו באהבה וביראה כדי שלא נבוש ולא נכלם להרים ראשינו ולהסתכל באפי' מרי בעוה"ב הנקרא עולם ועד, ונוכל ליהנות מזיו השכינה ויקויים בנו מקרא שכתוב, הביטו אליו ונהרו ופניהם אל יחפרו.